

Imatra

Vuoksen ranta-alueiden historiallisen ajan muinaisjännösinventointi

27.9.–8.10.2010

Ulrika Köngäs

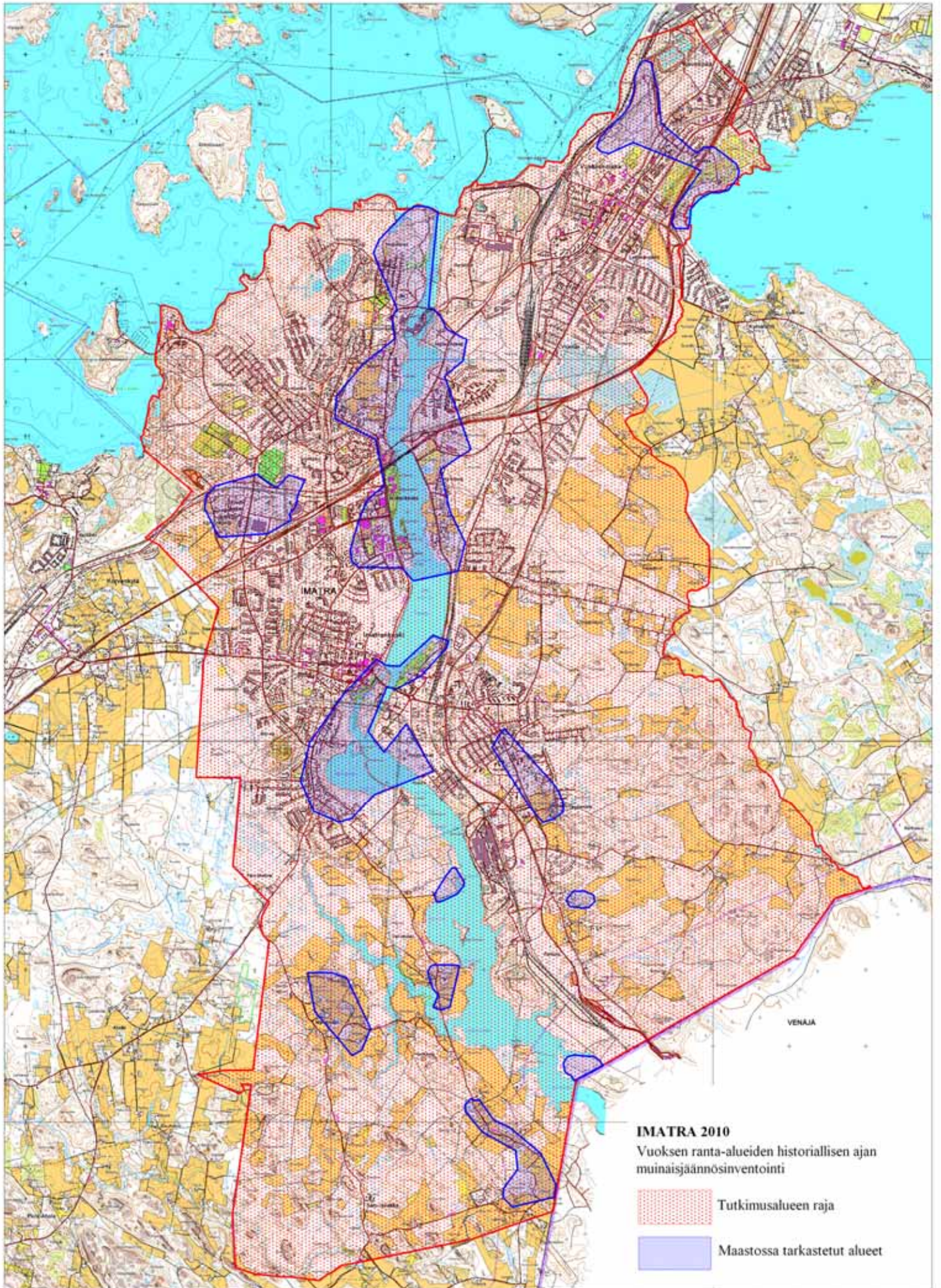

IMATRA

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kunta:	Imatra
Tutkimuksen laatu:	Historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi ja Imatra Imatrankoski muinaisjäännöskohteen tarkkuusinventointi
Ajoitus:	Historiallinen aika
Peruskartat:	M5312, M5321, M5134, M5143
Koordinaatit (YKJ)	Tutkimusalueen keskipiste noin pkoo: 6785115, ikoo: 3597285
ETRS-TM35FIN –tasokoordinaatit:	N: 6782270, E: 597076
Tutkimuslaitos:	Museovirasto, rakennushistorian osasto (MV/RHO)
Tutkija:	FM Ulrika Köngäs
Apulaistutkija:	HuK Tiina Mikkanen
Kenttätyöaika:	27.9.-8.10.2010
Tutkitun alueen laajuus:	Tutkimusalue noin 88 km ² (Maastossa tarkastettu alue noin 10 km ²)
Rahoittaja:	Imatran kaupunki
Tutkimuskustannukset:	13470 €
Digitaalikuivat:	MV/RHO 218030: 1-44
Asiaa koskevat MV:n lausunnot:	Diaarinro. 279/304/2010
Tutkimushistoria:	A. Heimala 1959: Imatran Pässiniemen linnoituksen tutkimustyöt 13.7.-25.7.1959. MV/RHOA Tanskanen, P. 1998: Imatran koskiuoman kalliohakauksista kerätty aineisto. Imatran kaupunginmuseo. Jurvanen, P., Okko, T., Siropää, P., Pirhonen, A., Leino, T., Vaartaja, K., Heinilä, H. 2004: I Maailmansodan maalinnoitteet Etelä-Karjalassa. inventointiraportti. MV/RHO Maaranen, P. 2009: Imatra Imatrankoski. Hoitoraportti 2009. Raportti liitteenä Museoviraston muinaisjäännösten hoitorekisterissä.
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto (MV/RHOA)
Kopiot (2 kpl):	Imatran kaupunki Etelä-Karjalan museo

Tiivistelmä

Imatralla Vuoksen ranta-alueilla suoritettiin historiallisen ajan muinaisjäännösinventointi 27.9.–8.10.2010. Inventoinnissa tarkastettiin arkistoselvityksen perusteella potentiaaliset muinaisjäännöskohteet. Myös hävinneet kohteet ja kohteet, jotka eivät toistaiseksi ole muinaismuistolain rauhoittamia tarkastettiin ja listattiin. Lisäksi inventointi piti sisällään tarkkuusinventoinnin muinaisjäännöskohteessa Imatra Imatrankoski. Tarkkuusinventoinnissa Kruununpuistossa ja Muinaisuomanpuistossa olevat kalliohakkaukset ja rakenteet dokumentoitiin ja kartoitettiin takymetrillä tunnettuun koordinaatistoon. Tutkimuksen tilasi ja sen kustannuksista vastasi Imatran kaupunki. Inventointi liittyi Imatran kaupungin Vuoksen yleissuunnitelma-hankkeeseen.

Tutkimusalueelta tunnettiin Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä ennuudestaan yksi historiallisen ajan muinaisjäännöskohde (Imatrankoski, kalliohakkaukset) ja yksi vedenalainen irtolöytö. Vuoden 2010 inventoinnin jälkeen tutkimusalueelta tunnetaan yhteensä 16 kiinteää muinaisjäännöskohdetta, 3 mahdollista muinaisjäännöskohdetta ja 6 muuta kohdetta (ei muinaisjäännöstä).

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Peruskarttaote	3
Tiivistelmä	4
Sisällysluettelo	5
1 Johdanto	7
2 Inventointialue ja ympäristö	8
3 Historiallinen tausta	9
4 Inventointimenetelmät	16
5 Inventointihavainnot	17
5.1 Muinaisjäännöskohteet	22
5.1.1 Imatrankoski	22
5.1.2 Hallikkala	26
5.1.3 Immalanjärvi	29
5.1.4 Jakola	32
5.1.5 Näträmmälä	35
5.1.6 Pelkola	37
5.1.7 Räikkölä	40
5.1.8 Siitola	43
5.1.9 Siitola lauttapaikka	47
5.1.10 Siitola kestikievari	50
5.1.11 Siitolan kartano	51
5.1.12 Neitsytniemen kartano	53
5.1.13 Pässiniemi	56

5.1.14	Linnankoski	59
5.1.15	Niskalampi.....	60
5.1.16	Aronmäki.....	64
5.1.17	Bullerborg.....	67
5.1.18	Kotipelto.....	69
5.1.19	Vuoksenniskan pururata	72
5.2	Muut kohteet	75
5.2.1	Korvenkanta	75
5.2.2	Teppanala.....	78
5.2.3	Imatrankoski 2	81
5.2.4	Imatrankoski 3	83
5.2.5	Patopuisto	84
5.2.6	Siitola Mansikkakoski	85
5.3	Tuhoutuneet kohteet	87
5.3.1	Kyyrölä	87
5.3.2	Meltola	89
5.3.3	Vuoksenniska	91
5.3.4	Myllykosken myllyt	93
6	Yhteenveto.....	95
7	Lähteet	96

Liitteet:

1. Digitaalikuvaluettelo
2. Imatra Imatrankoski. Tarkkuusinventointiraportti.

Kannen kuva: Geografisk karta öfver Jäskis härad af Viborgs län...Kartta vuodelta 1852. Karttalähde: Kansallisarkisto / MHA Kihlakunnankartasto Ica 13.

1 Johdanto

Imatralla Vuoksen ranta-alueilla suoritettiin historiallisen ajan muinaisjäännösinventointi 27.9.–8.10.2010. Inventointi liittyi Imatran kaupungin Vuoksen yleissuunnitelma-hankeeseen. Hankeen tavoitteena on parantaa alueen luonto- ja kulttuurimatkailun edellytyksiä ja Vuoksen virkistyskäyttöä sekä kehittää luonnonympäristöjä ja kulttuuriympäristöjä kestävän kehityksen periaatteiden mukaan. Hanketta rahoittavat Euroopan unioni ja Kaakois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä Imatran kaupunki. Inventointitutkimuksen tilasi ja sen kustannuksista (13470 €) vastasi Imatran kaupunki. Inventoinnissa tutkijana toimi FM Ulrika Köngäs ja apulaistutkijana HuK Tiina Mikkanen.

Inventoinnissa tarkastettiin arkistoselvityksen perusteella potentiaaliset muinaisjäännöskohdet. Myös hävinneet kohteet ja kohteet, jotka eivät toistaiseksi ole muinaismuistolain rauhoittamia listattiin. Lisäksi inventointi piti sisällään tarkkuusinventoinnin muinaisjäännöskohteessa Imatra Imatrankoski. Tarkkuusinventoinnissa Kruununpuistossa ja Muinaisuomanpuistossa olevat kalliohakkaukset ja historialliset rakenteet dokumentoitiin ja kartoitettiin takymetrillä tunnettuun koordinaatistoon. Kalliohakkausten kartoitustyöhön saatiin Museoviraston dokumentointiyksiköstä avuksi dokumentointitutkija Janne Hymylä, joka virkatyönä kahden päivän ajan avusti mittaustyössä.

Imatran seudun historia oli pitkään maanviljelystä ja kalastusta elinkeinonaan harjoittavan talonpoikaisväestön historiaa. Imatrankoskesta muodostui 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla huomattava luonnonnähtävyys ja koski veti puoleensa runsaasti matkailijoita. 1800-luvun lopussa Imatralla alkoi runsas teollistuminen ja alue kehittyi nopeasti merkittäväksi puunjalostuksen ja terästeollisuuden keskittymäksi.

Imatralla ei ole aikaisemmin inventoitu järjestelmällisesti historiallisen ajan muinaisjäännöksiä. Historiallisen ajan muinaisjäännöksiin liittyviä tutkimuksia Imatralla on suoritettu muutama. Imatran koskiuoman kalliohakkauksia on tarkastettu ja dokumentoitu Imatran kaupunginmuseon toimesta vuonna 1998 sekä tarkastettu Museoviraston toimesta vuonna 2009¹. Pässiniemen 1700-luvun lopun kasarmialuetta on tutkittu vuonna 1959 arkeologisin kaivauksin². Tutkimusten yhteydessä alueesta on tehty mittapiirustuksia³. Imatran seudun historiallisia kohteita ja muinaisjäännöksiä on lisäksi käsitelty rakennettua ympäristöä sekä tehdasalueita käsittelevissä rakennushistoriallisissa selvityksissä⁴. Tutkimusalueella sijaitsee myös useita Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) luetteloon listattuja kohteita. Näitä ovat Imatrankoski, Imatran Voiman ja Kupa-

¹ Tanskanen 1998, Maaranen 2009

² Heimala 1959

³ Museoviraston piirustuskokoelma, Heimala & Heininen 1959 sig. 153:2:1-6.

⁴ Muun muassa Kruununpuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009, Lehonkoski 1986, Ojonen 1994,

rin asuinalueet, Tornansaaren teollisuusalue, Neitsytneimen kartano ja Niskalammen asuinalue.

Inventointialueelta tunnettiin Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä entuudestaan yksi historiallisen ajan muinaisjäännöskohde (Imatrankoski, kalliohakkaukset) ja yksi vedenalainen irtolöytö, savikannu, joka on nostettu tarkemmin määrittelemättömästä paikasta Imatrankosken yläpuolelta Vuoksesta. Lisäksi alueelta tunnettiin kuusi kivikautista asuinpaikkaa, joita inventoinnin yhteydessä ei tarkastettu. Vuoden 2010 inventoinnin jälkeen tutkimusalueelta tunnetaan yhteensä 16 kiinteää muinaisjäännöskohdetta ja 3 mahdollista muinaisjäännöskohdetta. Lisäksi inventoinnissa dokumentoitiin yhteensä 4 hävinnyttä kohdetta ja 6 muuta kohdetta, jotka eivät ole muinaisjäännöksiä, mutta joiden tietoa voidaan tarvita tulevaisuudessa mahdollisten maankäyttöhankkeiden tms. suunnittelussa.

Kiitokset Imatran kaupungille sekä erityisesti Vuoksen yleissuunnitelma-hankkeen projekti-päällikölle Minna Kähtävä-Marttiselle sujuvasta yhteistyöstä ja käytännön asioiden järjestelyistä.

2 Inventointialue ja ympäristö

Imatra sijaitsee Suomen itärajalalla Etelä-Karjalassa ensimmäisen Salpausselän tuntumassa. Kaupungin koillis- ja eteläosissa on laajoja metsäalueita sekä itä- ja länsiosissa runsaasti viljeltyä maata. Imatra on pääosin alavaa maata.⁵ Imatran läpi virtaava Vuoksi puhkesi noin 6000 vuotta sitten, kun Saimaa puhkaisi Imatran kohdalla Salpausselän harjun ja purkautui kohti Laatokkaa. Vuoksen kosket keskittyvät yläjuoksulle, missä vesi murtautui harjun läpi.⁶

Inventointialueella ympäristö vaihtelee tiheistä asuinrakennusympäristöistä maaseutumaiseen peltomaisemaan ja metsiin. Imatran kaupungin tiheimmin asutut taajama-alueet ovat syntyneet teollisuuslaitosten sijoittumisen mukaan. Taajamien välillä on laajoja harvaan asuttuja maaseutualueita. Imatra teollistui 1900-luvun vaihteessa, sitä ennen kulttuurimaisemaa muokkasi maatalous sekä Imatrankosken ympäristöön keskittyvä matkailu.⁷ Maisemaa on muuttanut etenkin Imatrankosken patoaminen vuonna 1929, jonka jälkeen kosken pohjoispuolella vesimäärä kasvoi, rantaviiva muuttui ja joen keskellä olleita saaria jäi veden alle.

Inventointialue rajautuu etelässä Suomen ja Venäjän valtion rajaan. Lännessä inventointialue rajautuu Imatran ja Lappeenrannan rajaan ja pohjoisessa Saimaan rantaan. Idässä inventointialueen raja kulkee Immalanjärveä sivuten Salonjokea ja Unterniskan jokea pitkin.

⁵ Ojonen 1994: 15

⁶ Aarnio & Rutanen 1997:19-20, Hirn 1984:9

⁷ Ojonen 1994:15

Kuva 1 Aamu-usvan peittämä Vuoksi. Kuva: U. Kögäs 2010.

3 Historiallinen tausta

Historiallinen aika määritellään Suomessa alkaneen kristinuskon saapumisen myötä, mikä vaihtelee eripuolilla Suomea. Itä-Suomessa rajapyykkinä on pidetty 1300-lukua, Hämeessä 1200-lukua ja Lounais-Suomessa 1100-lukua. Historiallinen aika jaetaan arkeologiassa karkeasti keskiaikaan (1300-1500 jKr) ja uuteen aikaan (1500-1900 jKr).

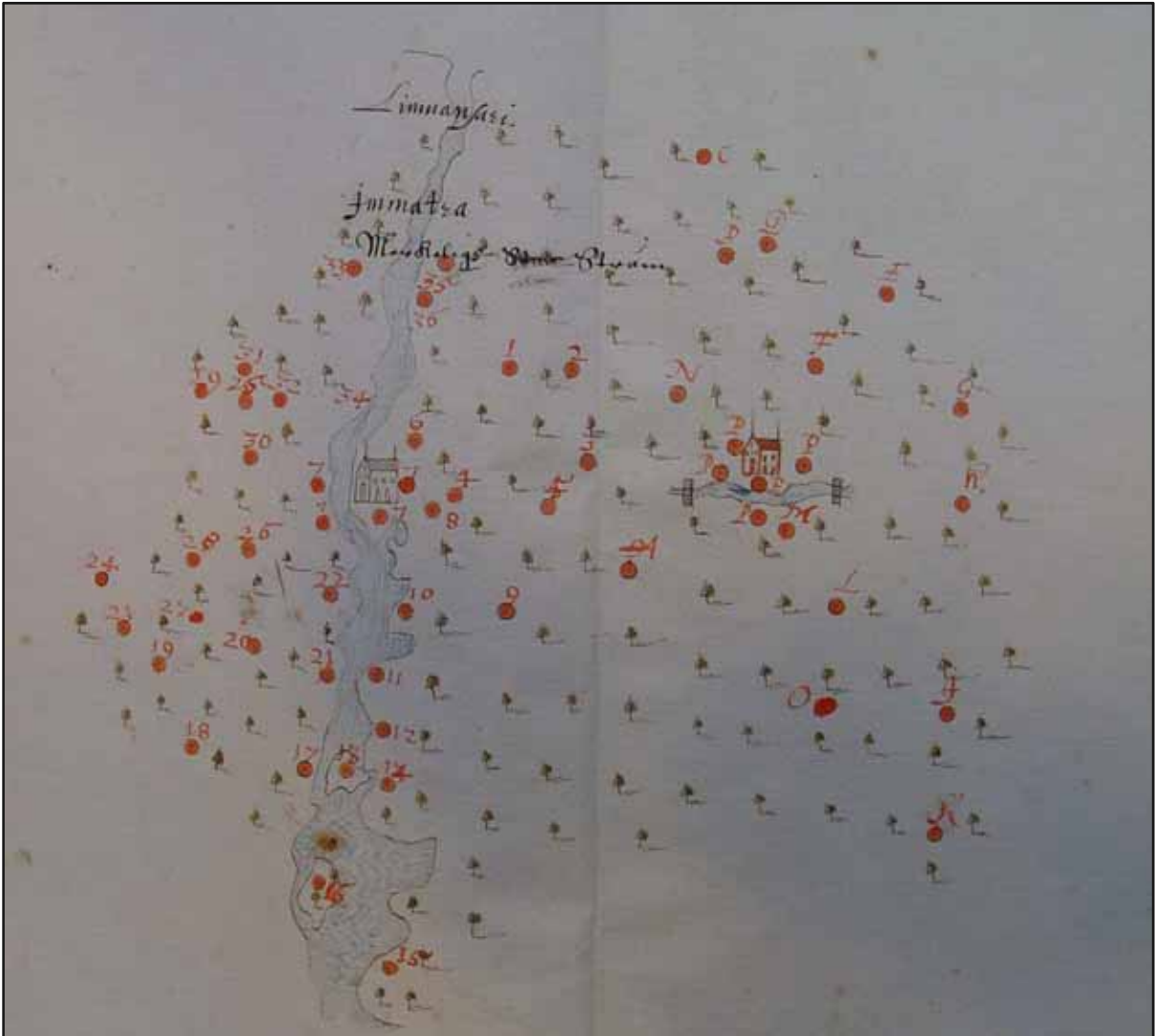
Imatran alue kuului alun perin Jääsken kihlakuntaan, Jääsken ja Ruokolahden pitäjiin⁸. Jääsken seutu siirtyi Pähkinäsaaren rauhassa vuonna 1323 Ruotsille ja Jääskestä muodostui osa Ruotsi-Suomen rajaseutua vuoteen 1617 asti, jolloin solmittu Stolbovan rauha siirsi valtakunnan rajan Jääskestä Laatokan koillispuolelle⁹. Uudenkaupungin rauhassa vuonna 1721 Ruotsin ja Venäjän valtakunnan raja siirtyi kulkemaan Jääsken läpi. Nykyinen Imatran alue jäi pääosin Ruotsin puolelle, kunnes Turun rauhan jälkeen vuonna 1743 valtioiden välinen raja siirtyi Kymijoen ja Kaakkois-Suomesta tuli osa Venäjää.¹⁰ Moskovan välirauhassa 1944 vah-

⁸ Ojonen 1994:16

⁹ Ylönen 1957:121-122

¹⁰ Syrjö 1976:30-31, 41

vistettu valtakuntien välinen raja jakoi viimein Jääsken kihlakunnan kahtia¹¹. Suomen puolelle jäänyt nykyinen Imatran alue nimitettiin itsenäiseksi kunnaksi ja kauppalaksi vuonna 1948 ja kaupungiksi vuonna 1971¹².

Kartta 1 Jääsken pitäjää esittävä maakirjakartta 1600-luvulta. Karttaan on merkitty Linnankoski ja Imatrankoski. Numeroilla 33–35 on todennäköisesti merkitty kylät Räikkölä, Näträmälä, Hallikkala, Rouhiala, Kiurula, Kyyrölä, Teppanala ja Pelkola.¹³

Jääski mainitaan ensimmäistä kertaa Pähkinäsaaren rauhan solmimisasiakirjassa 1323, jolloin Novgorodin suurruhtinas luovutti Ruotsin kuninkaalle kolme karjalaista kihlakuntaa, joista yksi oli Jääski¹⁴. Ensimmäiset veroluettelot Jääskestä ja Imatran alueelta ovat 1500-luvun puolivälistä. Vuoden 1557 maakirjojen mukaan Imatran alueella on ollut 12 kylää.¹⁵

¹¹ Paappa & Ropponen 1992:501

¹² Ojonen 1994:16

¹³ Karttalähde: JYX/ RA LL 1850 nr 11

¹⁴ Syrjö 1976: 11, Ylönen 1957:150

¹⁵ Luoto 1997: 39-40, Ylönen 1957: 170-171, Suomen asutus 1560-luvulla

Asutus lisääntyi 1500-luvun loppupuolella ja samalla syntyi suurtiloja tilojen yhdistymisen kautta. Todennäköisesti 1600-luvun aikana kylämäärä saavutti nykyisen tasonsa. Uusia kyliä 1600-luvulla olivat Anteroisenmäki, Hirslampi, Kohoniemi, Kyyrölä, Mattarila, Rahikkala, Teppanala ja Vuoksenniska.¹⁶

Ruokolahden pitäjän erkani Jääskeestä vuonna 1571. Nyky-Imatrasta Korvenkanta, Meltola ja Siitola jäivät tällöin Ruokolahden pitäjän puolelle.¹⁷ Imatralla kylät ovat muodostuneet hajallaan sijaitsevista yksittäisistä tiloista. Isojako suoritettiin Imatralla vuosina 1832–1840. Koska alueella ei sijainnut tiiviisti asuttuja ryhmäkyliä, ei kylien hajottaminen ollut tarpeen.¹⁸

Säätyläiskulttuurin alkamista Imatralla merkitsi latvialaisen vapaaherra Reinhorn von Ungern-Strernbergin vuonna 1652 kuningatar Kristiinalta saadut yli sata tilaa Ruokolahdella, jotka pitivät sisällään tiloja muun muassa Siitolan, Vuoksenniskan ja Immolan kylistä. Maista muodostettiin vuonna 1672 säterinoikeutensa saanut Neitsytniemen kartano. Isossa reduktiossa 1680-luvulla maat palautettiin kruunulle ja tiloista tehtiin virkamiesten ja upseerien puustelleja. Neitsytniemen kartanon lisäksi toinen Imatran vanhimmista kartanoista on Siitolan kartano. Siitolan kartanon maatilat läänitettiin ratsumestari Joakim Dunkerille 1664. Muita Imatran vanhoja kartanoita ovat Pelkolan ja Immolan kartanot.¹⁹

Imatran halki on kulkenut Viipurista Savonlinnaan johtava tie, jonka historia ulottuu todennäköisesti 1500-luvun lopulle. Tie on kulkenut Jääsken pappilasta (nyk. Venäjää) Meltolan ja Korvenkylän kautta Ruokolahdelle.²⁰ Tien varrelle syntyi 1600-luvun aikana kestikievereita²¹. Korvenkylässä toimi vuosina 1638–1643 Antti Pullin ylläpitämä majatalo. Pulli luopui majatalon pitämisestä vuonna 1643, koska talo ei sijainnut päätien varressa. Majataloa ryhtyikin pitämään Pekka Melto, jonka talo sijaitsi päätien varressa. Meltolassa kestikievari toimi vuoteen 1662 asti, jolloin perustettiin Siitolan kestikievari. Siitolan kestikievaria piti ensin Paavo Mäenpää, joka luopui majatalostaan vuonna 1665 varattomuuden takia. Vapaaherra Reinhold von Ungern-Sternberg vouti Aake Olavinpoika otti Siitolan kestikievarin haltuunsa. Hän oli rakennuttanut Vuoksen rantaan krouvin, jonne myös majatalo rakennettiin. Samalla paikalla majatalo toimi noin 200 vuoden ajan.²²

¹⁶ Luoto 1997: 40-41

¹⁷ Ylönen 1957: 501-503

¹⁸ Luoto 1997: 54-55

¹⁹ Luoto 1994:47-49, Ojonen 1994: 16, Ylönen 1957: 755-760

²⁰ Ylönen 1957: 320

²¹ Ojonen 1994:41

²² Ylönen 1957: 660-663

Taulukko 1 Imatran alueen kylät ja talomäärät vuonna 1557.²³ Alla luetelluista kylistä tutkimusalueella sijaitsevat kylät ovat tummennettu sinisellä värillä. Keskiaikaiset Kiurula ja Rouhiala sijaitsevat nykyisin Venäjän puolella.²⁴ Myös Pelkolan ja Räikkölän kylistä osa sijaitsee Venäjän puolella.

Kylä	Talojen lukumäärä 1557	Kylä mainitaan vuoden 1618 hopeaveroluetteloissa
Anteroisenmäki		x
Hallikkala	16/6 ²⁵	x
Hirslampi		x
Immalanjärvi	15	x
Jakola	4	x
Kiurula	7/3/2 ²⁶	x
Kohoniemi		x
Korvenkanta	2	x
Kyyrölä		x
Laitila	2	x
Mattarila		x
Meltola	3	x
Näträmälä	8	x
Pelkola	4	x
Rahikkala		x
Rouhiala	13	x
Räikkölä	7/ 5 ²⁷	x
Siitola	28	x
Teppanala		x
Vuoksenniska		x

1700-luvun alussa isovihan aikaan Jääsken seutu muun Suomen tavoin joutui venäläisten miehittämäksi. Vuoksenlaakso näyttää selvinneen sodasta vähin tappioin, sillä levottomuuksia syntyi vain Jääsken ja Joutsenon kirkoilla. Vuosina 1730–1740 Imatran seutua vaivasivat

²³ Lähteinä Suomen asutus 1560-luvulla, Luoto 1994:40

²⁴ Nyky-Imatralla sijaitsee rajan tuntumassa Kiurula ja Rouhiala nimiset kylät, mutta historiallisen kartta-aineiston perusteella keskiaikaiset kylät ovat sijainneet nykyisen valtionrajan itäpuolella.

²⁵ Luoto (1997: 40) on maininnut taloluvuksi 6, käyttäen lähteenä myös 1600-luvun alun hopeaveroluetteloita.

²⁶ Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluettelossa on Jääskessä mainittu kolme Kiurula-nimistä kylää, joiden taloluku vaihtelee. Luoto (1997:40) on todennäköisesti vuoden 1618 hopeaveroluetteloiden avulla päätenyt tilalukuun 7.

²⁷ Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluettelossa on Jääskessä mainittu kaksi Räikkölä-nimistä kylää, joiden taloluku vaihtelee. Luoto (1997:40) on todennäköisesti vuoden 1618 hopeaveroluetteloiden avulla päätenyt tilalukuun 7.

katovuodet ja 1740-luvun alussa pikkuvihan aikainen venäläisten miehitys. Vaikkei venäläisten sotaretket varsinaisesti koskeneet Jääsken aluetta, ryöstivät ja hävittivät sotajoukot lukuisia tiloja.²⁸

Elinkeinot

Muutamia säätyläissukuja lukuun ottamatta Imatran seudun historia on etupäässä talonpoikaisväestön historiaa. Pääelinkeinoina olivat maanviljely ja kalastus sekä karjanhoito ja metsästys. Oman leimansa Imatran historiaan toi matkailu 1700-luvulta lähtien.²⁹ Kaskeaminen oli pitkään Imatran seudulla ensisijainen maanviljelyn muoto. Todennäköisesti 1800-luvulla siirryttiin vahvemmin peltoviljelyyn.³⁰

Maanviljelyn ohella kalastus on ollut Imatralaisille tärkeä elinkeino. Vuoksen Bullerborgin kruunun kalastamo mainitaan ensi kerran vuonna 1555, jolloin sieltä kuljetettiin Viipurin linnaan tynnyrillinen lohta. Myöhemmin 1600-luvulla kalastamo alettiin kutsua Siitolan kalastamoksi.³¹ 1600-luvulla kalastuksen painopiste siirtyi Niska- ja Tainionkoskelle, jonka kruununkalastamon vuokrasi Siitolasta peräisin oleva Tuomas Suikkanen. Suikkanen maksoi veroja kalastusoikeudestaan kruunulle vuosittain tynnyrillinen lohta. Kalastusoikeus siirtyi Suikkasen pojalle, joka riitauduttuaan kylän muiden asukkaiden kanssa luopui oikeuksistaan vuonna 1645. Tämän jälkeen kalastusoikeus koski koko Siitolan kylää, ja koko kylän tuli yhdessä suorittaa kruunulle lohitynnyrillisen maksu.³² Niskakosken ja Tainionkosken lisäksi muun muassa Imatrankoski ja Meltolan suvanto ja Rouhialan koski mainitaan hyvinä kalastuspaikkoina Vuoksessa. Lisäksi Saimaassa on harjoitettu järvikalastusta.³³

Imatrankoski ja varhainen matkailu

Imatrankoski oli aikoinaan Suomen huomattavin luonnonnähtävyys ja koskesta ympäristöineen muodostui matkailuhistoriallisesti merkittävä paikka. Ensimmäinen tunnettu Imatrankuvaus on Turun akatemian historian professorin Mikael Wexoniuksen kirjoittama raportti vuodelta 1650. Raportti liittyi laajempaan maantieteellis-historialliseen tutkimukseen.³⁴ Varhaisimmat matkakuvaukset Imatrankoskesta ovat 1760-luvulla Imatrankoskelle tehdyistä vierailuista. Nuori luutnantti Bernand de Saint-Pierre matkusti Imatralle vuonna 1763 ja saksalainen maantieteilijä ja pastori Anton Friedrich Büsching 1764. Matkakuvaukset julkaistiin myöhemmin 1770–80-luvuilla. Imatrankosken varsinainen matkailuhistoria alkoi, kun Venäjän keisarinna Katariina Suuri kävi ihailmassa koskea kesällä 1772. Kosken itärannalle ra-

²⁸ Syrjö 1976: 21-50, Luoto 1997: 50-51

²⁹ Ojonen 1994: 16

³⁰ Luoto 1997: 43-44

³¹ Ylönen 1957: 306-307

³² Luoto 1997: 45, Ylönen 1957: 612-614

³³ Ylönen 1957: 617-619

³⁴ Ojonen 1994:16

kennettiin keisarinna vierailua varten kaksi huvimajaa, joita yhdisti puurakenteinen kaitein ja portain varustettu kävelytie. 1800-luvulle tultaessa Imatran asema nähtävyytenä oli vaikiintunut ja koski veti puoleensa runsaasti matkailijoita.³⁵

Imatran matkailuolosten määrätietoinen kehittäminen käynnistyi 1800-luvun alkupuolella. Kuvernööri Steven esitti Imatran kruununpuiston perustamista, koska Imatrankosken ympäristö oli vaarassa tuhoutua. Kosken ympäristöstä oli jo aikaisemmin yritetty pitää huolta erilaisin toivein ja määräyksin. Koskeen oli ollut tapana heittää puita matkailijoiden viihdyttämiseksi ja kosken voiman havainnollistamiseksi. Puuhakkuualueiden lisäksi kosken luonnonympäristöä uhkasi paikallisten talonpoikien kaskenpoltto. Nikolai I hyväksyi kruununpuistoa koskevan suunnitelman ja ehdotuksen luonnonsuojelualueen perustamisesta heinäkuussa 1842. Ensimmäistä kertaa alkuperäistä miljöötä suojattiin lain turvin. Nähtävyyden alue rajattiin ja pyykitettiin viranomaisten toimesta vuonna 1843.³⁶

Matkailijoiden myötä myös Imatran majoituspalvelut alkoivat kehittyä. Kauan palvellut Siitolan majatalo oli viranomaisten yrityksistä huolimatta rappeutunut, huonokuntoinen ja jopa huonomaineinen. Kruununpuiston metsänvartijaksi nimitetty Appelroth yhdistikin 1800-luvun puolivälissä majatalon ja metsänvartijan velvollisuudet ja perusti majatalon nykyisen Valtionhotellin viereen, kosken länsirannalle.³⁷ Matkailijamäärien kasvaessa vanhan majatalon rakennukset purettiin ja paikalle rakennettiin uusi ”sveitsiläistyyppinen” hotellirakennus, joka valmistui vuonna 1871.³⁸ Vuonna 1893 avattiin vanhan hotellin viereen uusi kaksikerroksinen Hotel de Cascade. Molemmat hotellit paloivat peräkkäin tulipaloissa vuosisadan taitteessa. Nykyisin paikalla oleva Valtionhotelli valmistui vanhoista hotellirakennuksista hieman etelämmäksi vuonna 1903.³⁹

Teollistuminen

Imatran alueella oli esiteollista toimintaa jo 1700-luvulla. Linnankosken itärannalla toimi kruunun veromylly, joka kuului Siitolan ja Ojalan kartanoille. Ensimmäinen sahalaite aloitti toimintansa Linnankosken vieressä vuonna 1796. Kyseessä oli ensimmäinen Vuoksen vesivoimaa hyödykseen käyttävä teollisuuslaitos. Saha lopetti toimintansa 1810-luvulla. Myöhemmin Linnankoskella toimi lyhyen aikaa 1900–1901 Siitola Aktiebolagin rakennuttama vesivoimalaitos ja karbiditehdas. 1890-luvulla Imatralle rakennettiin rautatieyhteys, jonka myötä Imatran seudun teollisuus pystyi laajentumaan.⁴⁰

³⁵ Hirn 1984: 12-18

³⁶ Hirn 1984:33-35, Kruununpuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009:19-20

³⁷ Hirn 1984:41

³⁸ Hirn 1984:62

³⁹ Hirn 1984: 104-105, 147-149, Kruununpuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009: 9

⁴⁰ Österlund 1997: 91-92, Lehonkoski 1986:5

Tainionkosken alueen teollistuminen alkoi, kun teollisuusmies Gustav Törnudd perusti 1880-luvulla Tornansaareen jauhomyllyn ja lastuvillatehtaan. Varsinainen teollinen toiminta paikalla käynnistyi kun Törnuddin kuoltua perikunta myi Tainionkosken alueen Tornator Oy:lle. Tornator Oy aloitti Tainionkosken rakennustyöt vuonna 1895 ja rakensi paikalle paperitehtaan, lankarullatehtaan ja puuhiomon. Tornatorin tuotantolaitosten ympärille syntyi Tainionkosken yhdyskunta.⁴¹

Suunnitelmat Imatran koskien vesivoiman hyödyntämisestä sähköenergian tuotantoon alkoivat 1920-luvulla. Imatran voimalaitossuunnitelma käsitti Vuoksesta noin 5,6 km pituisen alueen, joka alkoi Tainionkoskelta ja päättyi Imatrankoskeen. Tarkoituksena oli padota Ritikkakoski, Mansikkakoski, Räihänkoski, Linnakoski ja Imatra. Alueet pakkolunastettiin valtiolle ja useita rakennuksia purettiin voimalaitossuunnitelmien alta. Muun muassa Linnankosken vanhentunut karbiditehdas purettiin vuonna 1922.⁴² Imatrankosken patoamistyöt aloitettiin vuonna 1922 ja voimalaitos valmistui vuonna 1929.⁴³ Voimalaitoksen rakentaminen muutti Imatrankosken maisemaa huomattavasti. Vanhan uoman ja voimalaitoskanavan väliin syntyi saari, jonka eteläkärkeen siirrettiin voimalaitostyössä syntyneet maamassat. Tukinuittoa varten rakennettiin saaren itärannalle tukinuittokouru vuonna 1935. Toisen maailman sodan jälkeen kouru jäi käyttämättömäksi ja se purettiin.⁴⁴

Kuva 2 Tainionkoski on ollut merkittävä kalastuspaikka jo kauan. Teollistumisen myötä ympäristö Tainionkoskella on muuttunut, mutta kalastusta paikalla harrastetaan yhä edelleen. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁴¹ Jokiniemi-Talvisto 1997:71, Lehonkoski 1989:5-6, 13, Paappa & Ropponen 1992:117, Österlund 1997:91-93

⁴² Österlund 1997: 100

⁴³ Österlund 1997:100

⁴⁴ Kruununpuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009: 37

4 Inventointimenetelmät

Muinaisjäännösinventointi

Ennen maastotöitä elokuussa 2010 perehdyttiin olemassa olevaan kirjallisuuteen ja arkistomateriaaliin sekä Imatraa esittäviin vanhoihin karttoihin ja piirustuksiin. Arkistotyön tavoitteena oli selvittää Imatran maankäytön historialliset vaiheet. Inventoinnin kenttätyövaiheessa keskityttiin tarkastamaan arkistotyössä esiin tulleet potentiaaliset muinaisjäännöspaikat. Myös mahdolliset muinaisjäännösalueet ja hävinneiksi tulkitut kohteet tarkastettiin ja listattiin.

Maastossa kaikki havaitut muinaisjäännökset dokumentoitiin kirjoittamalla niistä sanalliset kuvaukset. Kohteet kuvattiin digitaalikameralla (MV/RHO 218030: 1-44). Muinaisjäännösten sijaintitiedot mitattiin GPS:llä. Inventointihavainnot perustuvat etupäässä muinaisjäännösten maanpäällisten osien havainnointiin. Koekuoppia tai koepistoja kaivettiin lapiolla vain muutamaan kohteeseen kohteiden tarkemman luonteen selvittämiseksi. Maastossa tehdyt esinelöydöt on kirjattu ylös kohdekuvausten yhteyteen. Jälkitöiden yhteydessä esineitä ei katsottu tarpeelliseksi luetteloida ja ne poistettiin.

Inventoinnin aikana tarkastetut kohteet jakautuvat kiinteisiin muinaisjäännöksiin, mahdollisiin muinaisjäännöksiin ja muihin kohteisiin. Muinaismuistolain suojaamat kiinteät muinaisjäännökset luokitellaan Museovirastossa vakiintuneen käytännön mukaisesti kolmeen luokkaan:

- 1. Valtakunnallisesti tai alueellisesti merkittävä muinaisjäännös, jonka suojaaminen on turvattava kaikissa olosuhteissa*
- 2. Kohteen määrittely edellyttää lisätutkimuksia, jonka jälkeen kohde voidaan siirtää luokkiin 1 tai 3.*
- 3. Muinaisjäännös on tuhoutunut, kokonaan tutkittu tai hyvin epämääräinen.*

Mahdolliset muinaisjäännökset ovat kohteita, jotka eivät tämän hetkisen tiedon perusteella täytä muinaisjäännöksen määritelmää, mutta jotka voidaan lisätutkimuksen jälkeen luokitella suojeltaviksi kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Lisäksi toiseen maailmansotaan liittyvät varustukset on listattu mahdollisiksi muinaisjäännöksiksi. Toisen maailmansodan aikaiset kohteet eivät toistaiseksi ole muinaismuistolain rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä, mutta ne on otettava huomioon maankäytössä niiden historiallisen merkityksen vuoksi.

Muut kohteet eivät ole muinaisjäännöksiä. Kohteet on kuitenkin dokumentoitu inventoinnin aikana siltä varalta, että tietoa kohteista mahdollisesti tarvitaan myöhempiä tutkimuksia tai maankäytön suunnittelua varten. Muita kohteita ovat muun muassa modernit, 1800–1900-lukujen rakennusten jäännökset.

Keskiaikaisten kylien paikallistamisessa tärkeimpänä lähdeaineistona toimivat vanhat kartat. Vanhimmat Imatran seutua esittävät kartat ovat 1600-luvulta, mutta vasta 1700-luvun lopun verollepanokartoista ja 1800-luvun alun isojakokartoista saadaan tarkempaa tietoa kylien sijainnista. Inventoinnin aikana vanhoja karttoja asemoitiin nykykartalle MapInfo- ja AutoCad-ohjelmia apuna käyttäen. Kartat asemoitiin helpottamaan maastotöitä ja kohteiden paikallistamista. Imatralla kylien tonttimaat sijaitsevat toisiinsa nähden hajallaan, eikä alueelle ole syntynyt yhtenäisiä ryhmäkyliä. Saatavilla olleen lähdemateriaalin perusteella ei aina ole mahdollista tietää, mitkä tonttimaista ovat keskiaikaisia ja mitkä vasta 1700-luvulla tai 1800-luvulla asutettuja. Muinaisjäänöksiksi on luokiteltu sellaiset kylätontit, jotka käytävissä olevien lähteiden perusteella voidaan katsoa olevan todennäköisesti keskiaikaisia⁴⁵. Lisäksi näillä kohteilla on maastotarkastuksen yhteydessä todettu, että paikalla on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia tai rakenteita. Tuhoutuneet ja nuoremmat tonttimaat on listattu joko muihin kohteisiin (ei kiinteä muinaisjäänös) tai tuhoutuneisiin kohteisiin.

Tarkkuusinventointi

Osana inventointia suoritettiin tarkkuusinventointi Imatran koskiuoman alueella Kruununpuistossa ja Muinaisuomanpuistossa. Puistoalueilla sijainneet historialliset kalliohakkaukset ja rakenteet dokumentoitiin valokuvaamalla kohteet, täyttämällä kustakin kohteesta dokumentointilomake ja mittaamalla kohteet tunnettuun koordinaatistoon. (Ks tarkemmin liite 2, erillinen raportti tarkkuusinventoinnista.)

5 Inventointihavainnot

Tässä luvussa on esitetty ensin luvussa 5.1 vuoden 2010 inventoinnissa tarkastetut kiinteät muinaisjäänöskohteet, mukaan lukien mahdolliset muinaisjäänöskohteet. Tämän jälkeen on luvussa 5.2 esitetty inventoinnin yhteydessä dokumentoidut muut kohteet, jotka eivät ole muinaisjäänöksiä. Luvussa 5.3 on esitetty arkistolähteistä tms. esiin tulleet, mutta nykyisin tuhoutuneiksi todetut kohteet. Kaikki kohteet on lueteltu seuraavilla sivuilla olevissa taulukoissa ja niiden sijainti on merkitty taulukoiden jälkeen oleviin peruskarttaotteisiin. Muinaisjäänöskohteiden tarkat aluerajaukset on esitetty kuinkin kohteen jälkeen erillisessä karttaotteessa. Aluerajaukset on tehty historiallisen lähdeaineiston ja maastohavaintojen perusteella.

⁴⁵ Lähteillä tarkoitetaan historiallista kartta-aineistoa sekä Suomen asutus 1560-luvulla kyläluetteloa.

Taulukko 2 Muinaisjäännöskohteet. Kohteiden numero viittaa seuraavalla sivulla olevaan peruskarttaotteeseen.

Nro	Kohde	Mj.rek.nro	Mj-laji	Mj-tyyppi/tarkenne	Ajoitus
1	Imatrankoski	1000015112	Kiinteä muinaisjäännös	Taide, muistomerkit / hakkaukset	Hist. aika
2	Hallikkala	1000017451	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
3	Immalanjärvi	1000017456	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
4	Jakola	1000017460	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
5	Näträmälä	1000017462	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
6	Pelkola	1000017463	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
7	Räikkölä	1000017464	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
8	Siitola	1000017466	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
9	Siitola lauttapaikka	1000017467	Kiinteä muinaisjäännös	Kulkuväylät / -	Hist. aika
10	Siitola kestikievari	1000017468	Kiinteä muinaisjäännös	Työ- ja valmistuspaikat / kestikievarit	Hist. aika
11	Siitolan kartano	1000017469	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kartanot	Hist. aika
12	Neitsytniemen kartano	1000017470	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / kartanot	Hist. aika
13	Pässiniemi	1000017471	Kiinteä muinaisjäännös	Asuinpaikat / talonpohjat	Hist. aika
14	Linnankoski	1000017472	Kiinteä muinaisjäännös (vedenalainen)	Teollisuuskohteet / -	Hist. aika
15	Niskalampi	1000017473	Kiinteä muinaisjäännös	Teollisuuskohteet / -	Moderni
16	Aronmäki	1000017475	Kiinteä muinaisjäännös	Puolustusvarustukset / taistelukaivannot	Moderni
17	Bullerborg	1000017476	Mahdollinen muinaisjäännös (vedenalainen)	Puolustusvarustukset / linnoitukset	Hist. aika
18	Kotipelto	1000017477	Mahdollinen muinaisjäännös	Puolustusvarustukset / taistelukaivannot	Moderni
19	Vuoksenniskan pururata	1000017478	Mahdollinen muinaisjäännös	Puolustusvarustukset / taistelukaivannot	Moderni

Taulukko 3 Muut kohteet. Kohteiden numero viittaa seuraavalla sivulla olevaan peruskarttaotteeseen.

Nro	Kohde	Laji	Tyyppi/tarkenne	Ajoitus
1	Korvenkanta	Muu kohde	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
2	Teppanala	Muu kohde	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
3	Imatrankoski 2	Muu kohde	Teollisuuskohteet / -	Moderni
4	Imatrankoski 3	Muu kohde	Teollisuuskohteet / -	Moderni
5	Patopuisto	Muu kohde	Työ- ja valmistuspaikat / -	Moderni
6	Siitola Mansikkakoski	Muu kohde	Työ- ja valmistuspaikat / -	Moderni

Taulukko 4 Tuhoutuneet kohteet. Kohteiden numero viittaa seuraavalla sivulla olevaan peruskarttaotteeseen.

Nro	Kohde	Laji	Tyyppi/tarkenne	Ajoitus
7	Kyyrölä	Tuhoutunut kohde	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
8	Meltola	Tuhoutunut kohde	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
9	Vuoksenniska	Tuhoutunut kohde	Asuinpaikat / kyläpaikat	Hist. aika
10	Myllykosken myllyt	Tuhoutunut kohde	Työ- ja valmistuspaikat / vesi-myllyt	Hist. aika

5.1 Muinaisjäännöskohteet

5.1.1 Imatrankoski

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000015112
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	taide, muistomerkit
Tyypin tarkenne:	hakkaukset
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6785637, ikoo: 3595405
Peruskartta:	M5134

Aikaisemmat tutkimukset: Tanskanen, P. 1998/Imatran kaupunginmuseo, dokumentointi.
Maaranen, P. 2009/Museovirasto, hoito –ja tarkastuskäynti.

Historialliset kartat: Kartta Imatran kruununpuiston ympärysrajoista.. Kartta vuodelta 1892. Kansallisarkisto

Imatrankoski on Suomen vanhimpia matkailukohteita. Venäjän keisarinna Katariina Suuri vieraili Imatrankoskella vuonna 1772. Keisarinnan vierailua varten kosken itärannalle rakennettiin kaksi huvimajaa, joita yhdisti puurakenteinen kaitein ja portain varustettu kävelytie. 1800-luvulle tultaessa Imatran asema nähtävyytenä oli vakiintunut ja koski veti puoleensa runsaasti matkailijoita.

Imatrankoskella koskiuoman itä- ja länsirannoilla on kallioiden ja kivilohkareiden pinnoille hakattuja kirjoituksia ja numeroita. Hakkauksia paikallistettiin alueelta 126 kpl. Osa hakkausista on yhdistetty saman numeron alle. Hakkaukset ovat pääosin nimiä, nimikirjaimia ja vuosilukuja. Hakkauksia on kirjoitettu sekä kyrillisin että latinalaisin kirjaimin. Osa on kirjoitettu tikkukirjaimin, osa kaunokirjoituksella. Vanhimmat hakkaukset saattavat olla 1700-luvulta, mutta varmuudella hakkaukset ajoittuvat 1800–1900-luvuille. Hakkauksia ovat ilmeisesti tehneet matkailijat itse, heidän palvelijansa tai palkatut paikalliset ihmiset. Osa hakkauksista oli selvästi nähtävillä, osa taas hyvin heikosti erotettavissa. Hakkauksia etsittiin varovaisesti myös sammalen alta. Kalliohakkauksia on dokumentoitu Imatran kaupunginmuseon toimesta 1998, jolloin hakkauksia on liidutettu esiin. Sittemmin osa hakkauksista on maalattu näkyviin valkoisella maalilla.

Kalliohakkausten lisäksi koskiuoman rannoilla on havaittavissa vanhoja polkurakenteita, jotka yhdistävät näköalaterasseja ja 1800- ja 1900-luvuilla rakennettuja paviljonkeja. Kosken rantoja seuraavia polkuja on tuettu ja pengerrytetty noin 0,15–0,2 m korkealla kiveyksellä.

Kivet ovat noin 0,2x0,43x0,5-0,27x0,52x0,77 m kokoisia ja vaikuttavat luonnonkiviltä. Polkujen leveys on noin 1,5–2,15 m. Osa polkurakenteista on sortunut. Itärannalla Imatrankosken ylittävän sillan eteläpuolella olevien hiidenkirnujen luona polkujen pintoja on kivetty mukulakiveyksellä. Polun/tien kivipengerrys on noin 0,6 m korkea ja siinä on 3 ladottua kivikertaa. Kosken rantojen polkurakenteita on aikojen saatossa korjailtu ja rakennettu uudelleen, 1700-luvun rakenteet ovat todennäköisesti jo hävinneet. Nykypolut kulkevat vanhojen polkujen linjoilla, lukuun ottamatta aidoilla rajattuja sortumavaara-alueita.

Vuoksen länsirannalla, Valtionhotellin viereisen näköalaterassin pohjoispuolella on jyrkässä uoman rinteessä kallioon louhittu luola. Luola on noin 2,5 m korkea ja noin 5 m leveä, syvyys on arviolta noin 5-6 m. Luolan alkuperäinen funktio on epäselvä, mutta kerrotaan, että luolassa on toisen maailmansodan aikana säilytetty Valtionhotellin arvotavaroita.

Imatrankosken koskiuoman kallioseinämät ovat sortumaherkkiä. Onkin mahdollista, että etenkin itärannalta sortuneiden kalliolohkareiden mukana on jo kadonnut osa kalliohakkauksista. Kalliohakkauksista ja havaituista polkurakenteista tehtiin inventoinnin yhteydessä erillinen tarkkuusinventointi, jonka yhteydessä hakkaukset ja rakenteet kartoitettiin (ks. tarkemmin Liite 2).

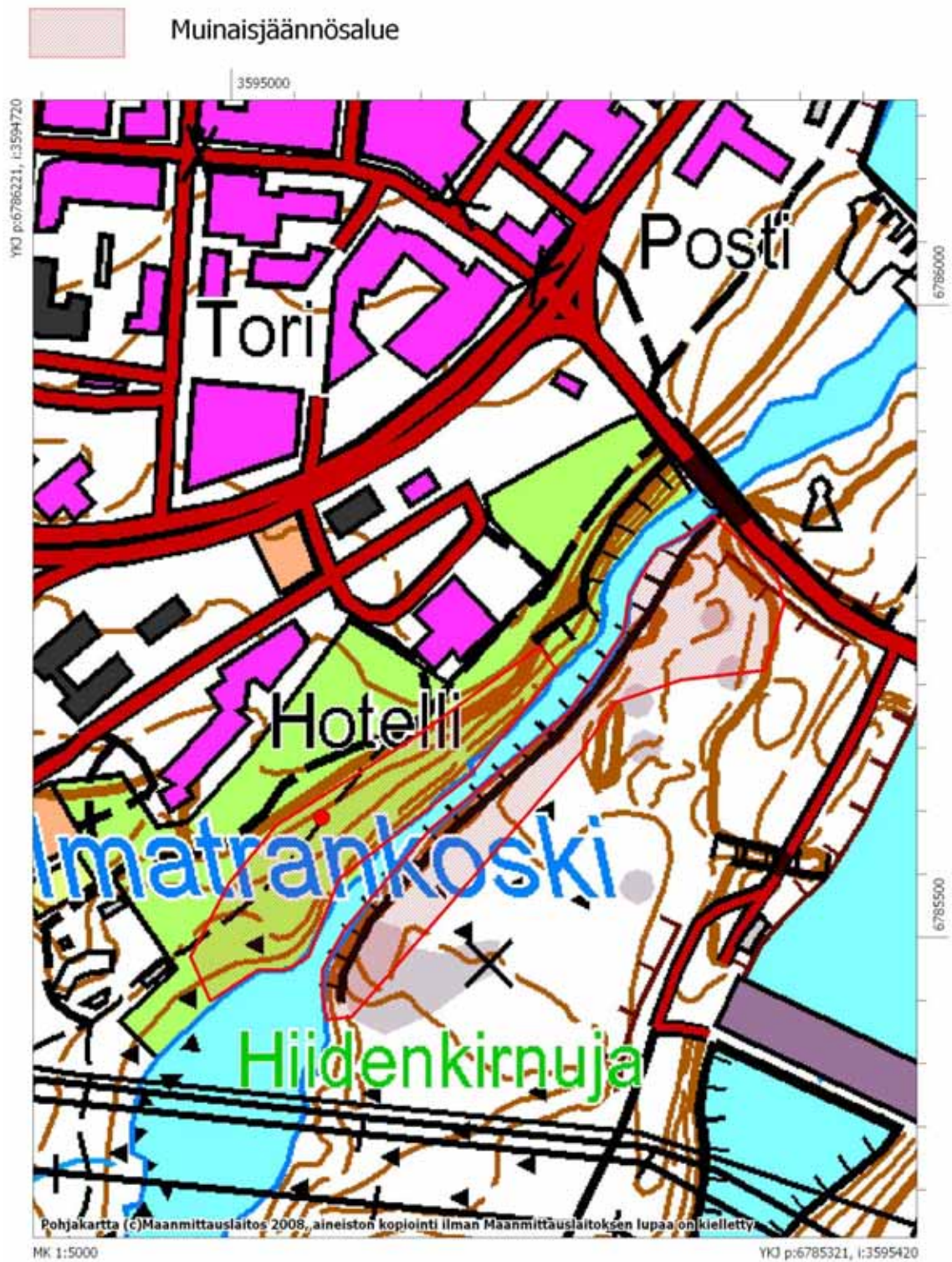
Kuva 3 (vasemmalla) Yleiskuva Imatrankosken koskiuomasta. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 4 (oikealla) Kalliohakkauksia Alapaviljongin ympäristössä. Hakkauksia on kaikissa kuvassa näkyvissä pystysuorissa kallioseinämissä. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuvat 5, 6, 7 Polkurakenteita koskiuoman itärannalla. Kuvat: U. Köngäs 2010.

IMATRA IMATRANKOSKI

5.1.2 Hallikkala

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017451
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kyläpaikat
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6781871, ikoo: 3596424
Peruskartta:	M5312

Historialliset kartat: Maakirjakartta Jääskén pitäjältä vuosilta 1640–44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX). Viipurin läänin verollepanokartta Näträmälän, Hallikkalan, Räikkölän ja Kiurulan kylistä vuodelta 1773. Kansallisarkisto. Isojakokartta Näträmälän, Hallikkalan, Räikkölän ja Kiurulan kylistä vuodelta 1833. Kansallisarkisto.

Hallikkalan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 16 taloa/veronmaksajaa. Luoto (1997:40) on lisäksi 1600-luvun alun hopeaveroluetteloiden perusteella arvioinut taloluvuksi 6. Hallikkalan kylän ja tonttimaan tarkempaa sijaintia esittävässä vuoden 1773 Viipurin läänin verollepanokartassa kylään on merkitty vain yksi tonttimaa⁴⁶. Isojakokartassa tontteja ja rakennuksia on laajemmalla alueella.

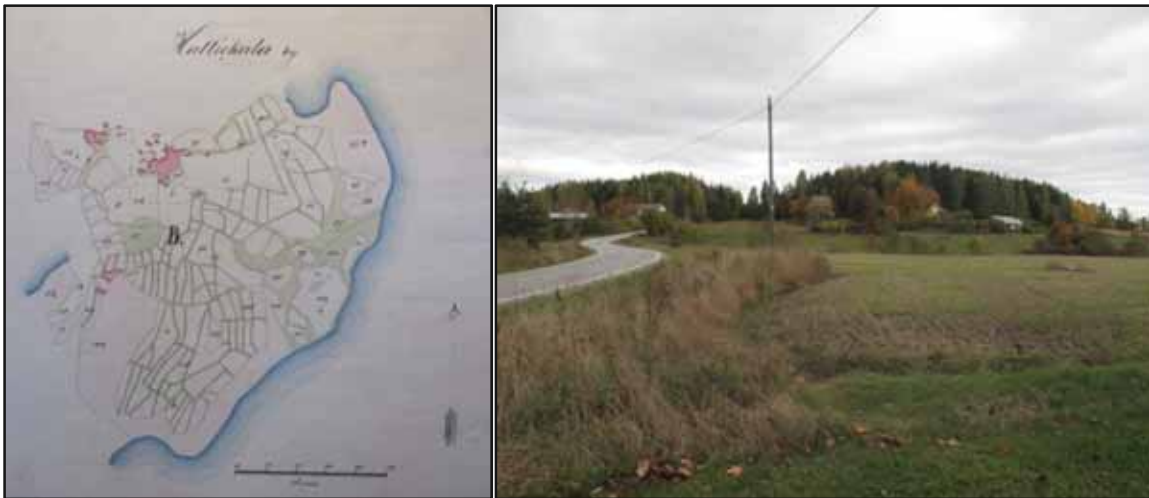
Hallikkalan vanhin tonttimaa⁴⁷ on sijainnut todennäköisesti nykyisen Uusituvan tonttien alueella. 1800-luvun tonttimaat ovat merkitty peruskarttaotteeseen, mutta niitä ei ole luokiteltu muinaisjäännöksi. Alue on nykyisin asuttua. Tonttimaan läpi kulkeva maantie noudattelee todennäköisesti vanhan, ainakin 1700-luvulle periytyvän tien linjausta. Maantien molemmin puolin on peltoja ja asuinrakennuksia. Tonttimaa rajautuu pohjoispuolelle nousevaan mäkeen. Talojen lomassa ja pelloilla on mahdollisesti voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia. Tien länsipuolella on pihapiirissä säilynyt vanhoja puurakennuksia.

⁴⁶ Kartan selitteessä kylässä olisi ollut yksi talo ja yksi vuokralainen.

⁴⁷ Vanhimmalla tonttimaalla tarkoitetaan tässä yhteydessä 1700-luvun kartan tonttimaan paikkaa, joka todennäköisimmin periytyy keskiaikaiseen tonttimaahan.

Kartta 2 Viipurin läänin verollepanokartta Närtämälän (=A), Hallikkalan (=B), Räikkölän (=C) ja Kiurulan (=D) kylistä.⁴⁸

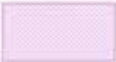
Kartta 3 Hallikkalan kylän isojakokartta vuodelta 1833.⁴⁹

Kuva 8 Hallikkalan kylä. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁴⁸ Karttalähde: KA / MH Viipurin läänin verollepanokartat / 125 Jääski 27:1a-d

⁴⁹ Karttalähde: KA / MH G61a1 40/1-16

IMATRA HALLIKKALA

- Muinaisjäännösalue
- Hallikkalan kylän 1800-luvun tonttimaita

5.1.3 Immalanjärvi

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017456
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Kyläpaikat
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6792295, ikoo: 3600053
Peruskartta:	M5321

Historialliset kartat: Maakirjakartta Jääsken pitäjältä vuosilta 1640–44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX).
Isojakokartta Immalanjärven kylästä vuodelta 1834. Kansallisarkisto.

Immalanjärven kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 2 taloa/veronmaksajaa. Vanhin Immalanjärven kylän ja tonttimaiden tarkempaa sijaintia esittävä kartta on vuoden 1834 isojakokartta. 1800-luvun alussa kylä on levinnyt hyvin laajalle alueelle Immalanjärven rannoille ja tonttimaita on useita (19 kpl). Kartan perusteella ei ole mahdollista sanoa, mitkä tonttimaat olisivat vanhinta, mahdollisesti keskiaikaista perua.

Immalanjärven kylän tonttimaista käytiin inventoinnin aikana tarkastamassa vain tutkimusalueen sisäpuolella sijainneet tonttimaat (4 kpl). Suurin osa kylän tonteista jäi tutkimusalueen ulkopuolelle. Tarkastetut tonttimaat sijaitsevat nykyisen Immolan golf-kentän ympäristössä sekä vesilaitoksen rakennusten kohdalla. Tonttimaat ovat todennäköisesti tuhoutuneet lukuun ottamatta nykyistä Immalanhovia.

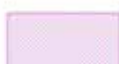
Immalanhovin tontti läänitettiin vapaaherra von Ungern-Sternbergille vuonna 1652. Tila oli lampuotien asuttama 1680-luvun ison reduktion jälkeen. Entiset omistajat lunastivat tilan takaisin vuoden 1850 jälkeen ja vuonna 1897 tilan osti Tornator Oy. Myöhemmin tila on ollut Enzo-Gutseitin omistuksessa. Vuonna 1987 tilasta tuli osa golf-kenttää.⁵⁰ Immalanhovin rakennuksen pihapiirissä on voinut mahdollisesti säilyä vanhempia, arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia.

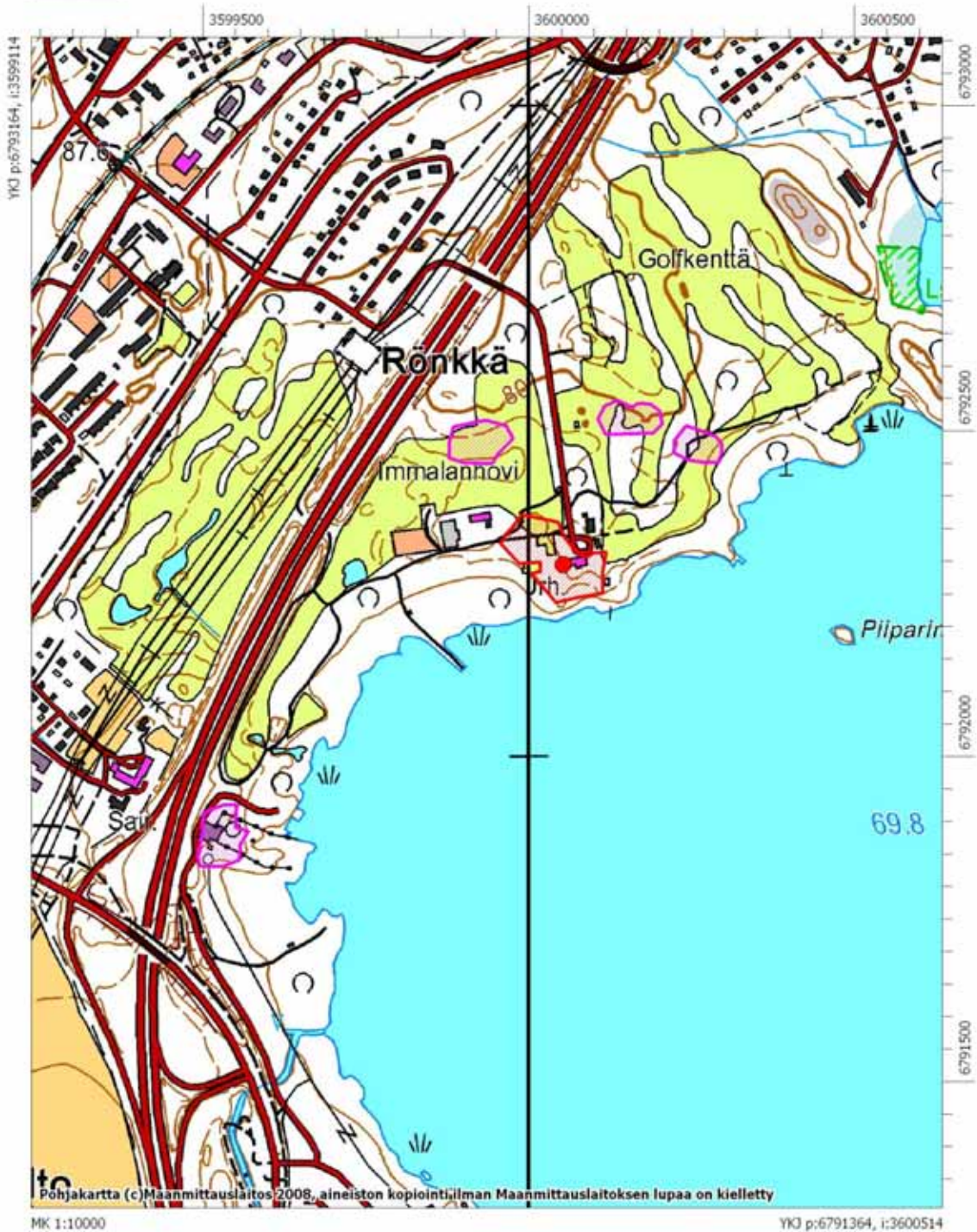
⁵⁰ Ojonen1994:80

Kuva 9 Immalanhovin ympärille aukeaa laaja golf-kenttä. Kuva: U. Köngäs 2010.

IMATRA IMMALANJÄRVI

- Muinaisjäännösalue
- Immalanjärven kylän tuhouneita tonttimaita

5.1.4 Jakola

Muinaisjäännösrekisteritunnus: 1000017460

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Kyläpaikat

Lukumäärä: 1

Rauhoitusluokka: 2

Ajoitus: Historiallinen aika

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6782901, ikoo: 3598233

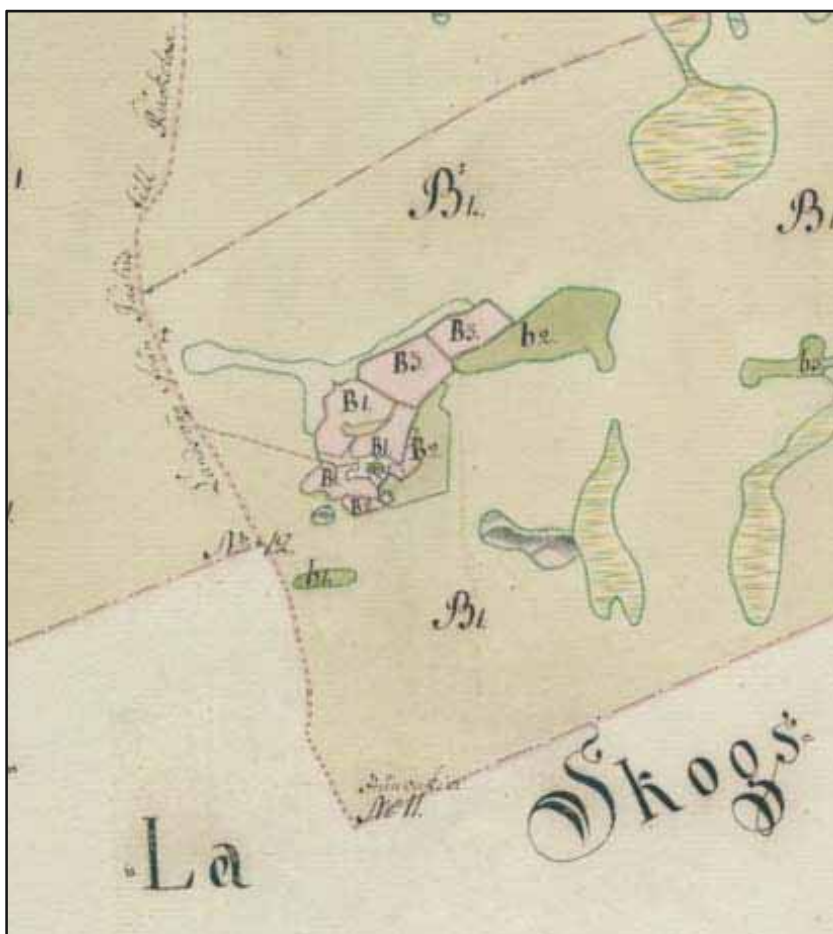
Peruskartta: M5312

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Teppanalan kylästä vuodelta 1773. Kansallisarkisto.

Isojako kartta Teppalan rusthollista sekä Jakolan ja Kyyrölän kylistä vuodelta 1836. Kansallisarkisto.

Jakolan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 4 taloa/veronmaksajaa. Jakolan kylän ja tonttimaan tarkempaa sijaintia esittävässä vuoden 1775 Viipurin läänin verollepanokartassa kylä on esitetty osana Teppanalan kylää ja Jakolaan on merkitty yksi tonttimaa. 1800-luvun Isojakokartassa kylässä on yksi tontti, joka on jakautunut kahteen osaan.

Jakolan kylä on sijainnut nykyisen Jakolan alueella Vuoksen itäpuolella. Kohteen länsipuolella kulkeva Ensontie noudattelee vanhaa, ainakin 1700-luvulta peräisin olevan tien linjaa. Alueesta osa on nykyisin asuttua, mutta rakennusten ja teiden väliin jäävällä niittymäisellä aukealla on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia. Pienen kalliomäen pohjois-/luoteispuolella olevalla aukealla kasvaa heinikkoa.

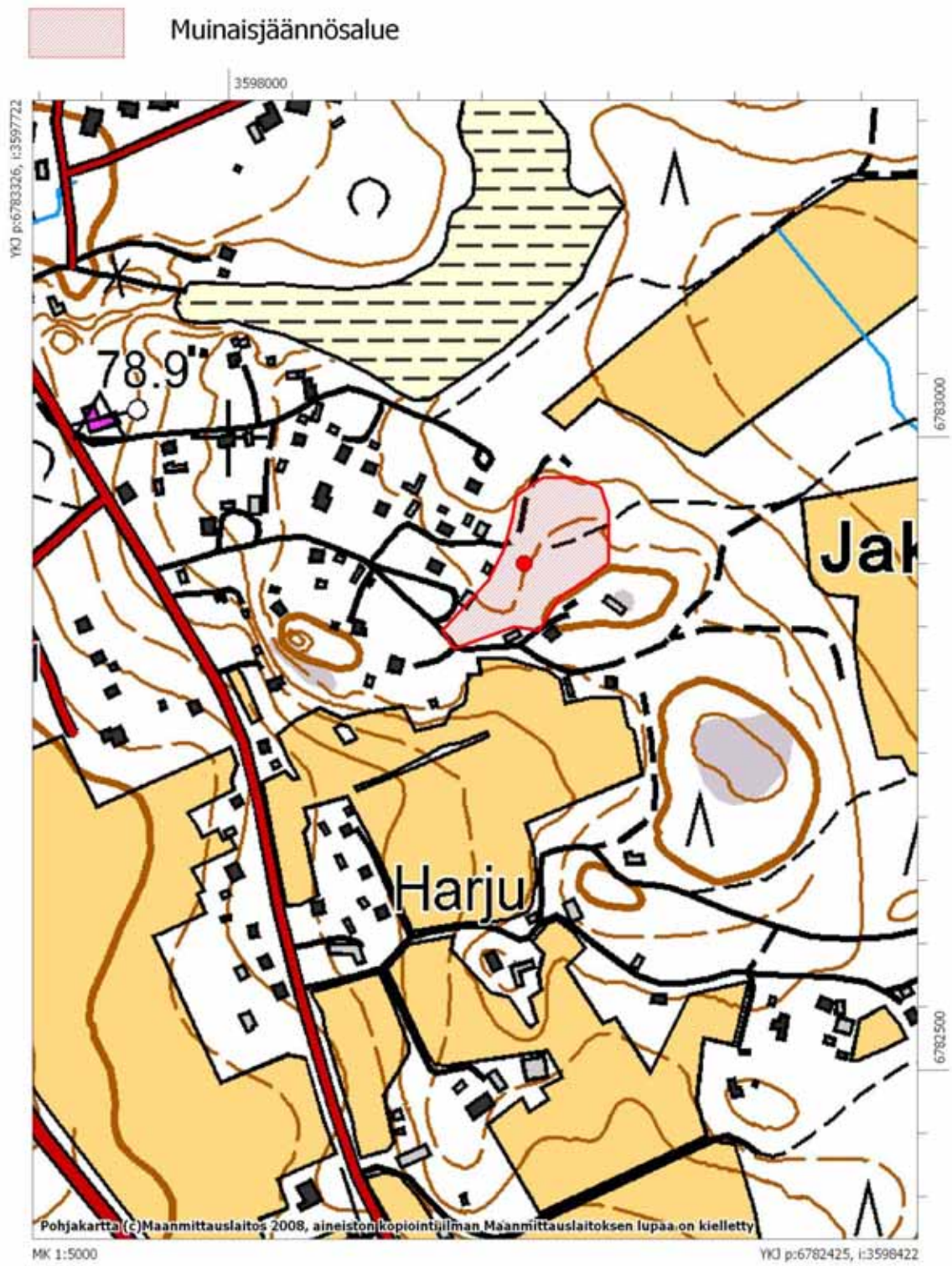
Kartta 4 Jakolan kylä vuoden 1775 kartassa.⁵¹

Kuva 10 Jakolan tonttimaata. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁵¹ Karttalähde: KA/ Viipurin läänin verollepanokartat 125 Jääski 35:1a-b

IMATRA JAKOLA

5.1.5 Näträmäla

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017462
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kyläpaikat
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6781560, ikoo: 3595035
Peruskartta:	M5134

Historialliset kartat: Maakirjakartta Jääsken pitäjältä vuodelta 1640–44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX).
Viipurin läänin verollepanokartta Näträmälan, Hallikkalan, Räikkölan ja Kiurulan kylistä vuodelta 1773. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Näträmälan, Hallikkalan, Räikkölan ja Kiurulan kylistä vuodelta 1833. Kansallisarkisto

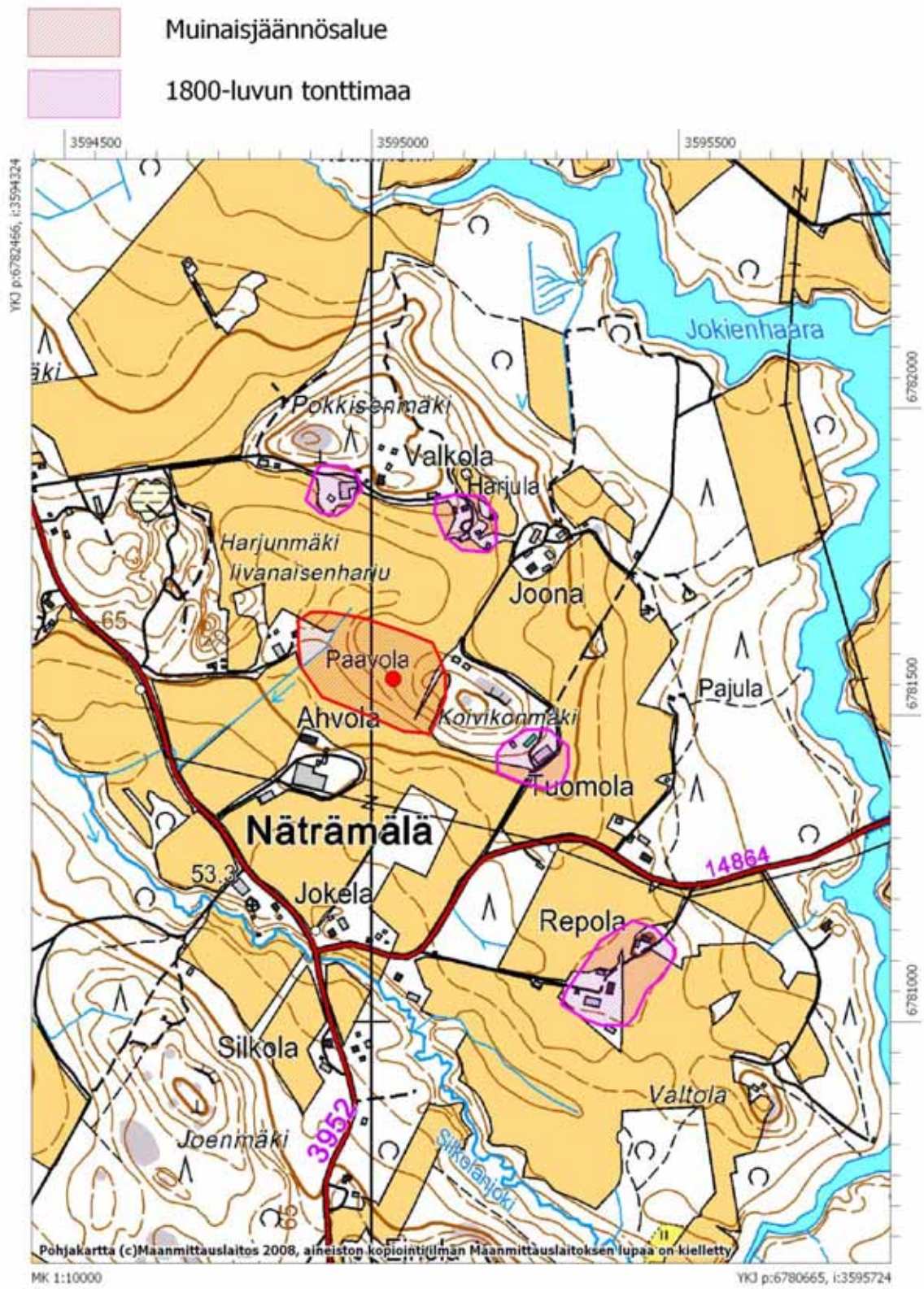
Näträmälan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 8 taloa/veronmaksajaa. Näträmälan kylän ja tonttimaan tarkempaa sijaintia esittävässä vuoden 1773 Viipurin läänin verollepanokartassa kylään on merkitty vain kaksi tonttimaata⁵². 1800-luvun Isojakokartassa tontteja ja rakennuksia on laajemmalla alueella ja ne muodostavat kolme keskittymää. Kylän länsipuolella kulkeva maantie noudattelee todennäköisesti vanhan, ainakin 1700-luvulle periytyvän tien linjausta.

Näträmälan vanhin tonttimaa⁵³ on sijainnut todennäköisesti Koivikonmäen luoteis- tai länsipuolella. Alue on nykyisin peltoaluetta, jonka ympärillä sijaitsee asuinrakennuksia. Paikalla on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia. Sijaintitieto on määritetty asemoimalla 1700- ja 1800-luvun kartat nykykartalle ja vertailemalla niitä keskenään. 1700- ja 1800-lukujen tonttimaat eivät asemoinnissa mene täysin päällekkäin, mutta vanhin tonttimaa sijaitsee isojakokartan keskimmäisen tonttikeskittymän kohdilla. 1800-luvun tonttimaat ovat merkitty peruskarttaotteeseen, mutta niitä ei ole luokiteltu muinaisjäännöksi. 1800-luvun kartan tonttimaat sijaitsevat kaikki nykyisin asutuilla tonteilla.

⁵² Kartan selitteessä kylässä olisi ollut yksi talo ja yksi vuokralainen.

⁵³ Vanhimmalla tonttimaalla tarkoitetaan tässä yhteydessä 1700-luvun kartan tonttimaan paikkaa, joka todennäköisimmin periytyy keskiaikaiseen tonttimaahan.

IMATRA NÄTRÄMÄLÄ

5.1.6 Pelkola

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017463
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Kylänpaikat
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6780690, ikoo: 3598340
Peruskartta:	M5312

Historialliset kartat: Maakirjakartta Jääsken pitäjältä vuosilta 1640–44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX). Viipurin läänin verollepanokartta Pelkolan kylästä vuodelta 1775. Kansallisarkisto. Kartta Pelkolan kylän metsäalueista vuodelta 1808. Kansallisarkisto. Isojakokartta Pelkolan kylästä vuosilta 1839-1842. Kansallisarkisto.

Pelkolan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 4 taloa/veronmaksajaa. Pelkolan kylän ja tonttimaan tarkempaa sijaintia esittävässä vuoden 1775 Viipurin läänin verollepanokartassa kylään on merkitty kaksi tonttimaata. Myös vuoden 1800-luvun isojakokartassa tonttimaita on kaksi, joiden lisäksi kylän mailla on useampia tontteihin kuuluvia pienempiä tiloja/torppia.

Pelkolan vanhimmat tonttimaat ovat sijainneet Suomen ja Venäjän rajavyöhykkeellä Vuoksen itärannalla. Todennäköisesti suurin osa kylästä on sijainnut Venäjän puolella rajaa. Pelkolan kartano paikalle perustettiin vuonna 1630, kun ratsumestari Sipi Saksa sai neljä kokoveroa maata Pelkolan, Kyyrölän, Teppanalan, Järvenkylän ja Harakan kylistä. Saksa menehtyi kuitenkin pian ja hänen leskensä Elisabet Wik sai pitää Pelkolan tilan, mutta muista maista hänen oli luovuttava. Myöhemmin tila siirtyi Sipi Saksan veljelle, ratsumestari Jaakko Saksalle ja hänen vaimolleen.⁵⁴ Vuonna 1897 kartano siirtyi Ensolle⁵⁵ ja toimii ilmeisesti nykyisin Venäjän rajavartioasemana.

Suomen puoleisella alueella kasvaa nykyisin istutettuja kuusia ja lehtikuusia sekä korkeaa heinikkoa. Maasto alueella on tasaista, mutta alueen pohjoisosassa on noin 10x5 m kokoi-

⁵⁴ Ylönen 1957:746-749

⁵⁵ Paappa & Ropponen 1992:112

nen 1-2 m syvä soikea kuoppa, jossa kasvaa puutarhapensaikkaa (pkoo:6780744, ikoo:3598249). Maanpinnalle ei ole näkyvissä kylätontista kertovia rakenteita, mutta on mahdollista, että maan alla on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia.

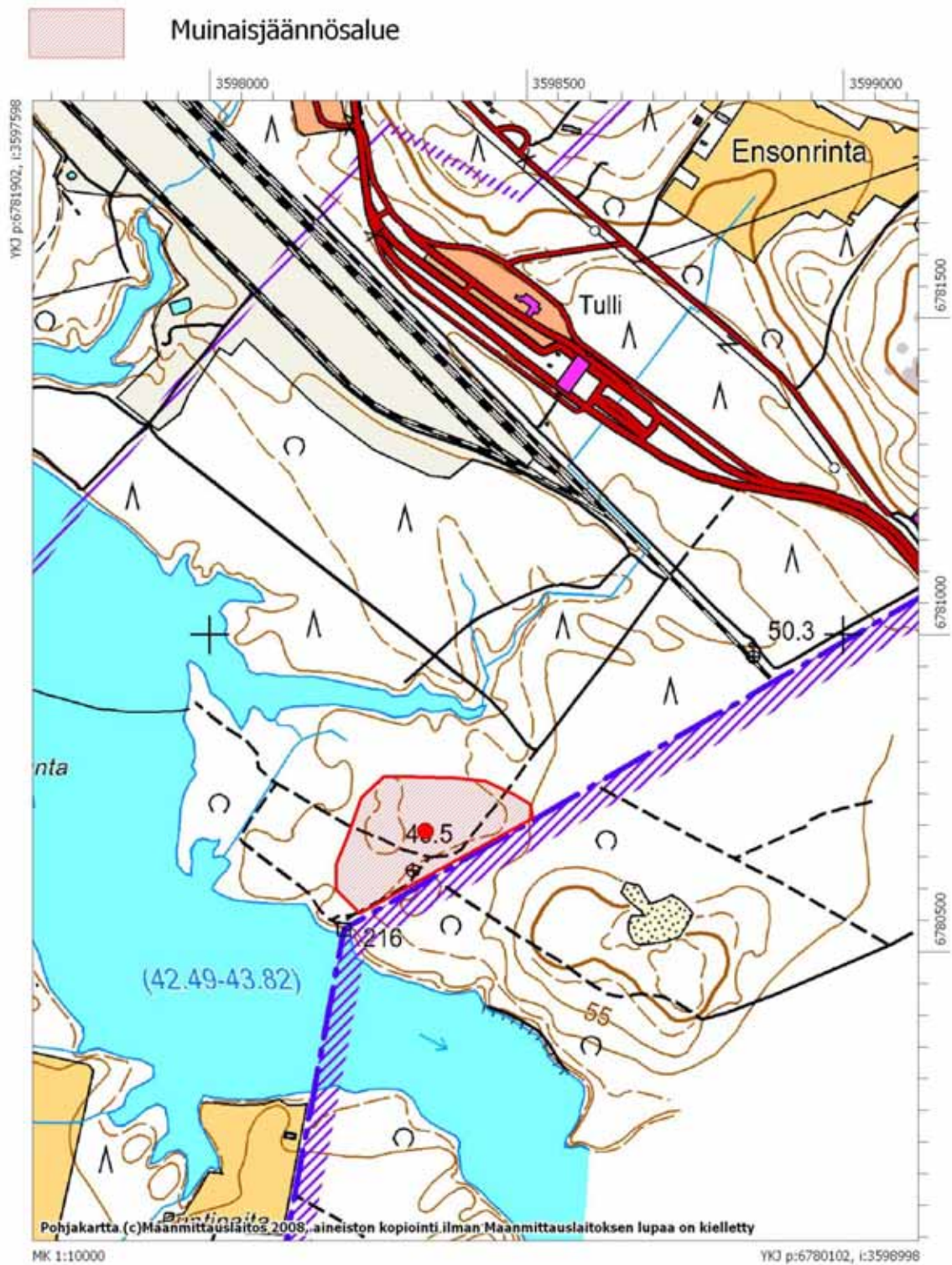
Kuva 11 Pelkolan Suomen puoleinen osa. Kuva: Tiina Mikkonen 2010.

Kartta 5 Pelkolan tonttimaat vuoden 1775 kartassa.⁵⁶

⁵⁶ Karttalähde: KA / Viipurin läänin verollepanokartat 125 Jääski 31:a-c.

IMATRA PELKOLA

5.1.7 Räikkölä

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017464
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kylänpaikat
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6780183, ikoo: 3596915
Peruskartta:	M5312

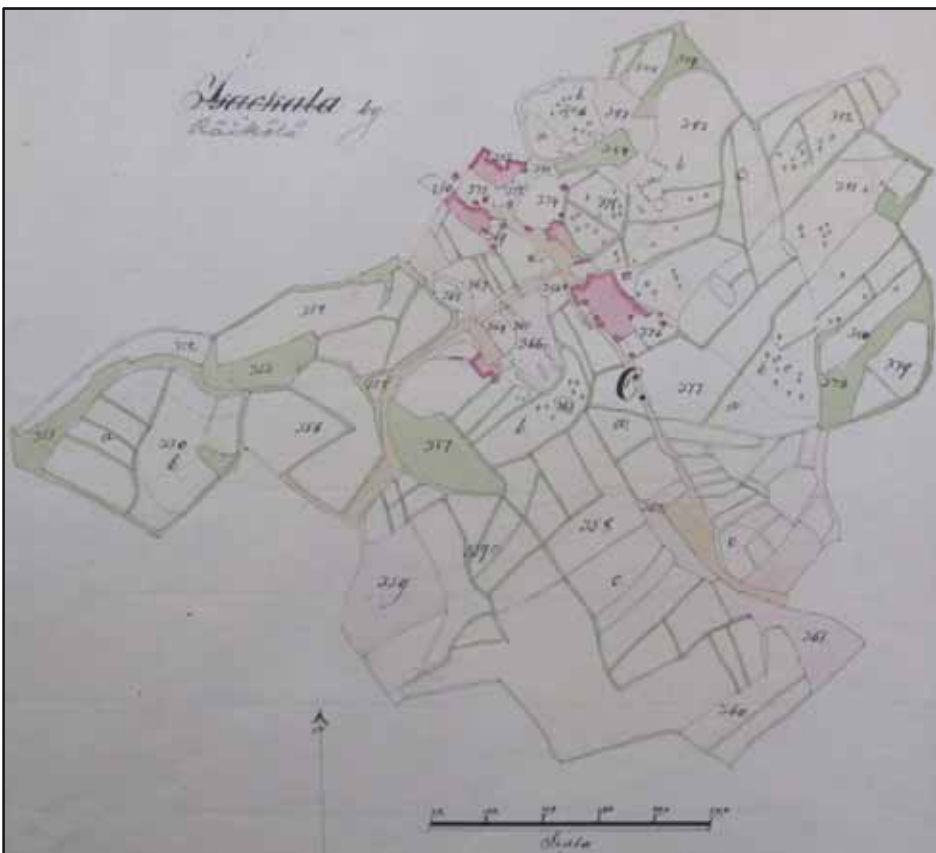
Historialliset kartat: Maakirjakartta Jääsken pitäjältä vuodelta 1640–44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX).
Viipurin läänin verollepanokartta Näträmmälän, Hallikkalan, Räikkölän ja Kiurulan kylistä vuodelta 1773. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Näträmmälän, Hallikkalan, Räikkölän ja Kiurulan kylistä vuodelta 1833. Kansallisarkisto.

Räikkölän kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 7 tai 5 taloa/veronmaksajaa. Kyläluettelossa mainitaan Jääskessä olleen kaksi Räikkölä-nimistä kylää, eikä luettelosta käy ilmi, kumpi kylistä on tutkimusalueen Räikkölä. Räikkölän kylän tarkempaa sijaintia ja tonttimaiden jakautumista esittävässä vuoden 1773 Viipurin läänin verollepanokartassa kylä jakaantuu kahteen osaan. Kylän läntisessä osassa on kartan mukaan yksi tonttima ja itäisessä osassa kaksi (ks. kuva verollepanokartasta Hallikkalan kylän yhteydessä). Itäisempi osa kylää on nykyisin Venäjän puolella.

Räikkölän läntisempi, Suomen puolella sijaitseva osa on nykyisin asuttua. Tonttimaan läpi kulkeva maantie noudattelee todennäköisesti vanhan, ainakin 1700-luvulle periytyvän tien linjausta. Maantien molemmin puolin on peltoja ja asuinrakennuksia. Talojen pihapiireissä on säilynyt vanhoja puurakennuksia. Talojen lomassa ja pelloilla on mahdollisesti voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia. Osa tonttimaata ympäröivistä pelloista oli avoimia ja peltojen pinta tarkastettiin pintalöytöjen varalta. Pelloista löydettiin muun muassa punasavikeramiikkaa, posliinia ja eläimen luita. Löytöjä ei otettu talteen.

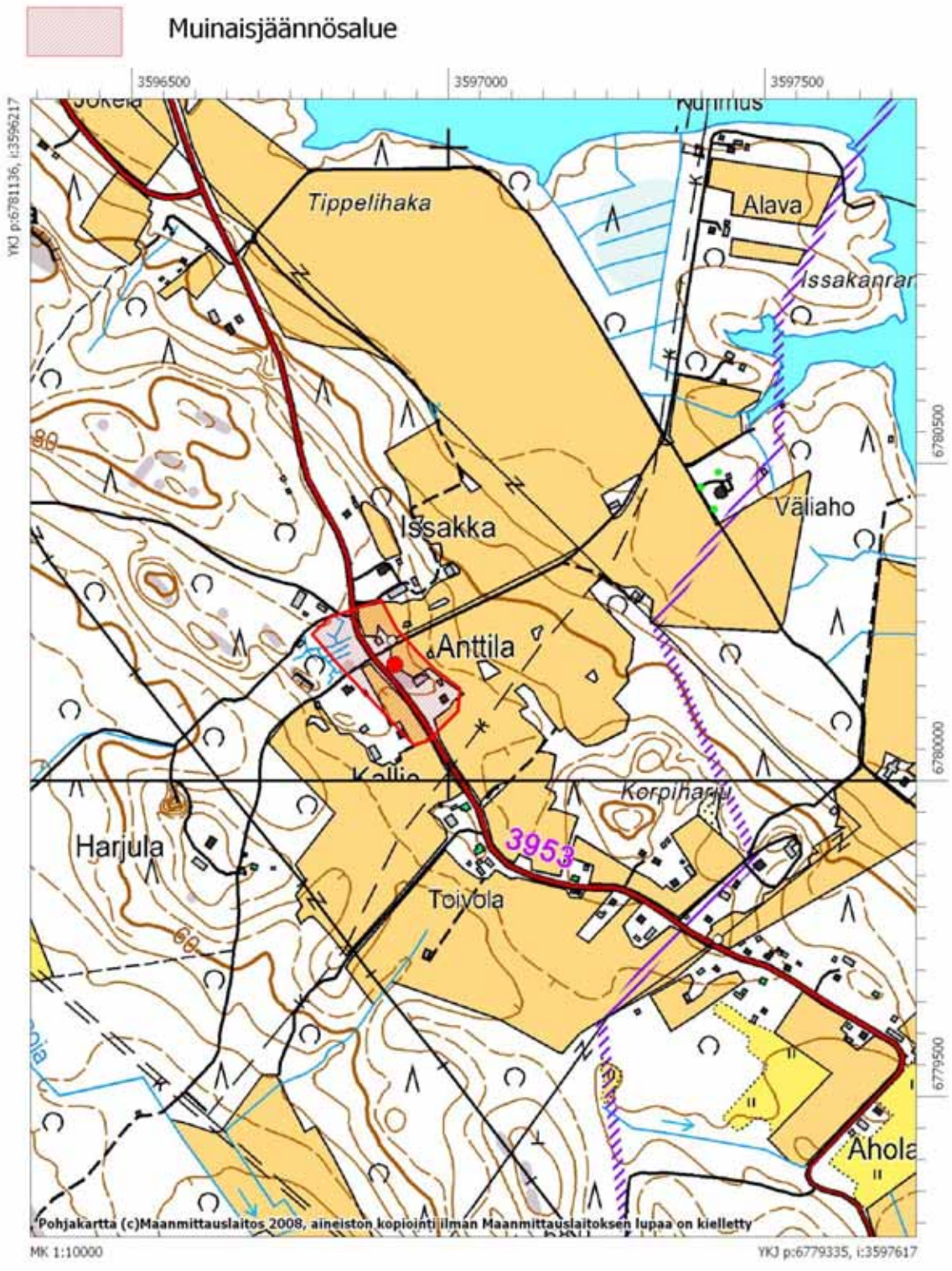
Kuvat 12 - 13 Räikkölään Suomen puolella säilynyttä kylätonttia. Kuvat: U. Köngäs 2010.

Kartta 6 Räikkölään Nyky-Suomen puolella sijaitseva osa esitettyä isojakokartassa 1883.⁵⁷

⁵⁷ Karttalähde: KA/ G61a1 40/1-16

IMATRA RÄIKKÖLÄ

5.1.8 Siitola

Muinaisjäännösrekisteritunnus: 1000017466
Laji: Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi: Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne: Kyläpaikat
Lukumäärä: 4
Rauhoitusluokka: 2
Ajoitus: Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit: pkoo 1: 6789464, ikoo: 3595473, pkoo 2: 6787990, ikoo: 3596212, pkoo 3: 6787388, ikoo: 3596425, pkoo 4: 6784861, ikoo: 3595838
Peruskartta: M5134, M 5143, M5321

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775–1776. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834-1838. Kansallisarkisto.
Tiluskartta Siitolan rusthollin (Neitsytniemen) maista. Kansallisarkisto.

Siitolan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 28 taloa/veronmaksajaa. Siitolan kylästä vuosina 1775–1776 laadittua verollepano karttaa ei tutkimusten yhteydessä ollut saatavissa, joten tonttimaiden sijaintia jouduttiin tarkastelemaan vain 1800-luvun alun isojakokartan perusteella. Isojakokartassa Siitolaan on merkitty 17 kruunun tilaa. Tilat pitävät sisällään Siitolan kartanon, Neitsytniemen kartanon sekä Siitolan lossin paikan, jotka ovat käsitelty omina kokonaisuuksinaan.

Suurin osa Siitolan tonttimaista on tuhoutunut uudemman rakentamisen sekä Imatrankosken patoamisen myötä. Mahdollisesti säilyneitä tonttimaita sijaitsee kartanoiden ja lossinpaikan lisäksi neljällä eri alueella: Ritikankosken länsipuolella, Itä-Siitolassa Linnankosken itärannoilla sekä alueen eteläosassa Rajapatsaalla. Peruskarttaotteessa on eritelty säilyneet (=muinaisjäännöskohteet) ja tuhoutuneet tilat. Karttarajaukset on tehty maastohavaintojen ja kartta-aseointien perusteella, maanpinnalla ei ole havaittu kylätontteihin viittaavia rakenteita.

Ritikankosken länsipuolella on omakotitalotonttien pihoilla ja tonttien välisillä pelloilla voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia (isojakokartan tontit *G*, *Q*, *D*, *E*). Asuinrakennusten pihoissa on säilynyt myös vanhaa rakennuskantaa. Alueen läpi kulkee kapea kärrypölkky, joka noudattelee isojakokartassa näkyvän tien linjausta. Alueen itäosassa on kärrypölkyn pohjoispuolella moderni noin 7x13 m kokoinen kivijalka (pkoo: 6789509, ikoo:3595635). Kiveystä on näkyvissä noin 0,1-0,3 m korkeudelta ja sen kivet ovat noin

0,3x0,65-0,35x0,9 m kokoisia. Kiveyksen päällä on paikoittain säilynyt jäänteitä hirsistä. Perustuksen keskellä erottuu kaksi tulisijaa, tiiliä ja betonia.

Kartta 7 Ritikankosken länsipuolen tontit isojakokartassa.⁵⁸

Kuva 14 (vasemmalla) Ritikankosken länsipuolen tonttimaan läpi kulkeva kärrypolku. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 15(oikealla) Itä-Siitolan tontti M. Kuva: U. Köngäs 2010.

Itä-Siitolassa Linnankosken itärannoilla on sijainnut Siitolan kartanon mailla muun muassa Linnankosken mylly ja saha 1700-luvun lopulla. Rantaviiva paikalla on muuttunut Vuoksen patoamisen myötä. Nykyisin paikalla sijaitsevassa Veteraanipuistossa kasvaa muistomerkin ympärillä istutettuja koivuja ja alue on nurmikenttää. Rantatörmä on kivinen. Paikalla on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia kerroksia, myös joessa veden alla (vrt. kohde Linnankoski). Myös hieman pohjoisempana on mahdollisesti säilynyt tonttimaa (isojakokartan tontti M). Tilan läpi kulkee noin 3 m leveä kärrypolku, joka noudattelee isojakokartassa näkyvän tien linjaa. Kärrypolku haaraantuu Vuoksentieltä länteen kohti rantaa. Tien haarassa on lammashaka, jonka sisäpuolella on moderni, noin 7x7 m kokoinen, betoninen rakennuksen perustus. Kärrytien molemmilla puolilla on peltoa. Peltomullan seassa oli paljon tiilimurskaa. Peltojen ja rannan väliin jää noin 20 m leveä ruoho/lehtipuu kaistale. Rantaviiva on hieman muuttunut Vuoksen patoamisen jälkeen.

⁵⁸ Karttalähde: Kansallisarkisto / MH G66 15/1-23

Kuvat 16 - 17 Linnankosken itärannan tonttimaat. Vasemman puoleisessa kuvassa näkyy Veteraanipuiston muistomerkki. Kuva: U. Köngäs 2010.

Siitolan kylän eteläosissa, Rajapatsaalla on sijainnut isojakokartan tontti *N*. Matalan kumpareen päälle on pystytetty paasikivi, jossa lukee ”*Tällä paikalla on sijainnut Miikkien sukutalo v.1544–1895*”. Kohteen ympäristössä kasvaa runsaasti omenapuita ja paikalla on pieniä kasvimaaviljelmiä. Alueella on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia rakenteita.

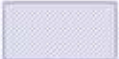
Kuvat 18 - 19 Rajapatsaalla sijaitseva tonttimaa *N*, sekä Miikkien sukutalon paikalle pystytetty muistokivi. Kuva: U. Köngäs 2010.

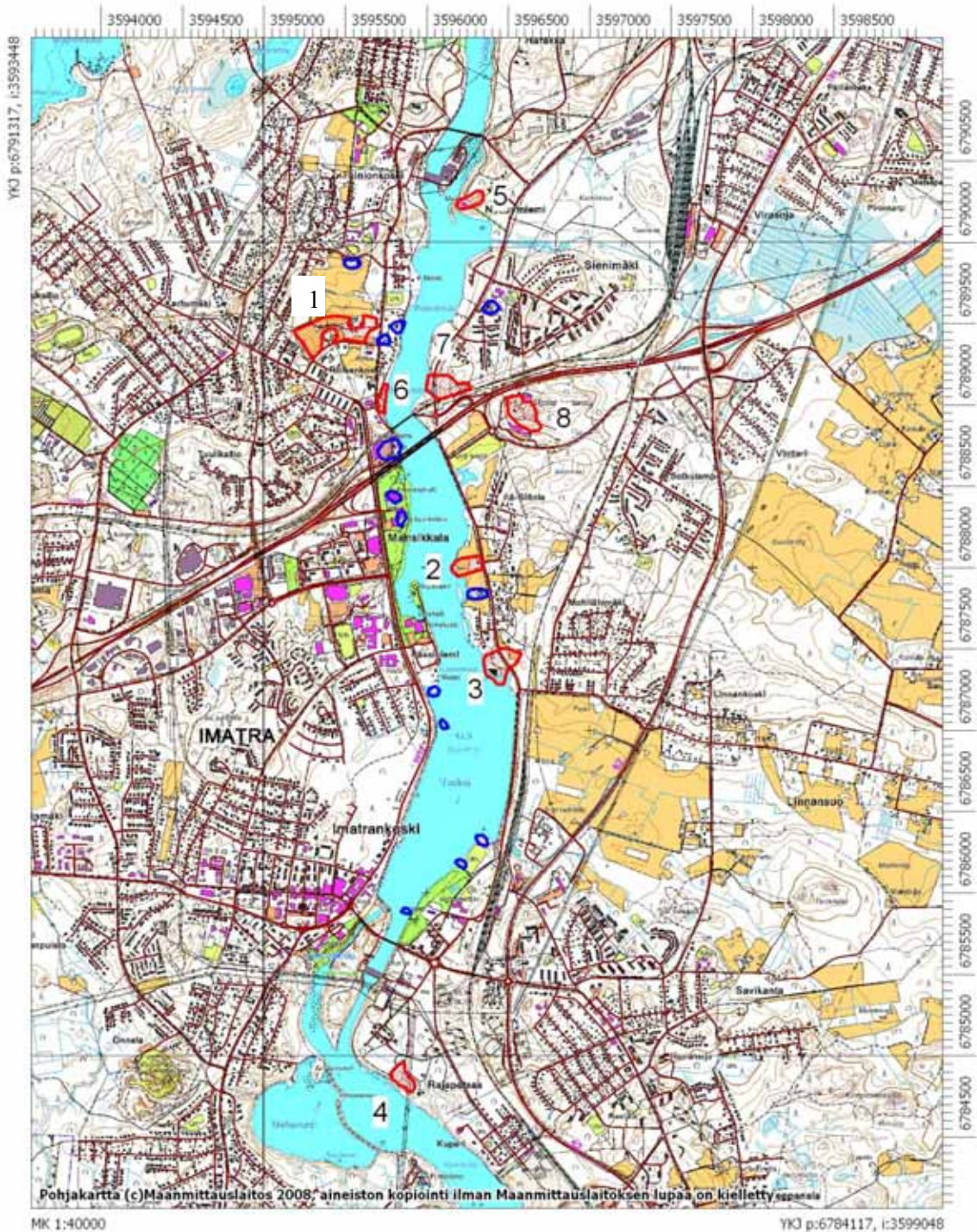

Kartat 8 - 9 Otteita isojakokartasta. Vasemmalla Linnankosken rannikkoa ja oikealla ”Miikkien sukutila”.⁵⁹

⁵⁹ Karttalähde: Kansallisarkisto / MH G66 15/1-23

IMATRA SIITOLA

- Muinaisjäännösalue
- Tuhoutunut tonttimaa
- 1-4 = Siitolan tonttimaat
- 5 = Neitsytniemen kartano
- 6 = Siitolan lauttapaikka
- 7 = Siitolan kestiekvari
- 8 = Siitolan kartano

5.1.9 Siitola lauttapaikka

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017467
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kulkuväylät
Tyypin tarkenne:	-
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6789078, ikoo: 3595734
Peruskartta:	M 5143

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775–1776. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834–1838. Kansallisarkisto.

Imatralla Siitolassa on sijainnut lauttapaikka (myöh. lossi) ainakin 1600-luvulta lähtien. Siitolan lauttapaikka mainitaan ensimmäistä kertaa kirjallisissa lähteissä vuonna 1638. Verokirjoissa on mainintoja Jääskessä 1500-luvun loppupuolella toimineista Vuoksen lauttoreista, mutta vasta 1600-luvulta on tarkempia tietoja lauttapaikoista. Todennäköisesti ensimmäinen Siitolan lautturi oli Antti Mulli.⁶⁰ Kun Imatralle valmistui rautatie, vilkastuneen liikenteen ja alkavan teollisuuden kasvun myötä Vuoksen ylittävän sillan rakentaminen tuli välttämättömäksi. Imatran ensimmäinen silta rakennettiin vuosina 1891–93 ja Siitolan lauttapaikka jäi pois käytöstä 1800-luvun lopussa.⁶¹ Lauttapaikan itärannalla sijaitsi kestikievari (ks. kohde Siitola kestikievari). 1800-luvulla kestikievarin paikka siirtyi joen länsirannalle lossituvan yhteyteen.

Siitolan lauttapaikka on sijainnut Mansikkakosken yläpuolella. Länsirannalla on säilynyt 1800-luvun lopulla rakennetun hirsirunkoisen, pystylaudoitettun satulakattoisen lossituvan (/majatalon) kiviset perustukset. Rakennus paloi 1900-luvun lopulla.⁶² Kivijalka on 13x9 m kokoinen ja kiveystä on näkyvissä 0,55 m korkeudelta. Kivijalan kivet ovat noin 1,85x0,3x0,55 m kokoisia lohkokiviä. Rannassa veden alla näkyy noin 0,1-0,3 m kokoisista lohko- ja luonnonkivistä tehty kivitaso. Kiveys on noin 29 m pitkä ja noin 1-1,5 leveä. Samantapaista kiveystä on näkyvissä muuallakin rannassa katkonaisena. Rantatörmää on paikoitain tuettu lohkokivin. Rantatörmän päällä on tasainen nurmikenttä. Maan ja veden alla on voinut säilyä myös vanhempia lauttapaikkaan liittyviä jäänteitä.

⁶⁰ Ylönen 1957: 322-324, 647

⁶¹ Paappa & Ropponen 1992: 83, 85-86

⁶² Ojonen 1994: 64

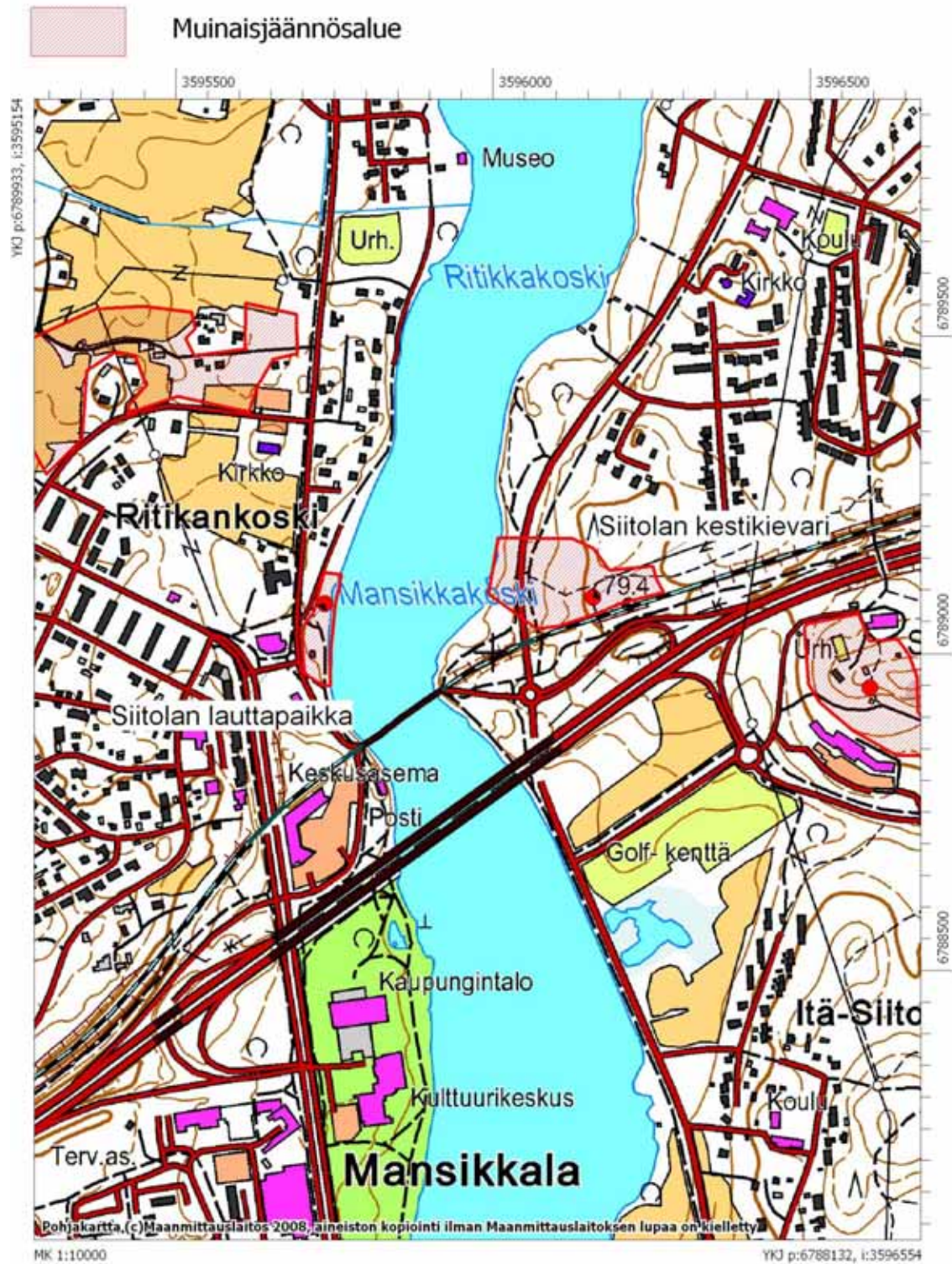

Kuva 20 Vanhan lossituvan kiviperustus. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 21 Rannassa näkyvää vedenalaista kiveystä. Kuva: U. Köngäs 2010.

IMATRA SIITOLA LAUTTAPAIKKA JA SIITOLA KESTIKIEVARI

5.1.10 Siitola kestikievari

Muinaisjäännösrekisteritunnus: 1000017468

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Kestikievarit

Lukumäärä: 1

Rauhoitusluokka: 2

Ajoitus: Historiallinen aika

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6789088, ikoo: 3596157

Peruskartta: M 5143

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775–1776. Kansallisarkisto.

Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834–1838. Kansallisarkisto.

Kartta Jääsken läänistä vuodelta 1852. Kansallisarkisto.

Siitolaan perustettiin ensimmäinen kestikievari vuonna 1662. Kestikievaria pyöritti Paavo Mäenpää, joka kuitenkin jo vuonna 1665 luopui toimestaan varattomuuden takia. Vapaa-herra Reinhold von Ungern-Sternberg vouti Aake Olavinpoika otti tällöin Siitolan kestikievarin haltuunsa. Hän oli omalla kustannuksellaan rakennuttanut Vuoksen rantaan krouvin, jonne myös majatalo rakennettiin.⁶³ 1800-luvulla majatalo siirtyi toimimaan joen länsirannalle.

Todennäköisesti kestikievari on sijainnut Mansikkakoskella sijainneen Siitolan lauttaipaikan itärannalla. Autotien (Vuoksenniskantien) itäpuolelle nousevan mäen päältä havaittiin mahdollinen kivijalka, vanha tielinja, betonirakenne sekä mahdollisia puutarhapengerryksiä.

Kivijalka (pkoo 6789064, ikoo:3596146) oli noin 5,4x4,3 m kokoinen ja sen kivet olivat noin 0,35-1 m kokoisia luonnonkiviä. Alueen länsiosassa kulkeva itä-länsisuuntainen vanha tielinja oli noin 5 m leveä. Tielinja erottui maastossa ympäristöä avoimempuna suorana linjana, jonka reunoille oli asetettu luonnonkiviä. Alueen keskellä sijaitti noin 7x5 m kokoisessa painanne jonka seinät oli tuettu betonilla ja tiilillä (pkoo: 6789091, ikoo: 3596118). Alueella kasvaa runsaasti istutettuja puita ja pensaita. Paikoittain pensaat ja lehtipuut muodostivat hyvin umpeenkasvaneita vaikeakulkuisia alueita. Alueen eteläpuolella kulkee junarata.

Kohteen rajaus on esitetty peruskarttaotteessa Siitolan lauttaipaikan yhteydessä.

⁶³ Ylönen 1957: 660-663

5.1.11 Siitolan kartano

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017469
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kartanot
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6788946, ikoo: 3596595
Peruskartta:	M5321

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775–1776. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834-1838. Kansallisarkisto.

Siitolan tila läänitettiin vuonna 1664 ratsumestari Joakim Dunkerille, joka rakennutti paikalle vuonna 1666 säterikartanon. Vuonna 1690 Siitolan kartano sai luvan ratsupalveluksen suorittamiseen. Kuitenkin jo vuonna 1692 Siitolan kartano määrättiin Viipurin ja Savonlinnan läänien ratsuväkirykmentin puustelliksi. 1600-luvun lopulla Siitolan kartanoon kuului muun muassa päärakennus, talli, riihi, aittoja, navettoja ja latoja.⁶⁴

Nykyisen päärakennuksen perustukset ovat peräisin 1770-luvulta. Kartanomiljööseen on liittynyt monia nykyisin hävinneitä rakennuksia.⁶⁵ Kartano sijaitsee korkean mäen päällä. Alueella on kolmen modernin betoniperustaisen rakennuksen perustukset sekä kellarikuoppa. Kellarikuoppa sijaitsee alueen pohjoisosassa, pohjoiseen laskevassa rinteessä, kartanolle johtavan tien eteläpuolella. Se on noin 5x3 m kokoinen ja noin 1-1,5 m syvä. Kellarin oviaukko on pohjoiseen/luoteeseen päin. Seinissä pilkottaa maan seasta muutama kivi. Kellarikuopan pohjoispuolella on pystyssä oleva betonirakenteinen kellari/varastorakennus.

Kartanoalueen eteläpuolella on runsaasti irtonaisia lohkokiviä ja moderneilta vaikuttavia maakasoja. Kaakkoisosassa maasto on kallioista. Paikalla kasvaa etupäässä lehtipuita. Paikoittain kasvillisuus on peitteistä heinikkoa, paikoittain avonaista nurmikenttää. Paikalta ei havaittu maanpäälle näkyviä varmoja kartanon varhaisvaiheisiin liittyviä rakenteita, mutta todennäköisesti niitä on säilynyt maan alla.

⁶⁴ Ylönen 1957: 763-766, 759

⁶⁵ Ojonen 1994: 59

IMATRA SIITOLAN KARTANO

5.1.12 Neitsytneimen kartano

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017470
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kartanot
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6790235, ikoo: 3596250
Peruskartta:	M5321

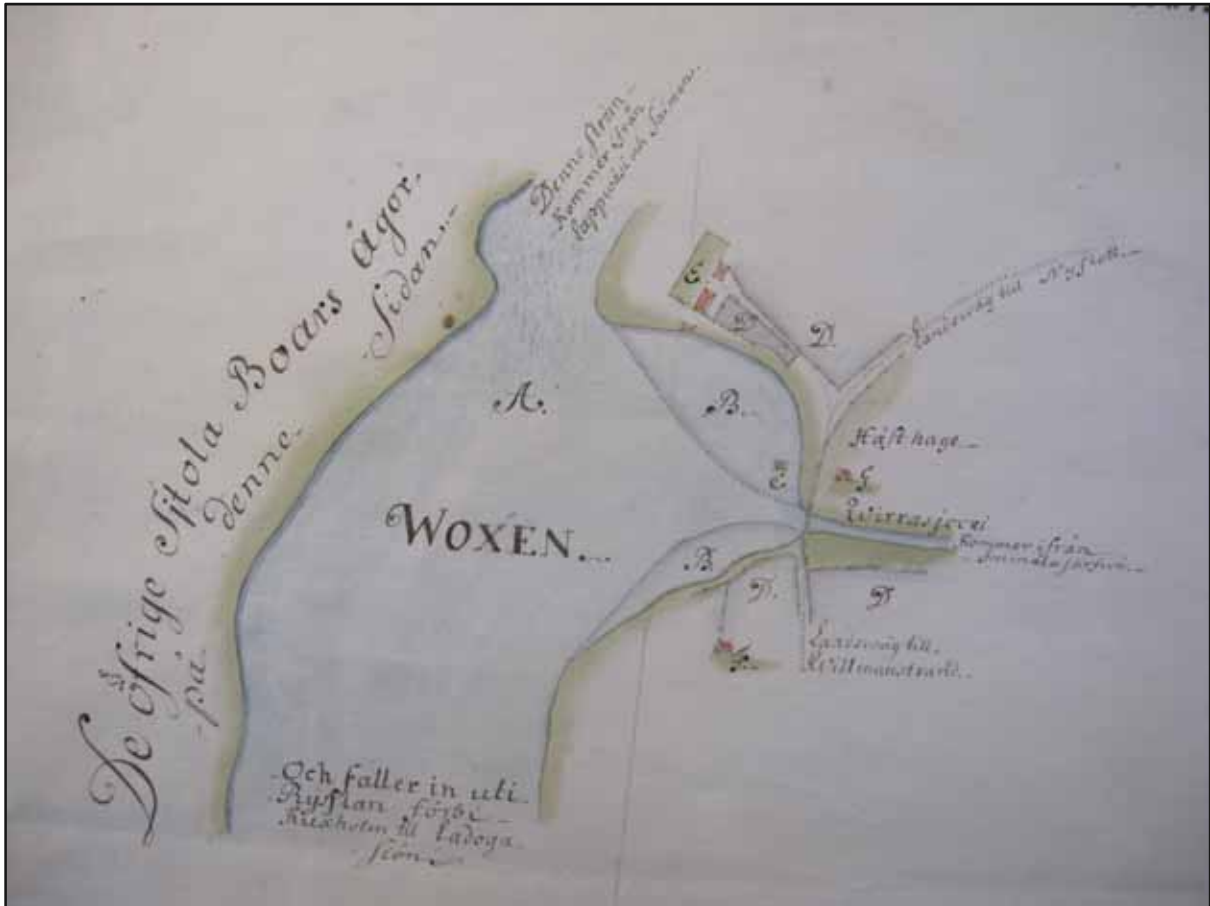
Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775–1776. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834–1838. Kansallisarkisto.
Tiluskartta Siitolan rusthollin (Neitsytneimen) maista vuodelta 1739. Kansallisarkisto / MH G65 6/1

Neitsytneimen kartano perustettiin vuonna 1672 vapaaherra Ungern-Sternbergin lahjoitustilalle. Neitsytneimi oli Siitolan säterin päätila. Reduktion jälkeen kartanosta tehtiin Majurin komppanian päällikön virkatalo. Vuodesta 1761 tilaa hallitsi Zilliacus-suku vuoteen 1887 saakka. Vuonna 1889 tilan osti tehtailija Edvard von Nottbeck, jonka aikana nykyinen päärakennus rakennettiin.⁶⁶

Kartano sijaitsee mäen päällä Vuoksen itärannalla. Rannalle päin mäen rinne on hyvin jyrkkä. Päärakennuksen pohjoispuolella on asuinrakennus, sauna ja autoalleja. Ympäristö on avointa hoidettua pihaa. Alueen koillisosassa on muutama moderni, sementtilaastilla muurattu betoni- ja tiilirakenteinen rakennuksenpohja. Paikalta ei havaittu maan päälle erottuvia kartanon varhaisvaiheisiin liitettäviä rakenteita, mutta on mahdollista että paikalla on voinut säilyä arkeologisesti mielenkiintoisia jäänteitä.

Kartanolla on ollut kaksi torppaa, jotka näkyvät vuoden 1739 kartassa. 1800-luvun isojakokartassa torppien paikalla on peltoa/metsää. Toinen torpista on ollut rakuunan torppa ja toinen vuokralaisen. Eteläisempi torpan paikka on tuhoutunut uudisrakentamisen vuoksi. Pohjoisempi, rakuunan torppa sijaitsee nykyisin kosteassa lehtimetsässä. Alueelle on kaivettu useita ojia. Paikalle kaivettiin lapiolla koekuoppia, mutta mitään torpan paikkaan viittaavaa ei havaittu. Todennäköisesti kohde on tuhoutunut myöhempien metsänhoito-/ ojitustöiden yhteydessä.

⁶⁶ Ojonen 1994: 16, 74 Ylönen 1957:758, 763

Kartta 10 Neitsytniemen kartanon tiluksia esittävä kartta vuodelta 1739. Kartano sijaitsee oikealla ylhäällä. Torpan paikat (G & F) Wirrasjoen molemmin puolin.⁶⁷

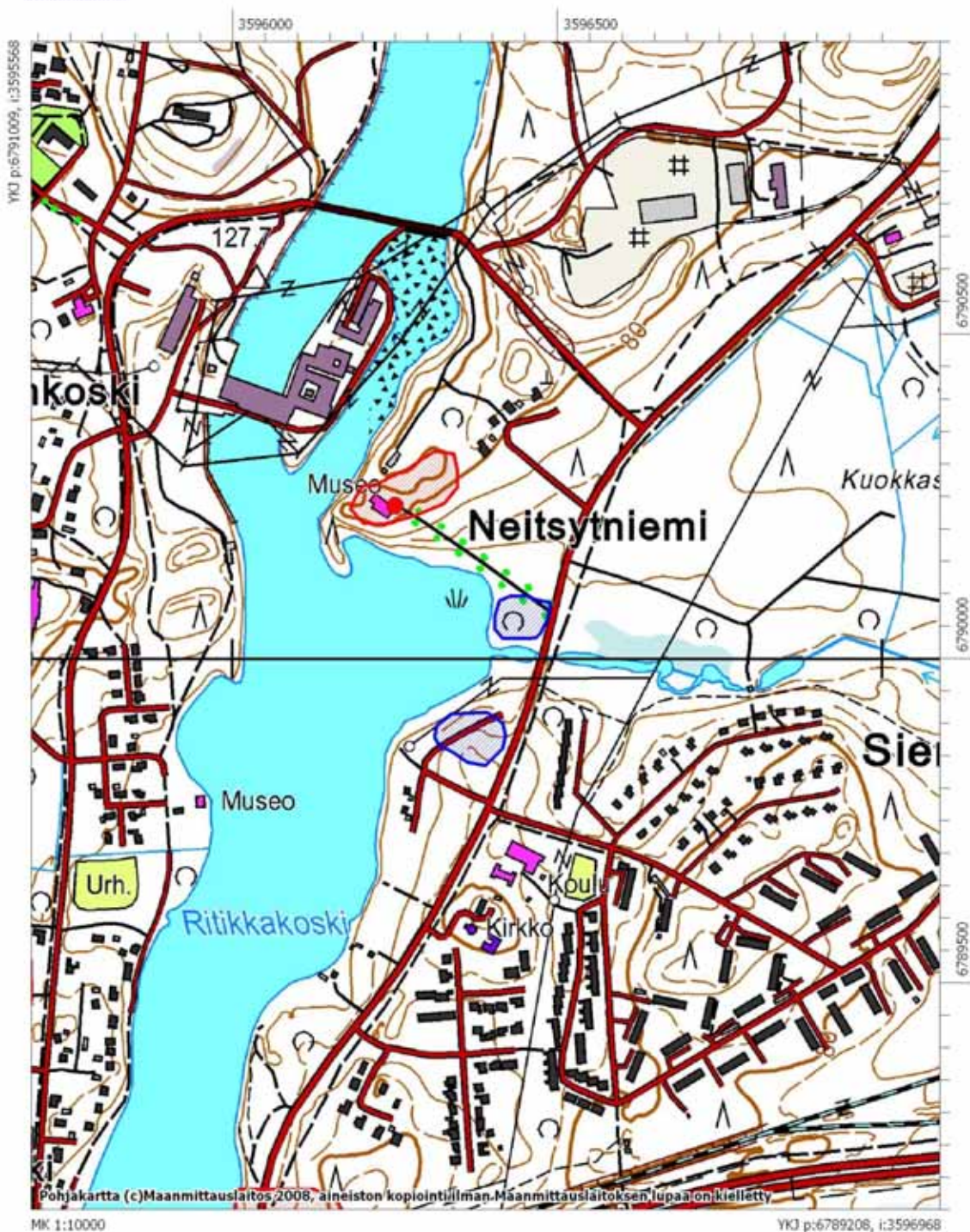

Kuva 22 Neitsytniemen kartanon päärakennus. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁶⁷ Karttalähde: KA/MH G65 6/1

IMATRA NEITSYTNIEMEN KARTANO

- Muinaisjäännösalue
- Tuhoutunut torpan paikka

5.1.13 Pässiniemi

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017471
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Talonpohjat
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6787459, ikoo: 3595906
Peruskartta:	M5134
Aikaisemmat tutkimukset:	A. Heimala 1959/Museovirasto, kaivaus.
Historialliset kartat:	Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834-1838. Kansallisarkisto.

Vuoksen länsirannalla Pässiniemessä, Tainionkoskentien itäpuolella ja Urheilutalon eteläpuolella on säilynyt jäänteitä 1800-luvun alussa rakennetuista venäläisistä kasarmeista. Kasarmirakennuksia on alun perin ollut neljä: kaksi peräkkäistä rakennusta vanhan Vuoksen rantaa kulkevan tien molemmin puolilla. Rakennusten länsipuolella on ollut kenttämaainen aukea, jonka laidoilla on ollut muutamia muita rakennuksia. Paikalla on suoritettu arkeologiset tutkimukset vuonna 1959. Tällöin tien länsipuolella olevia rakennusten paikkoja on pystytty paikallistamaan maastossa ja tien itäpuolella olevia kasarminpohjia on tutkittu kaivauksin. Rakennukset näkyvät vuonna 1835 laaditussa Siitolan kylää esittävässä isojakokartassa.

Nykyisin kohteen länsipuolen kasarmirakennukset ovat jääneet leventyneen Tainionkoskentien alle. Myös muut länsipuolen rakennukset ovat todennäköisesti tuhoutuneet ja jääneet laajojen koulurakennusten alle. Sen sijaan tien itäpuolella on säilynyt jäänteitä kahdesta kasarmirakennuksesta. Rakennustenpohjat erottuvat maastossa maakumpuina. Eteläisempi rakennuksen pohja on noin 70 m pitkä ja noin 12 m leveä. Se sijaitsee autotien (Tainionkoskentien), Urheilutalon, kevyenliikenteen väylän ja alikulkutunnelin rajaamalla alueella. Paikalla kasvaa runsaasti heinää, marjapensaita, nokkosia ja lehtipuita. Rakennuksen pohja koostuu peräkkäisistä maan- ja kiviensekaisista kumpareista, jotka ovat noin 1-1,7 m korkeita. Paikoittain on nähtävissä suoria itä-länsi- ja pohjois-eteläsuuntaisia seinälinjoja. Näkyvisissä olevien kivien koko on noin 0,15x0,25-0,25x0,3 m.

Pohjoisemmasta kasarmin pohjasta on jäljellä kolme peräkkäistä soikeaa maakumpua (pkoo:6787600, ikoo: 3595876). Kummut sijaitsevat Urheilutalon ja sen paikoitusalueen länsipuolella, kävelytien itäpuolella. Kummut sijaitsevat 6 m leveällä ja 19 m pitkällä alueella ja niiden korkeus on noin 0,4-1 m. Kumpujen eteläpuolella on tasainen nurmikkoalue. Mahdollisesti myös nurmikon alla on voinut säilyä rakennuksiin liittyviä perustuksia.

Kartta 11 Isojakokartta vuodelta 1835. Säilyneet kasarmirakennukset ovat merkitty karttaan punaisella ympyrällä.⁶⁸

Kuva 23 Eteläisempi kasarminpohja rajautuu auto- ja kävelyteiden rajaamalle alueelle. Kuva: U. Köngäs 2010.

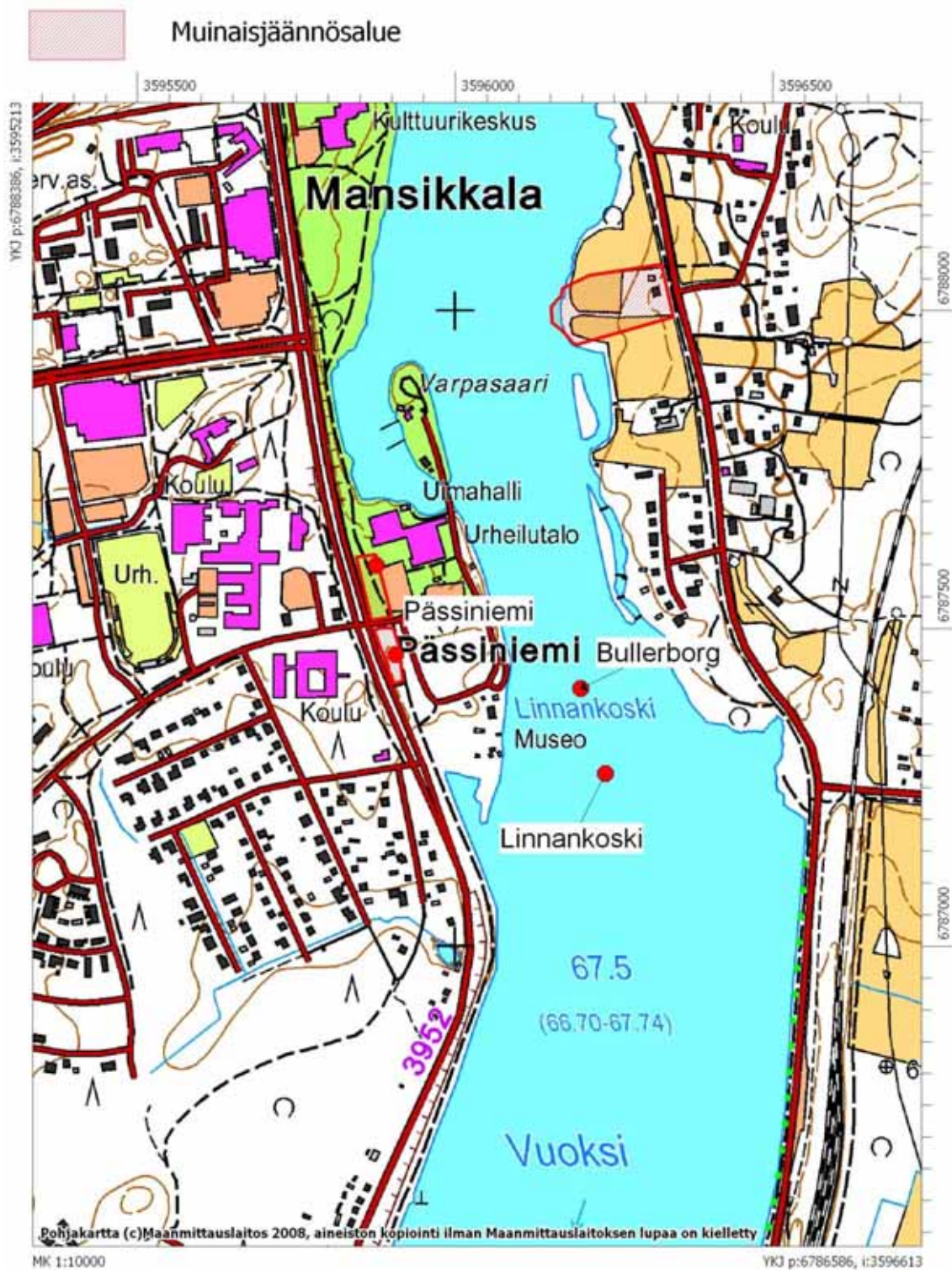
Kuva 24 (vasemmalla) Eteläisemmän kasarminpohjan kumpuja. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 25 (oikealla) Pohjoisemmän kasarminpohjan kumpuja. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁶⁸ Karttalähde: KA/MH G66 15/1-23

IMATRA PÄSSINIEMI, IMATRA LINNANKOSKI JA IMATRA BULLERBORG

5.1.14 Linnankoski

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017472
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös, vedenalainen kohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Teollisuuskohteet
Tyypin tarkenne:	-
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6787272, ikoo: 3596237 (koordinaatit on arvioitu peruskartalta)
Peruskartta:	M5134

1700-luvulla Linnankosken itärannalla toimi kruunun veromylly, joka kuului Siitolan ja Ojalan kartanoille. Ensimmäinen sahalaitos aloitti toimintansa Linnankosken vieressä vuonna 1796. Kyseessä oli ensimmäinen Vuoksen vesivoimaa hyödykseen käyttävä teollisuuslaitos. Saha lopetti toimintansa 1810-luvulla. Myöhemmin Linnankoskella toimi lyhyen aikaa 1900–1901 Siitola Aktiebolagin rakennuttama vesivoimalaitos ja karbiditehdas.⁶⁹ Linnankosken vanhentunut karbiditehdas purettiin vuonna 1922 Imatran koskien patoamissuunnitelman ja voimalaitossuunnitelmien alta.⁷⁰ Linnankoskessa on veden alla säilynyt tehtaan siipipadon perustaa ja puisia kuiluja⁷¹. Kohteen sijaintitieto on arvioitu peruskartalta ja jäännöksiä voi olla veden alla koko joen leveydeltä. Peruskarttaote on Pässiniemi-kohdekuvauksen yhteydessä.

⁶⁹ Österlund 1997: 91-92, Lehonkoski 1986:5

⁷⁰ Österlund 1997: 100

⁷¹ Jyllinvuori 1996:40

5.1.15 Niskalampi

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017473
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Teollisuuskohteet
Tyypin tarkenne:	-
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6791590, ikoo: 3596043
Peruskartta:	M5143

Niskalammen teollisuusalue liittyy Imatran varhaiseen teollistumiseen. Niskalammella on sijainnut Tornator Oy:n tehtaiden varasto- ja lastauspaikka, jonne on johtanut kapearaiteinen rautatie. Varasto- ja lastauspaikkaa rakennettiin 1800-luvun lopussa ja rakennustöitä on jatkettu 1900-luvulla. Tehtaiden satama oli Niskalammella Vuoksen puoleisella rannalla.⁷² Niskalammen rantaviiva on muuttunut aikojen saatossa sinne tuotujen täytemaiden vuoksi. Lammesta on täytemaan myötä kuroutunut umpeen soinen Liippilahti, jonka ympäristö on nykyisin metsittynyttä. Paikalta havaittiin useita rakenteita, jotka kaikki todennäköisesti liittyvät lastaus- ja varastorakenteisiin sekä rautatiehen.

Jäänteitä rautatiestä on paikalla säilynyt useammassa kohdassa. Etelästä Niskalammelle johtanut rautatien paikka erottuu maastossa kasvillisuudesta avoimena tielinjana. Linjan reunat ovat paikoittain tuettu kivillä. Selkein rautatien pohjan jäännös sijaitsee Liippilahden eteläpuolella. Rautatien pohja on lähes itä-länsisuuntainen kivi- ja maarakenne. Rakenne on yhteensä noin 200 m pitkä ja noin 10 m leveä. Sen itäpääty on noin 4,5 m korkea ja kivillä reunoistaan tuettu. Kivet ovat noin 0,5x0,5-0,7x1,2 m kokoisia lohkokiviä ja niiden välissä ei havaittu laastia. Rakenteen päällyks on tasainen. Länsipäädystä rakenne on matalampi ja paikoittain vain maavalleilla tuettu. Matalimmillaan rakenne on noin 0,5-1 m korkea. Rakenteen pohjoispuolella kulkee polku/kulku-ura, jonka pohjoispuolelle nousee maaterassi. Terrassi laskee luoteeseen kohti Liippilahtea. Terrassin päällä on ainakin 5 kahdesta vierekkäisestä kivirivistä koostuvaa rakennetta. Kiveykset ovat noin 8-20 m etäisyydellä toisistaan. Yksi kiveys koostuu kahdesta kaakko-luode suuntaisesta vierekkäisestä kivirivistä, jotka on aseteltu luoteeseen laskevaan rinteeseen. Kivirivit ovat noin metrin eteläisyydellä toisistaan. Kivirivien pituus vaihtelee noin 10–35 m välillä. Kivet ovat noin 0,2-0,4 m kokoisia. Alueella on lisäksi useita muita epämääräisiä kiveyksiä ja kivirivejä, jotka muodostavat paikoittain selkeitä linjoja. Osa rakenteista on todennäköisesti osittain hajonnut.

⁷² Lehonkoski 1986:15, Valta 1997:183

Kuvat 26 - 27 Korkea kivetty rautatienpohja ja sen päällys. Kuvat: U. Köngäs 2010.

Kuvat 28 - 29 Rinteessä olevia kivirivejä. Kuvat: U. Köngäs 2010.

Liippilahden kaakkospohjukassa (pkoo: 6791751, ikoo:3596061) on kaarenmuotoinen puurakenne. Puupaaluja on poikittain maassa ainakin kolmessa kerroksessa. Puukaari on noin 14 m pitkä. Paalut ovat noin 1,35 m pitkiä, 0,3 m leveitä ja 0,17 m paksuja. Puurakenteen vieressä on noin 0,3-0,7 m kokoisista lohkokivistä kasattu suorakaiteenmuotoinen taso. Liippilahden kaakkois-/ etelänurkassa on sijainnut myös pieni moderni kaatopaikka⁷³. Kaatopaikan kohdalla maastossa erottuu epämääräisiä noin metrin korkeita maakumpareita.

Alueen koillisosassa on rannassa veden alla puisia pystypaaluja (mahdollinen laiturirakenne). Paaluja on noin neljässä rivissä ja rivistö jatkuu rantaviivaa mukaillen noin 110 m pituudelta. Pohjoisosassa pystypaalujen päällä on säilynyt poikittaisia hirsiiä. Pystypaalut ovat halkaisijaltaan noin 0,2 m kokoisia ja poikittaiset hirret noin 0,25 m kokoisia. Paalurivin eteläosassa on kuusikulmainen, halkaisijaltaan noin 3,4 m kokoinen betonirakenne. Noin 100 m päässä paalurakenteen lounaispuolella on tien/rautatien pohja, joka päättyy rantaan. Tien pohja on kivetty ja sen eteläpuolelle nousee jyrkkä rinne, jonka reunaa on tuettu laudoilla.

⁷³ MMH Peruskartta 411206 vuodelta 1983.

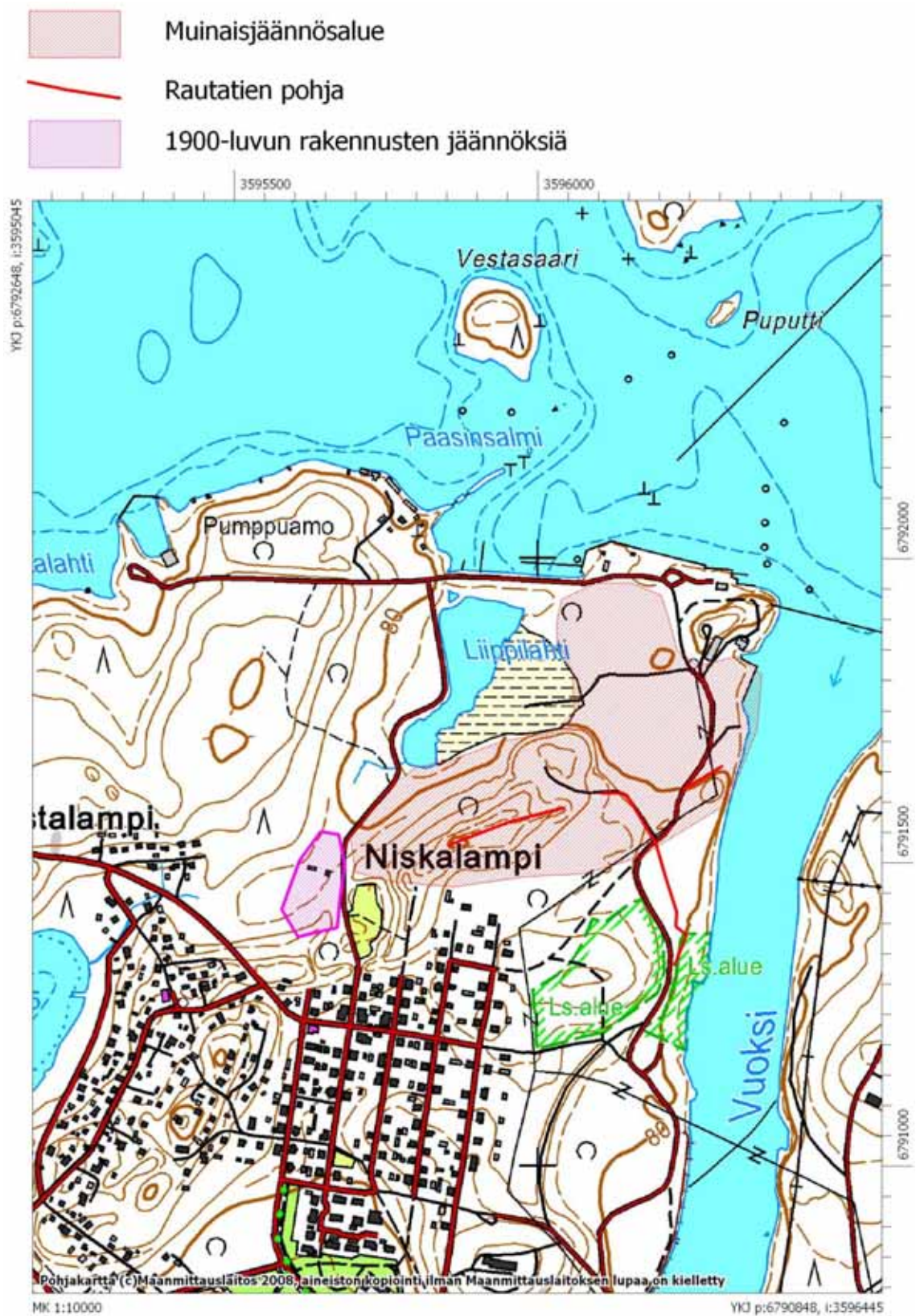

Kuva 30 (vasemmalla) Rannassa oleva paalurakenne. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 31 (oikealla) Liippilahden kaakkoispuolella oleva kaarenmuotoinen puurakenne. Kuva: U. Köngäs 2010.

Alueen itäosassa, Liippilahden lounaispuolella on 1900-luvun betoniperusteisten ja puurakenteisten rakennusten pohjia, kellarikuoppia ja betonirakenteinen varastorakennus/kellari. Paikalla sijaitsee myös info-kyllällä varustettu Suomen suurin tervaleppä.

IMATRA NISKALAMPI

5.1.16 Aronmäki

Muinaisjäännösrekisteritunnus:	1000017475
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypin tarkenne:	Taistelukaivannot
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6779207 ikoo: 3597420
Peruskartta:	M5312

Aikaisemmat tutkimukset: Jurvanen, P. et al. 2004. inventointi.

Räikkölässä Aronmäellä, lähellä rajavyöhykettä on matalan mäen pohjois- ja luoteisrinteeseen kaivettu ensimmäisen maailmansodan aikainen taisteluhauta. Taisteluhauta on katkeileva ja se koostuu etupäässä kolmesta osasta. Puolustussuunta on luoteeseen.

Koillisin osa sijaitsee kuusimetsässä. Sen alkuosa on kaivettu maahan. Alkuosan vallit ovat noin 1-1,5 m korkeat. Noin 180 m pitkä taisteluhauta nousee rinnettä pitkin ylöspäin ja muuttuu osittain kivistä ladotuksi, osittain kallioon louhituksi haudaksi. Taisteluhaudan leveys on sen yläosasta noin 3 m ja syvyys noin 2 m. Hauta on kivetty myös selustan puolelta. Taisteluhaudassa on hyvin paljon roskia ja jätettä.

Keskimmäinen osa on noin 65 m pitkä. Se on louhittu ja kaivettu mäen rinteeseen. Rintasuoja on ladottu lohko- ja luonnonkivistä. Rintasuojan edustalla on maansekainen valli. Taisteluhaudan leveys alaosasta on noin 0,5 m ja yläosasta se on leveimmillään noin 3 m. Syvimmillään taisteluhauta on noin 1,8 m. Taisteluhaudan selustan puolella on paikoittain betonia. Ojassa ei ole ampumatasannetta ja taisteluhauta vaikuttaa keskeneräiseltä. Ympäristö on paikoittain hyvin hankalakulkuista sekametsää.

Lounaisin osa on noin 150 m pitkä kaivanto. Taisteluhaudan leveys on yläosasta noin 2 m, alaosasta noin 0,6 m ja syvyys on noin 1,5 m. Koillisessa osassa taisteluhaudan seiniä ei ole tuettu kiveyksellä. Taisteluhauta päättyy länsipuolella alkavaan peltoaukeaan. Ympäristö on paikoittain hyvin hankalakulkuista sekametsää.

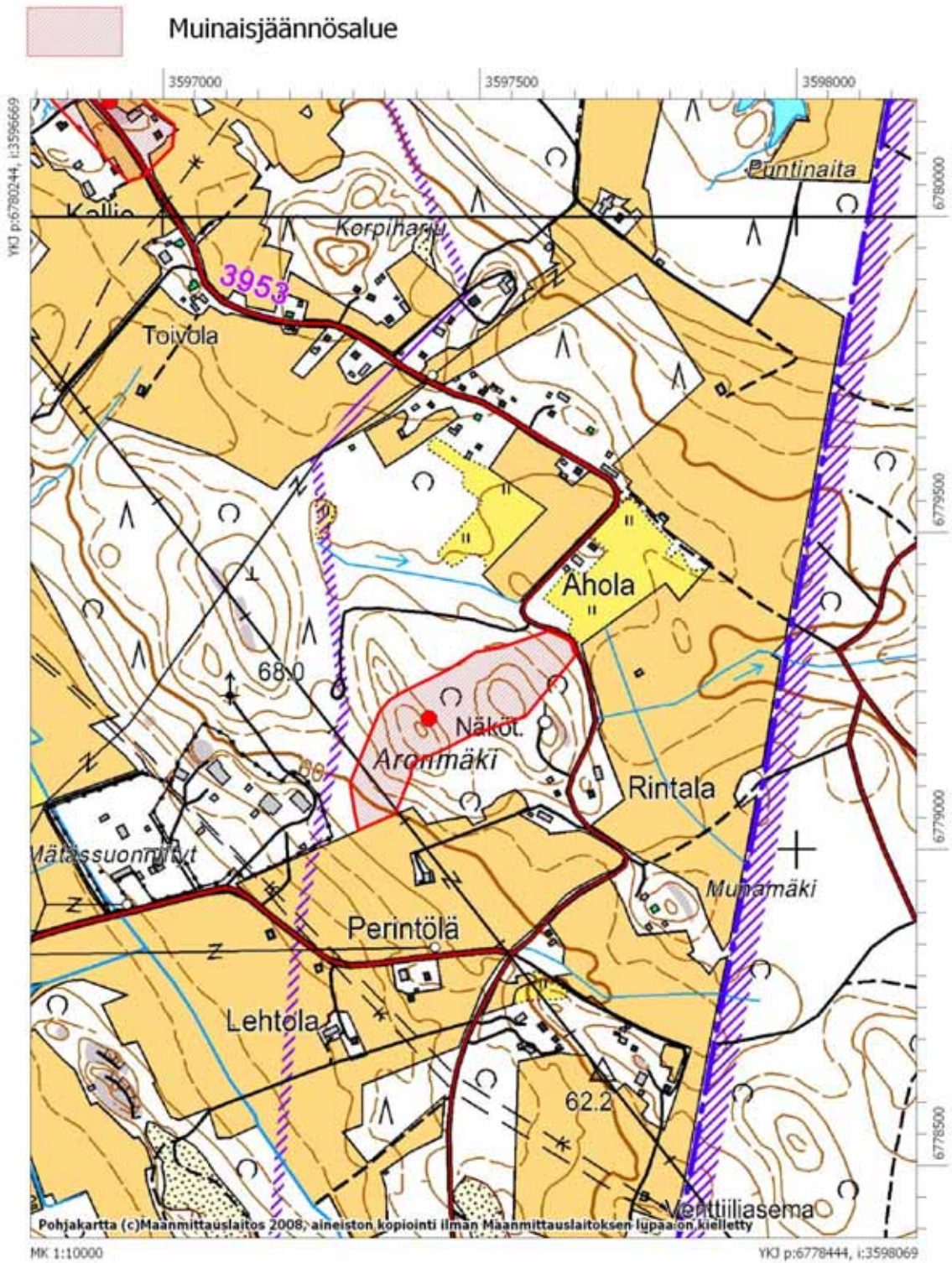

Kuva 32 (vasemmalla) Taisteluhaudan koillista maahan kaivettua osaa. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 33 (keskellä) Taisteluhaudan koillista osaa. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 34 (oikealla) Taisteluhaudan keskimmäistä osaa. Kuva: U. Köngäs 2010.

IMATRA ARONMÄKI

5.1.17 Bullerborg

Muinaisjäänösrekisteritunnus:	1000017476
Laji:	Mahdollinen muinaisjäänös (vedenalainen)
Muinaisjäänöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyyppin tarkenne:	Linnoitukset
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6787405, ikoo: 3596198 (koordinaatit on arvioitu peruskartalta)
Peruskartta:	M5134
Historialliset kartat:	Karjalan lääninkartta vuodelta 1650. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

Kustaa Vaasan hallituskautena 1500-luvun puolivälissä uhka Venäjän puolelta kasvoi. Sodan uhan alla päätettiin valtakunnan itärajalle rakentaa puolustusvarustuksia. Valtaneuvos Eerik Fleming oli ehdottanut varustuksen rakentamista Vuoksen rannalle ja vuonna 1547 antoi Kustaa Vaasa luvan varustuksen rakennustöiden aloittamiselle. Varmaa varustusten sijaintia ei lähteissä kuitenkaan mainita.⁷⁴

Kustaa Vaasan puolustustoimenpiteitä venäläisiä vastaan käsittelevässä kirjeessä vuodelta 1555 Bullerborgin paikka mainitaan mahdollisena puolustusvarustusten rakentamisalueena. Bullerborg mainitaan myös Viipurin linnan tileissä vuonna 1555. Asiakirjassa mainitaan, että Merikoskesta, Bullerborgin yläpuolelta Jääsken pitäjästä tuotiin Viipurin linnaan kolme nelikko lohta. Vuosina 1556 ja 1557 tilikirjoissa puhutaan Bullerborgin lohenkalastamosta, joka oli Viipurin linnan alainen. Viimeinen asiakirjamaininta Bullerborgista on vuodelta 1654, jolloin puhutaan Bullerborgin virrasta, jonka kalastusoikeudet ovat kuuluneet Saviniemen kartanolle.⁷⁵

Bullerborgin linnoitus on esitetty Täyssinän rajakartan luonnoksessa ja kopiossa⁷⁶ sekä myöhemmin vuonna 1650 laaditussa Karjalan lääninkartassa. Linnoitus on sijainnut Imatrankosken pohjoispuolella, mutta tarkka sijainti ei ole tiedossa. Karjalan lääninkartassa linnoitus on merkitty sijainneen Koivusaassa. Ylönen (1957) on päättänyt esittämään sijainniksi Koivusaaren vieressä sijainnutta Linnasaarta. Vuoksen patoamisen jälkeen vedenpinta voimalaitoksen pohjoispuolella on noussut ja kaikki edellä mainitut saaret ovat jääneet veden alle. Peruskarttaote kohteesta on Pässiniemi-kohdekuvauksen yhteydessä.

⁷⁴ Ylönen 1957: 427-428

⁷⁵ Ylönen 1957:430

⁷⁶ Ylönen 1957: 431, kartoista ei ole mainittu signumia

Kartta 12 Vuonna 1650 laaditussa kartassa on Koivusaarissa merkitty sijainneen linna, jonka venäläiset hävittivät.⁷⁷

⁷⁷ Karjalan lääninkartta vuodelta 1650. JYX/ <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201009062532>

5.1.18 Kotipelto

Muinaisjäänösrekisteritunnus:	1000017477
Laji:	Mahdollinen muinaisjäänös
Tarkenne:	II maailmansodan aikainen varustus
Muinaisjäänöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypin tarkenne:	Taistelukaivannot
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6781955, ikoo: 3596485 (tien itäpuoli) pkoo: 6781986, ikoo: 3596342 (tien länsipuoli)
Peruskartta:	M5312

Hallikkalan kylässä Vallinkosken länsipuolella on Vallinkoskentien molemmin puolin jatkuvan mäen rinteellä ja sen päällä taisteluhautoja, panssarivaunun kiviesteitä sekä mahdollisia ampuma-asemia.

Panssarivaunun kiviesteitä on Vallinkoskentien molemmin puolin. Itä-länsisuuntainen kivieste on noin 7 m leveä ja siinä on kiviä neljässä rivissä. Kiviä on näkyvissä noin 0,9 m korkeudelta ja ne ovat noin 0,87x0,45 m kokoisia. Tien länsipuolelta kivieste on suurimmaksi osaksi tuhoutunut ja jäljellä on vain 5 pystyssä olevaa kiveä. Tien itäpuolella mäen päällä kulkee rinteen suuntaisesti itä-länsi-suuntainen taisteluhauta ja vähän matka päässä idässä lounas-koillisuuntainen taisteluhauta. Taisteluhaudat ovat noin 1,7-2 m leveitä ja 0,2-1 m syviä. Mäen länsi- ja etelärinteessä on erikokoisia kuoppia. Kyseessä on yksi mahdollinen konekivääriasema, joka on noin 5-6m x3-4 m kokoinen ja noin 1,5 m syvä, yksi mahdollinen T:n muotoinen asema, joka on noin 3x3 m kokoinen ja 1 m syvä, sekä mahdollinen aloitettu taisteluhautakaivanto. Mäen päällä on moderni, todennäköisesti 1900-luvun puolivälin rakennuksen pohja, josta on jäljellä sen betoniset ja tiiliset perustukset. Varustuskokonaisuus vaikuttaa keskeneräiseltä.

Tien länsipuolella on hyvin jyrkkärinteisen mäen päällä taisteluhauta sekä keskeneräisiä mahdollisen tuliaseman/tähystysaseman/korsun kiviperustoja. Paikalla on noin 7x7 m kokoinen ladottu kiviperustus. Kiviä on näkyvissä kahdessa kivikerrassa. Kivet ovat sekä luonnonkiviä, että lohkokiviä ja noin 1x0,5 m kokoisia. Perustuksen korkeus on noin 0,85 m. Perustuksen ympärillä on runsaasti irtolohkareita ja pari ladottua noin 14 m pitkää kiviseinää.

Kuva 35 (vasemmalla) Taisteluhauta tien itäpuolella. Kuva: U. Kõngäs 2010.

Kuva 36 (oikealla) Panssarivaunun kivieste tien itäpuolella. Kuva: U. Kõngäs 2010.

Kuvat 37 - 38 Kiviseinä (vasemmalla) ja kiviperustus (oikealla) tien länsipuolella. Kuvat: U. Kõngäs 2010.

IMATRA KOTIPELTO

5.1.19 Vuoksenniskan pururata

Muinaisjäänösrekisteritunnus:	1000017478
Laji:	Mahdollinen muinaisjäänös
Tarkenne:	II maailmansodan aikainen varustus
Muinaisjäänöstyppi:	Puolustusvarustukset
Tyyppin tarkenne:	Taistelukaivannot
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6793190, ikoo: 3599015 (taisteluhaudat) pkoo: 6 792 939, ikoo: 3599251 (panssarivaunun kiviesteet)
Peruskartta:	M5321

Vuoksenniskan pohjoispuolelle nousevan harjun päällä kulkee katkeilevia taisteluhautoja. Taisteluhautojen syvyys vaihtelee 0,2 metristä 1,7 metriin. Leveys on noin 2 m taisteluhaudan yläosasta. Osassa hautojen seinämät on tuettu kiveyksellä, osa on maarakenteisia. Taisteluhautoissa on ampumapesäkkeitä sekä mahdollisia korsun paikkoja. Todennäköisesti osa kaivannoista on jäänyt kesken. Ympäristössä voi olla enemmänkin taisteluhautoja ja mahdollisesti muita varustuksia, kuin mitä nyt havaittiin.

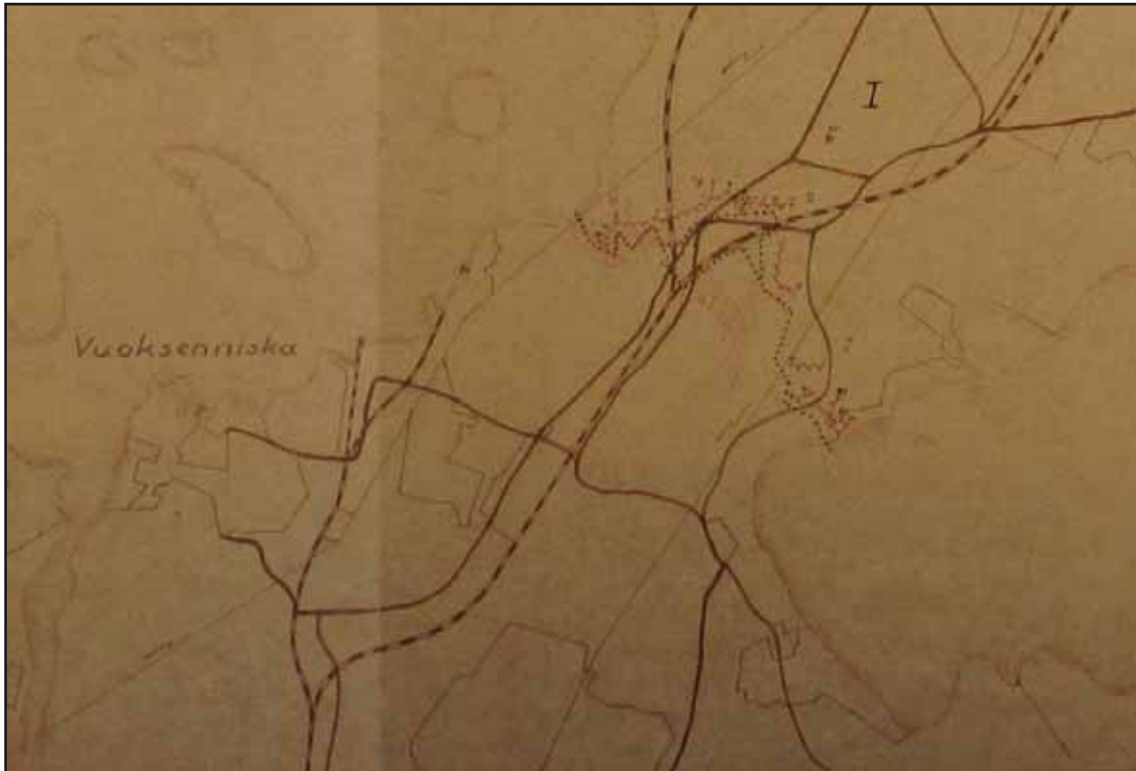
Noin 250 m päässä taisteluhautojen etelä/kaakkoispuolella on Vuoksenniskantien pohjoispuolella olevassa metsikössä panssarivaunun kiviesteitä. Kivieste kulkee noin 25 m pituudelta lähes itä-länsisuuntaisesti ja siinä 3-4 kiviriviä. Kivet ovat noin 0,6-1 m korkuisia. Kivisteen länsipuolelle nousevan mäen päällä ja rinteessä on mahdollisia ampuma-aseita. Paikalla on epämääräisiä kuoppia, jotka saattavat olla myös maa-aineksen ottokuoppia.

Varustukset liittyvät Salpalinjaan.

Kuva 39 (vasemmalla) Taisteluhautoja. Kuva: U. Köngäs 2010.

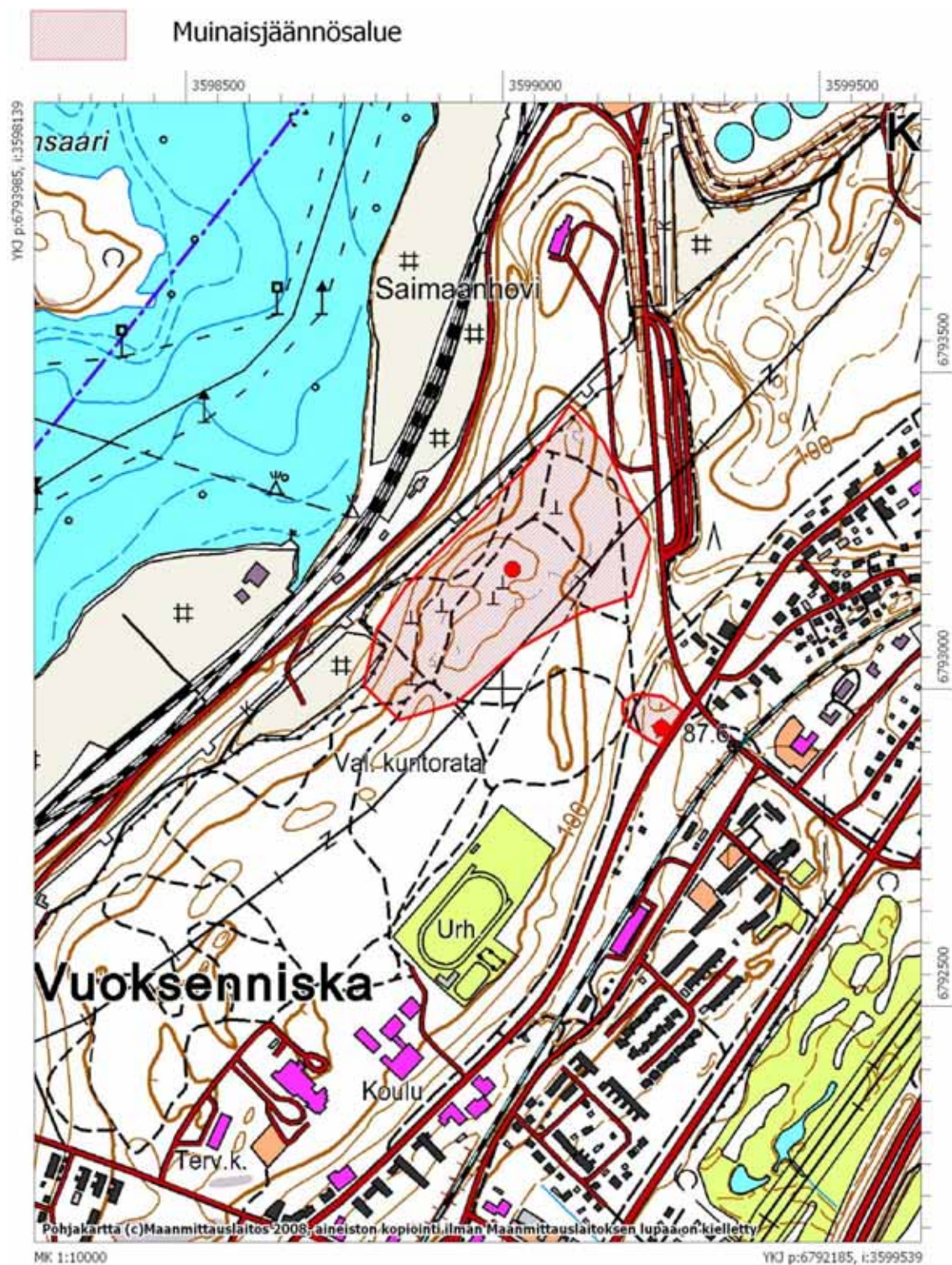
Kuva 40 (oikealla) Panssarivaunun kiviesteitä. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kartta 13 Vuoden 1941kartta vuosina 1939–1941 rakennetuista linnoituslaitteista. Maastossa paikallistettu kohde sijaitsee karttaan merkityn linjan luoteisosassa.⁷⁸

⁷⁸ Karttalähde: Ruokolahti C 1941. Kansallisarkisto puolustushallinnon sotilasasiakirjojen kokoelma T15713/1-5 ja 21.

IMATRA VUOKSENNISKAN PURURATA

5.2 Muut kohteet

5.2.1 Korvenkanta

Laji:	Muu kohde (ei kiinteä muinaisjäänös)
Tyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Kylänpaikat
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6788120, ikoo: 3593818
Peruskartta:	M5134

Historialliset kartat: Korvenkannan tiluskartta vuodelta 1730. Kansallisarkisto. Isojakokartta Korvenkannan ja Meltolan kylistä vuodelta 1832. Kansallisarkisto.

Korvenkannan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 2 taloa/veronmaksajaa. Korvenkannan kylän ja tonttimaan tarkempaa sijaintia esittävässä vuoden 1730 tiluskartassa kylään on merkitty kolme tonttimaata, kaksi kruunun-tilaa ja yksi rustholli. 1800-luvun Isojakokartassa vanhojen tonttien itäpuolelle on lisäksi merkitty kaksi uutta tonttimaata⁷⁹.

Korvenkannan vanhin tonttimaa⁸⁰ on sijainnut todennäköisesti nykyisen Korvenkannan asuintalokeskittymän kohdalla. Todennäköisesti jäänteet mahdollisista keskiaikaisista kerrostumista ovat tuhoutuneet. 1800-luvun tonttimaat ovat merkitty peruskarttaotteeseen, mutta niitä ei ole luokiteltu muinaisjäänöksiksi. 1800-luvun kartan tonttimaat sijaitsevat hautausmaan ja teollisuusrakennuksen väliin jäävällä niitty/metsä aukealla. Paikalta havaittiin moderneja puutarhakiveyksiä, kiviaitoja, sortunut kivikellari sekä useita epämääräisiä kiviröykkiöitä. Sortunut maan sisään rakennettu kiviseinäinen kellari (pkoo:6788059, ikoo:3594164) oli noin 4x4 m kokoinen ja sen seinissä oli näkyvissä 4 kivikertaa. Epämääräiset röykkiöt sijaitsivat alueen länsiosassa. Osa röykkiöistä liittyy puutarharakenteisiin, osa on todennäköisimmin peltoröykkiöitä. Puutarharakenteisiin liittyviä röykkiöitä havaittiin kaksi (pkoo:6788100, ikoo:3594113). Ne olivat kasattu irtokivistä ja olivat noin 0,9 m korkeita, 2x2,8-7x4 m kokoisia. Kivien koko vaihteli noin 0,1 metristä 1 metriin. Röykkiöt sijaitsivat kuivuneen, hyvin vaikeakulkuisen ja tiheän puutarhapuiden ja -pensaiden lomassa. Paikalla oli myös pienistä irtonaisista luonnonkivistä kasattuja kivilinjoja.

⁷⁹ Isojakokartan selitteessä nämä kaksi uutta tonttimaata mainitaan kuuluvan Meltolan kylään, mutta koska tontit sijaitsevat Korvenkannan välittömässä läheisyydessä, on ne käsitelty Korvenkannan kylään kuuluvina.

⁸⁰ Vanhimmalla tonttimaalla tarkoitetaan tässä yhteydessä 1700-luvun kartan tonttimaan paikkaa, joka todennäköisimmin periytyy keskiaikaiseen tonttimaahan.

Peltoröykkiöt sijaittivat niittyaukealla ja niitä havaittiin kolme kappaletta (pkoo:6788159, ikoo:3594146). Röykkiöt olivat soikeahkoja/pyöreitä, maan- ja kivensekaisia ja niiden koko vaihteli halkaisijaltaan 2-10 metriin. Näkyvissä olevat kivet olivat noin 0,2-0,5 m kokoisia.

Kuva 41 Kivikellari ja apulaistutkija Tiina Mikkanen. Kuva: U. Köngäs 2010.

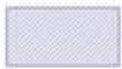
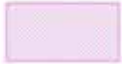

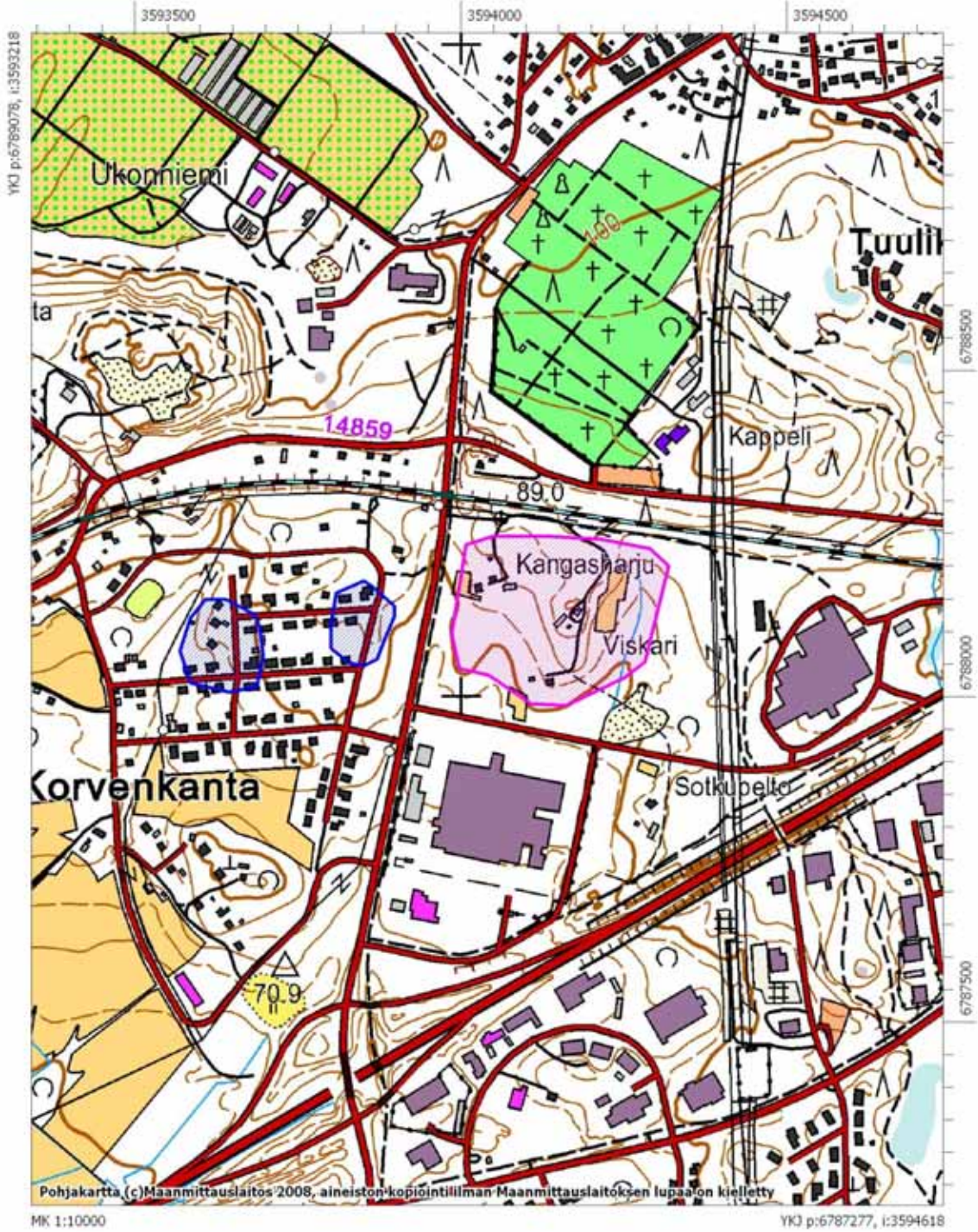
Kuva 42 (vasemmalla) Puutarharakenteisiin liittyviä röykkiöitä. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 43 (oikealla) Peltoröykkiö. Kuva: U. Köngäs 2010.

IMATRA KORVENKANTA

- Tuhoutunut tonttimaa
- 1800-luvun tonttimaa

5.2.2 Teppanala

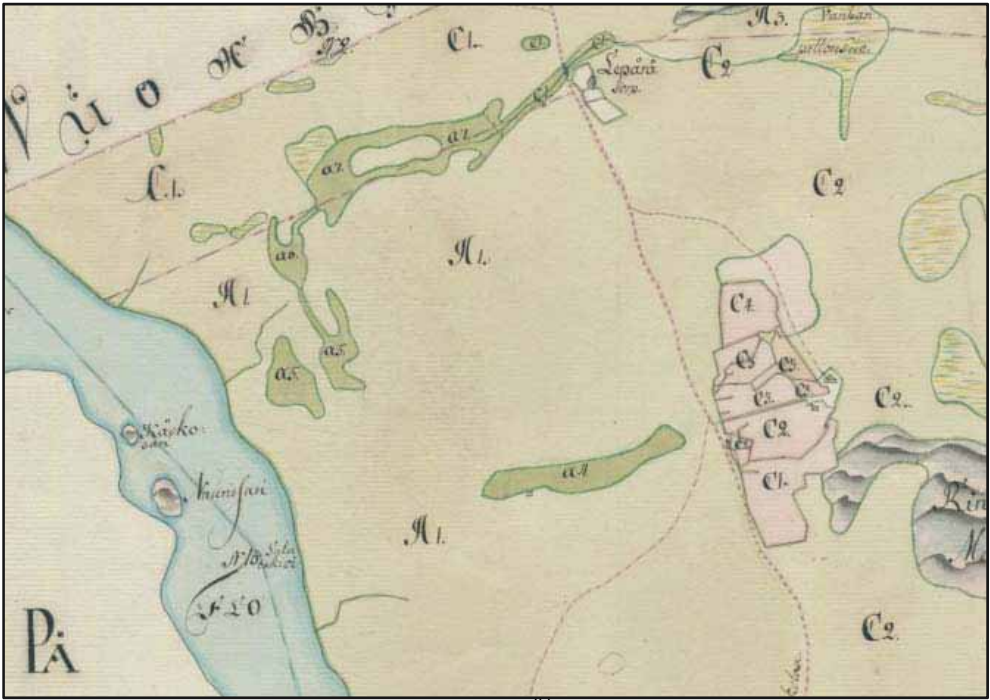
Laji:	Muu kohde (ei kiinteä muinaisjäänös)
Tyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Kyläpaikat
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6784110, ikoo: 3597890
Peruskartta:	M5312

Historialliset kartat: Maakirjakartta Jääskén pitäjástä vuosilta 1640–44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)
Viipurin läänin verollepanokartta Teppanalan kylästä vuodelta 1773. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Teppalan rusthollista sekä Jakolan ja Kyyrölän kylistä vuodelta 1836. Kansallisarkisto.

Teppanalan kylä on todennäköisesti syntynyt 1600-luvun alkupuolella. Kylä mainitaan vuoden 1618 hopeaveroluetteloissa⁸¹. Viipurin läänin verollepanokartassa vuodelta 1773 Teppanalan kylään on mukaan luettu myös Jakolan ja Kyyrölän kylät (kylät on käsitelty tässä inventoinnissa erikseen). Teppanalan kylässä on tällöin ollut yksi tontti. 1800-luvun isojakokartassa kylän tonttia kutsutaan Teppanalan rustholliksi.

Kylä on sijainnut nykyisen Teppanalan alueella Vuoksen itäpuolella. Alue on pääosin nykyisin asuttua ja suurin osa kylän vanhimmasta asutuksesta kertovista jäänteistä on todennäköisimmin tuhoutunut. Alueen pohjoisosassa on pienellä rakennusten välisellä pelto- ja niittyaukealla muutama peltoröykkiö. Röykkiöiden tarkemmasta iästä ei ole varmuutta ja ne saattavat olla suhteellisen moderneja. Peltoaukealla on voinut säilyä historiallisia 1800-luvun asutuksesta kertovia kerroksia. Kohteen länsipuolella kulkeva Ensontie noudattelee vanhaa, ainakin 1700-luvulta peräisin olevan tien linjaa.

⁸¹ Luoto 1997:40

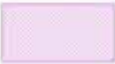
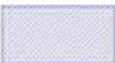
Kartta 14 Teppanalan kylä vuoden 1775 kartassa.⁸²

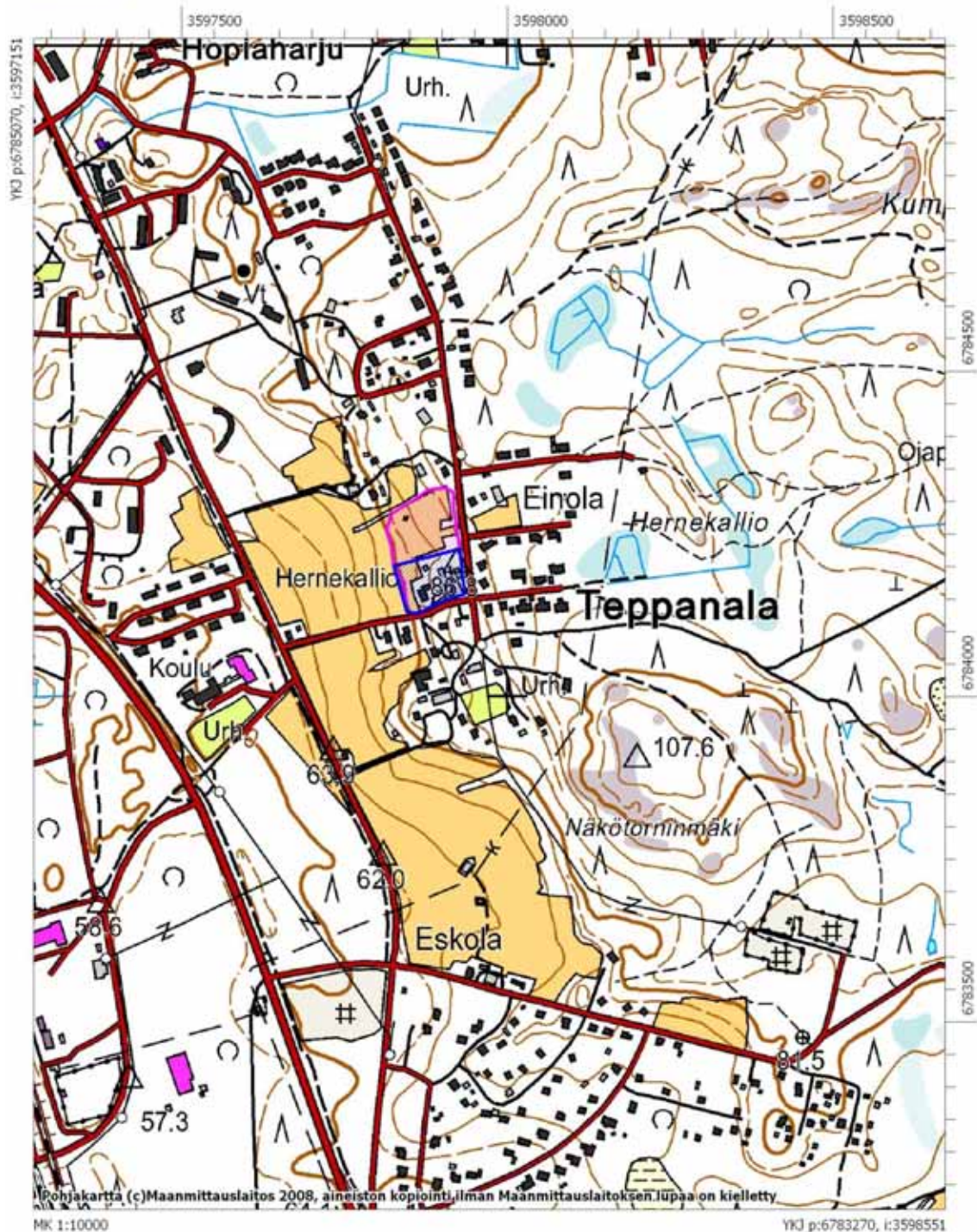

Kuva 44 Peltoaukeaa tontin pohjoispuolelta. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁸² Karttalähde: KA/ Viipurin läänin verollepanokartat 125 Jääski 35:1a-b

IMATRA TEPPANALA

- Mahdollinen 1800-luvun tonttimaa
- Tuhoutunut tonttimaa

5.2.3 Imatrankoski 2

Laji:	Muu kohde (ei kiinteä muinaisjäänös)
Tyyppi:	Teollisuuskohteet
Tyypin tarkenne:	(voimalaitos)
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6785879, ikoo: 3595643
Peruskartta:	M5134

Imatrankosken länsirannalle vuonna 1871 valmistunutta hotellia varten rakennettiin kosken länsirannalle jauhomylly. Vesi johdettiin myllyyn kallioon hakattua kanavaa pitkin. Myöhemmin myllyyn asennettiin turbiini ja generaattori tuottamaan sähköä hotellille. Vuonna 1899 voimakas tulva rikkoi laitoksen ja paikalle rakennettiin uusi isompi voimalaitos, joka otettiin käyttöön vuonna 1907.⁸³

Kohde sijaitsee padon ja kosken ylittävän sillan välissä Vuoksen jyrkkärinteisessä ja kivisessä uomassa. Voimalaitoksesta on säilynyt kivi-, tiili- ja betonirakenteita. Paikalla hahmottuu hieman epämääräinen, sortunut rakennuksen pohja, joka on noin 10 m pitkä. Osa rakenteista on säilynyt paremmin, kuten pätkä muurattua kiviseinää, joka on noin 1-1,5 m korkea. Kiviseinä jatkuu maan alle, jyrkästi länteen päin nousevaan rinteeseen. Kivien koot vaihtelevat noin 0,3 m suuruisista noin 1 m suuruisiin kiviin. Rakennuksen pohjan keskellä on rauta-putkia.

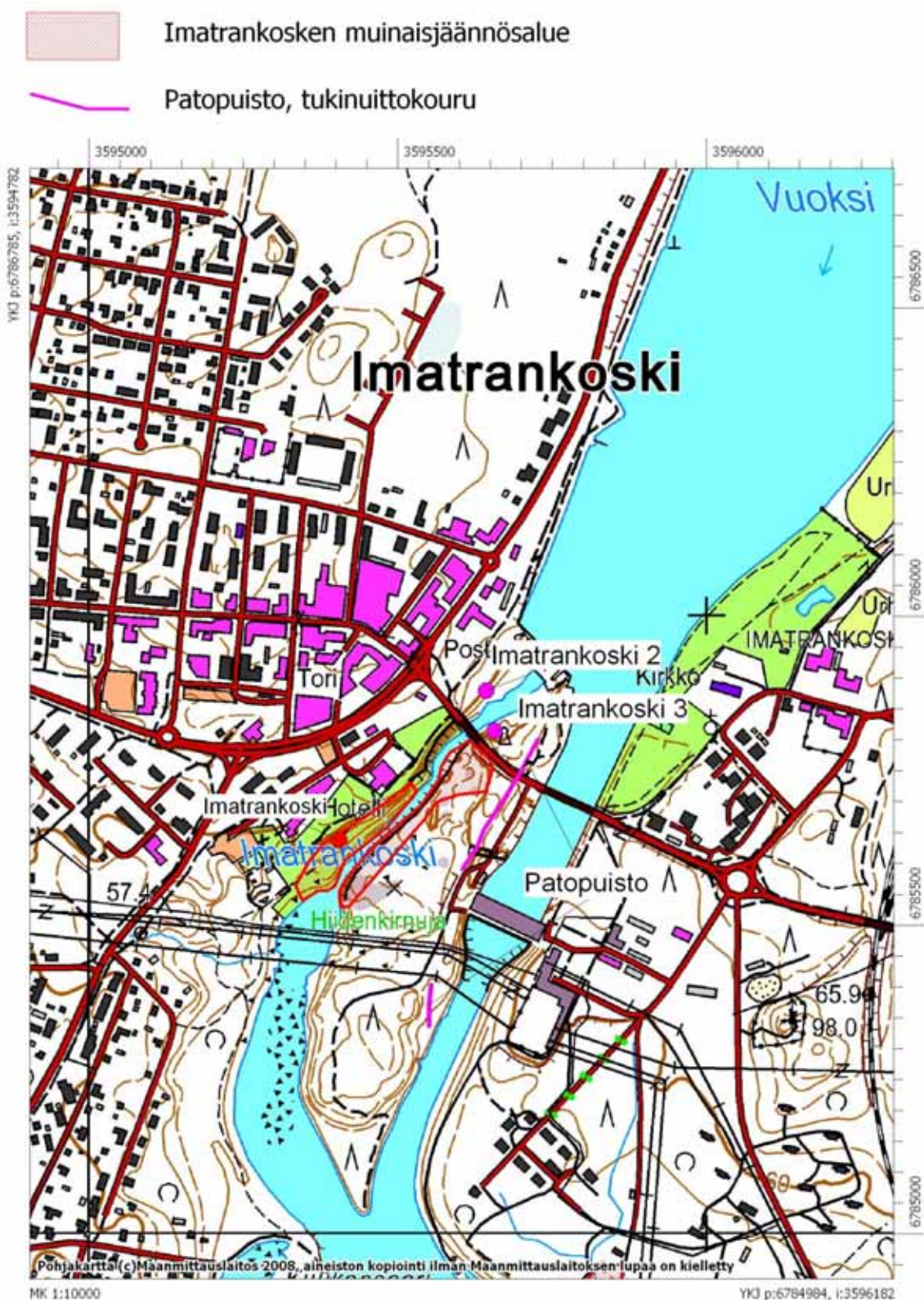

Kuva 45 (vasemmalla) Yleiskuva alueesta. Nuoli osoittaa voimalaitoksen sijaintia. Kuva: U. Köngäs 2010.

Kuva 46 (oikealla) Muuratun kiviseinän osa. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁸³ Kruunupuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009: 10-11

IMATRA IMATRANKOSKI 2, IMATRANKOSKI 3 JA PATOPIUSTO

5.2.4 Imatrankoski 3

Laji:	Muu kohde (ei kiinteä muinaisjäänös)
Tyyppi:	Teollisuuskohteet
Tyypin tarkenne:	(pumppaamo ja asuinrakennus)
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6785814, ikoo: 3595657
Peruskartta:	M5134

Imatrankosken itärannalle valmistui vuonna 1891 pieni asuinrakennus, joka toimi pumppu-asemanhoitajan talona. Rakennuksen yhteyteen rakennettiin puinen ulkorakennus, jossa toimi höyrykoneen pyörittämä pumppu. Pumppu siirsi vettä rautatieaseman veturitalille.⁸⁴

Kohde sijaitsee Vuoksen itärannalla, kosken ylittävän sillan ja padon välissä. Heti kohteen itäpuolella rinteeseen yläpuolella on Imatran impi -patsas. Paikalla on säilynyt noin 10x7 m kokoinen rakennuksenperustus, jossa on kivi-, tiili- ja betonirakenteisia seiniä. Tiiliseinän korkeus on noin 0,38 m ja leveys noin 0,5 m. Tiilet ovat noin 12,5x25,6x17 cm kokoisia ja niitä on näkyvissä 4-8 kerrosta. Kiviseinän korkeus on noin 1,1 m ja leveys 0,85 m. Pienimmät kivet ovat noin 0,05x0,1 m kokoisia ja suurimmat noin 1,5x1 m kokoisia. Suurempia kiviä on kaksi päällekkäistä kerrosta. Vuoksen puoleisen seinälinjan vieressä on betoninen kanava(?), joka on noin 2 m leveä ja noin 1,4 m leveä.

Rakennuksen pohjan itäpuolella on betoninen varastorakennus, jossa on 2 peräkkäistä huonetta. Etummainen huone on noin 1x2 m kokoinen ja taempi noin 2x2 m kokoinen. Varastorakennuksen korkeus on noin 2,1m.

Kohteen sijainti on esitetty peruskarttaotteessa Imatrankoski 2 kohdekuvauksen yhteydessä.

Kuva 47 Pumppaamon perustukset. Kuva: U. Köngäs 2010.

⁸⁴ Kruunupuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009: 10-11

5.2.5 Patopuisto

Laji:	Muu kohde (ei kiinteä muinaisjäänös)
Tyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat
Tyyppin tarkenne:	(tukinuittokouru)
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6785678, ikoo: 3595656
Peruskartta:	M5134

Kun Imatrankoski padottiin 1929 esti se tukin uiton Vuoksea pitkin. Tukin uittoa varten rakennettiin erillinen tukkien uittokouru uoman ja uuden kanavan väliseen saareen. Rakenne muodostui maahan kaivetusta ojasta, jossa kulki puinen ränni. Tukkiränni valmistui vuonna 1935. Sodan jälkeen ränniä ei enää käytetty ja se purettiin vähitellen pienissä pätkissä.⁸⁵

Tukkienuittorännistä on säilynyt osia maahan kaivetusta ojasta. Ojan pohjan leveys vaihtelee 4-5 m välillä ja sen seinämien korkeus 1,5–3,5 m välillä. Ojan seinämät ovat jyrkähköt ja sen pohja tasainen. Ojan seinämiä on paikoittain tuettu kiveyksellä. Fortumin tehtaan kohdalla pihaa on tasoitettu ja muokattu eikä ojaa ole havaittavissa. Tehtaan pohjoispuolella ojaa on säilynyt noin 240 m pituudelta. Tehtaan pihan eteläpuolella oja taas jatkuu noin 60 m pituudelta. Ojan pohjalla kasvaa paikoittain paljon lehtipuita. Pohjoisosassa pohjalla kulkee kävelytie. Kohteen sijainti on esitetty peruskarttaotteessa Imatrankoski 2 kohdekuvauksen yhteydessä.

Kuvat 48 - 49 Tukkien uittorännin oja. Kuvat: U. Kõngäs 2010.

⁸⁵ Kruunupuisto, puistohistoriallinen selvitys 2009: 37

5.2.6 Siitola Mansikkakoski

Laji:	Muu kohde (ei kiinteä muinaisjäännös)
Tyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat
Tyyppin tarkenne:	-
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Moderni
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6788811, ikoo: 3595836 (länsiranta)
Peruskartta:	M5143

Siitolassa Mansikkakosken eteläpuolelle, Keskusaseman rannassa on sinisen puurakennuksen alapuolella olevassa rinteessä betonijalustalla oleva rautainen vinssi. Betonijalusta on noin 2,5x3,5 m kokoinen ja noin 1 m korkea. Vinssissä on kiinni rautavaijeri. Rakenteen vieressä on kiviä ja tiiliä, jotka saattavat olla vanhan laiturin rakenteita. Vastarannalla on vinssin toinen osa. Itärannalla olevan vinssin betonijalusta on noin 3x3 m kokoinen ja 1,75 m korkea.

Kuvat 50 - 51 Vasemmalla länsirannan vinssi ja oikealla itärannan vinssi. Kuvat: U. Köngäs 2010.

IMATRA SIITOLA MANSIKKAKOSKI

5.3 Tuhoutuneet kohteet

5.3.1 Kyyrölä

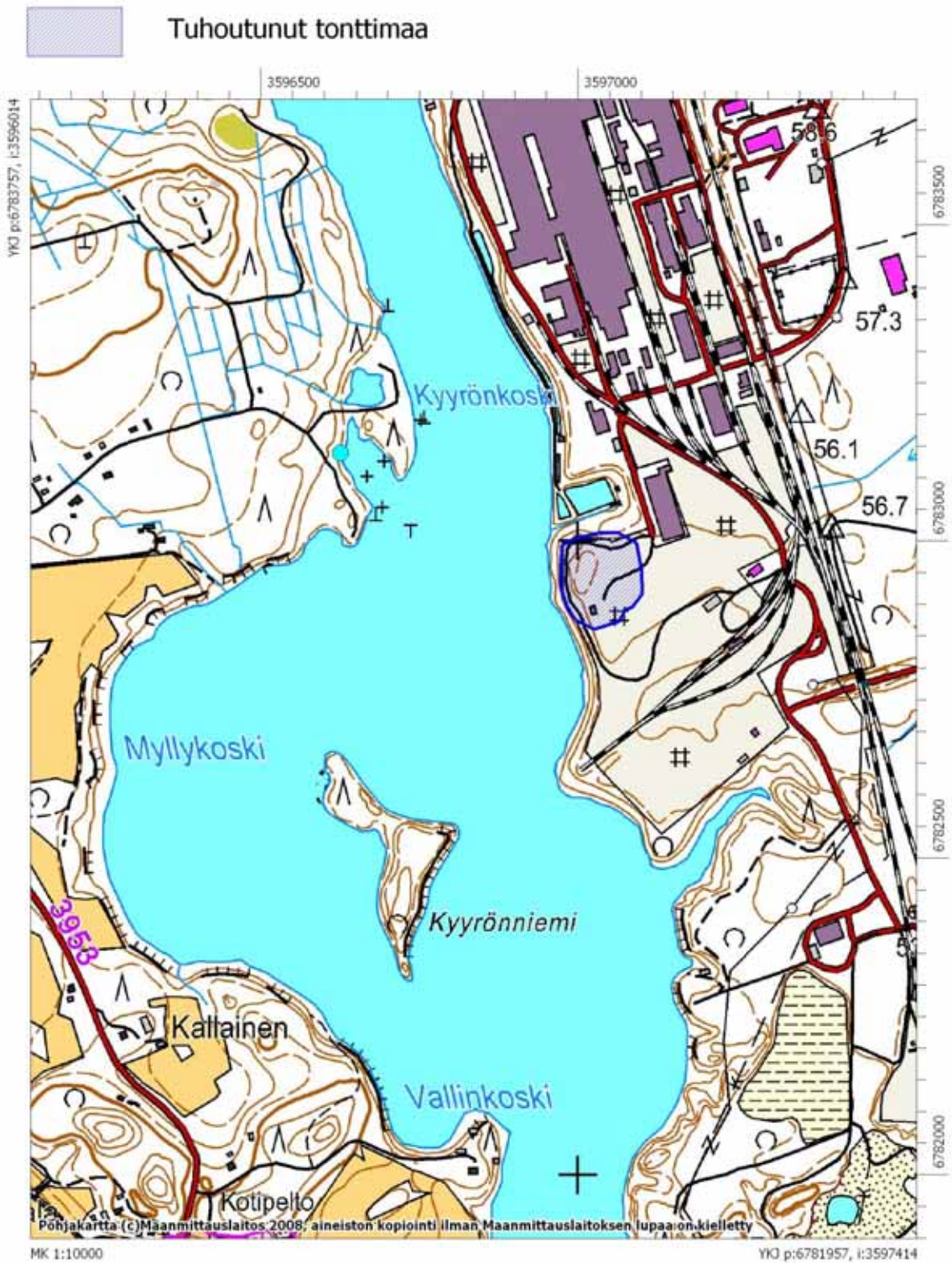
Laji:	Tuhoutunut kohde
Tyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Kylänpaikat
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6782940, ikoo: 3597030
Peruskartta:	M5312

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Teppanalan kylästä vuodelta 1773. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Teppalan rusthollista sekä Jakolan ja Kyyrölän kylistä vuodelta 1836. Kansallisarkisto.

Kyyrölän kylä on todennäköisesti syntynyt 1600-luvun alkupuolella. Kylä mainitaan vuoden 1618 hopeaveroluetteloissa⁸⁶. Kylä on sijainnut Kyyrönkosken eteläpuolella Vuoksen itäranalla. Alue on nykyisin teollisuusaluetta. Paikkaa ei inventoinnin yhteydessä tarkastettu maastossa, sillä kylä ei lähteiden perusteella ole keskiaikainen ja todennäköisesti pitkäaikaisen teollisuuden myötä kohde on tuhoutunut.

⁸⁶ Luoto 1997:40

IMATRA KYYRÖLÄ

5.3.2 Meltola

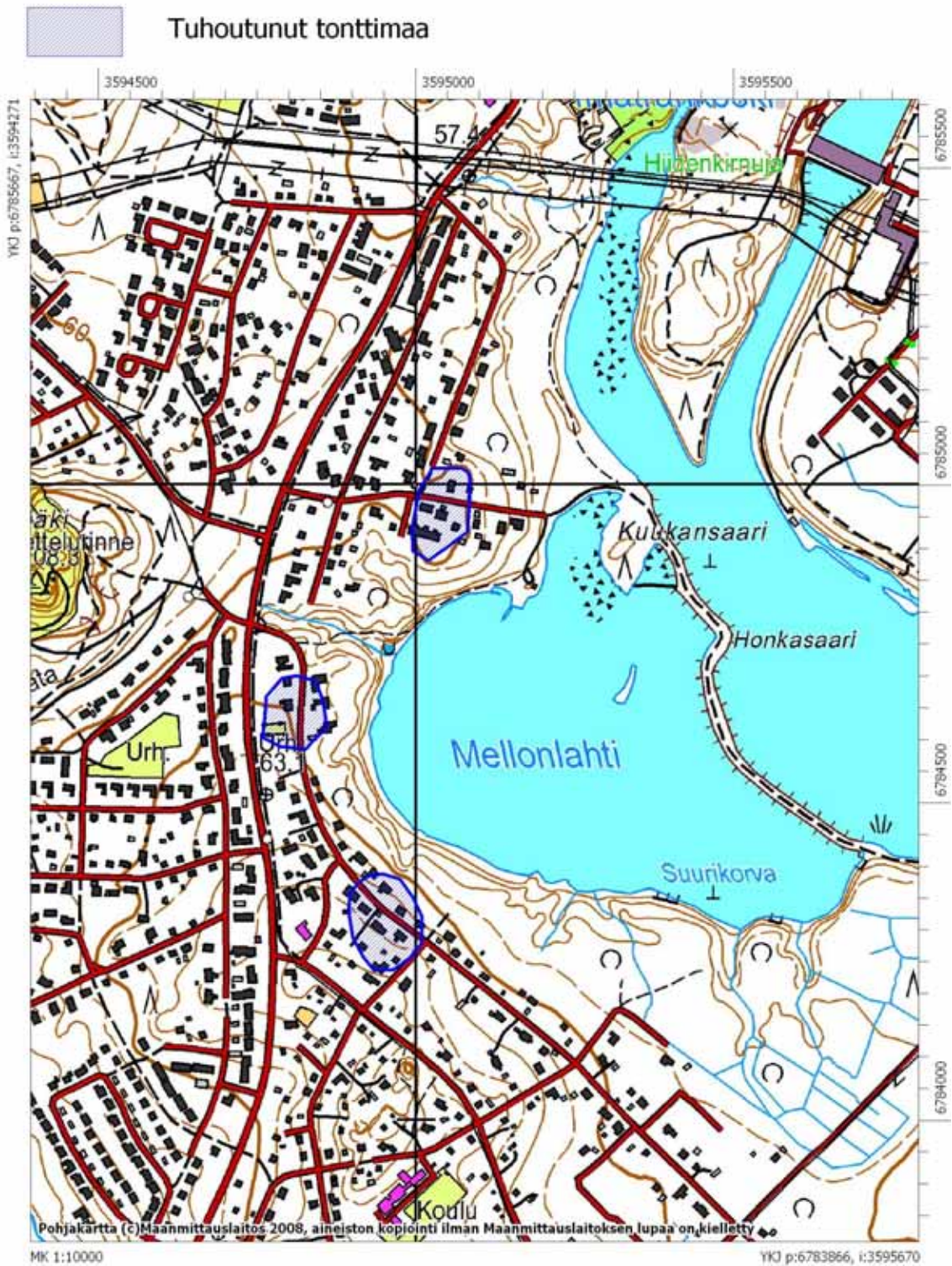
Laji:	Tuhoutunut kohde
Tyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kylänpaikat
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6784960, ikoo: 3595045
Peruskartta:	M5134

Historialliset kartat: Isojakokartta Korvenkannan ja Meltolan kylistä vuodelta 1832. Kansallisarkisto.

Meltolan kylässä on Suomen asutuksen 1560-luvun kyläluetteloiden mukaan ollut vuonna 1557 3 taloa/veronmaksajaa. Vanhin Meltolan kylän ja tonttimaiden tarkempaa sijaintia esittävä kartta on vuoden 1832 isojakokartta. Isojakokartassa Metolan kylässä on kolme tilaa. Todennäköisesti kyseessä on samat, mahdollisesti keskiajalle periytyvät tilat.

Meltolan kylätontit ovat yhä asuttuja. Asutus alueella on runsasta ja todennäköisesti jäänteet mahdollisista keskiaikaisista kerrostumista ovat tuhoutuneet.

IMATRA MELTOLA

5.3.3 Vuoksenniska

Laji:	Tuhoutunut kohde
Tyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Kylänpaikat
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6792080, ikoo: 3597170
Peruskartta:	M 5321

Historialliset kartat: Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775-1776. Kansallisarkisto.
Isojakokartta Vuoksenniskan kylästä vuodelta 1835. Kansallisarkisto.

Vuoksenniskan kylä on todennäköisesti syntynyt 1600-luvun alkupuolella. Kylä mainitaan vuoden 1618 hopeaveroluetteloissa⁸⁷. Kylä on sijainnut nykyisellä Vuoksenniskan teollisuusalueella. Paikkaa ei inventoinnin yhteydessä tarkastettu maastossa, sillä kylä ei ole lähteiden perusteella ole keskiaikainen ja todennäköisesti pitkäaikaisen teollisuuden myötä kohde on tuhoutunut.

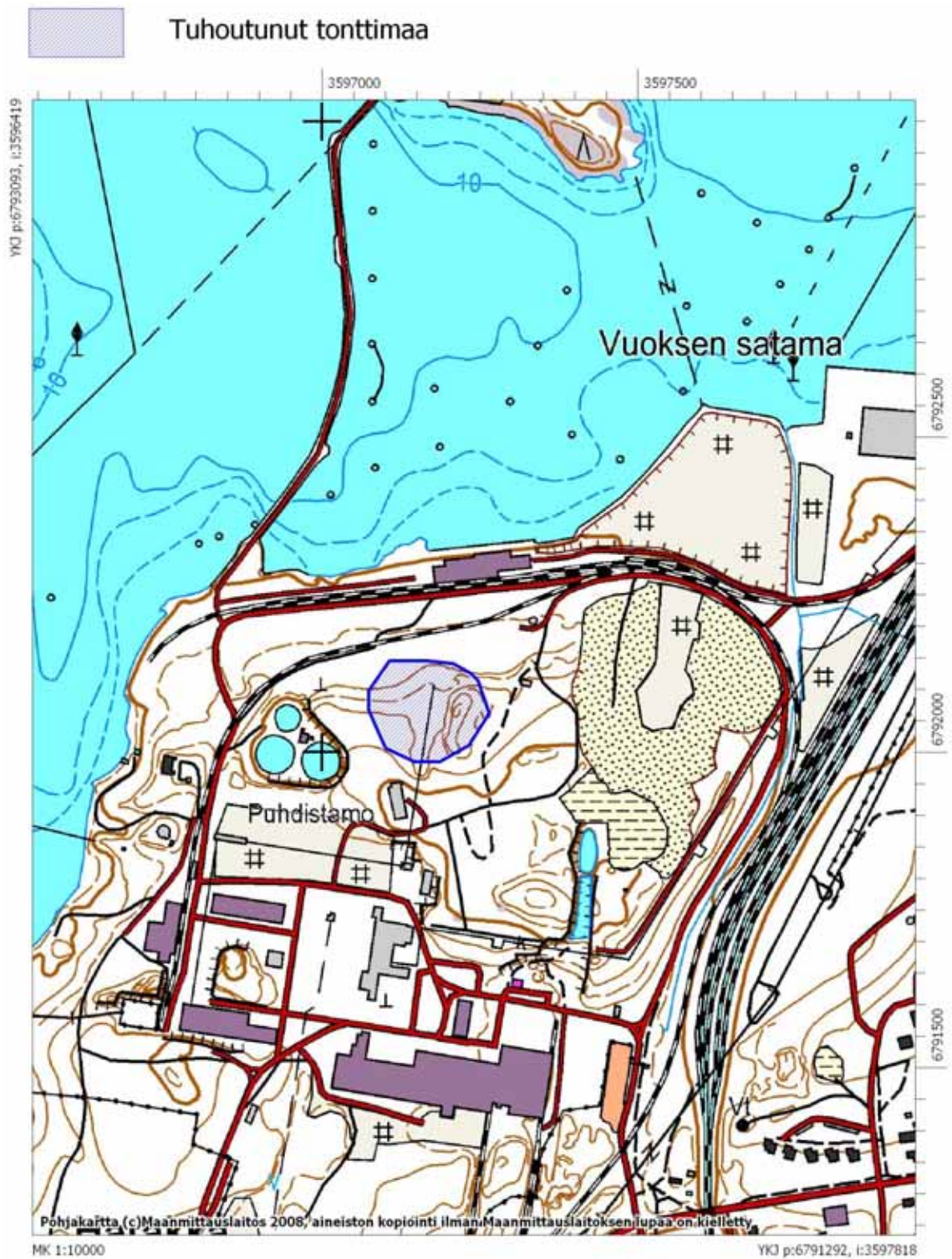

Kuva 52 Vuoksenniskan kylän isojakokartta.⁸⁸

⁸⁷ Luoto 1997:40

⁸⁸ Karttalähde: KA/ MH G66 21/1-4

IMATRA VUOKSENNISKA

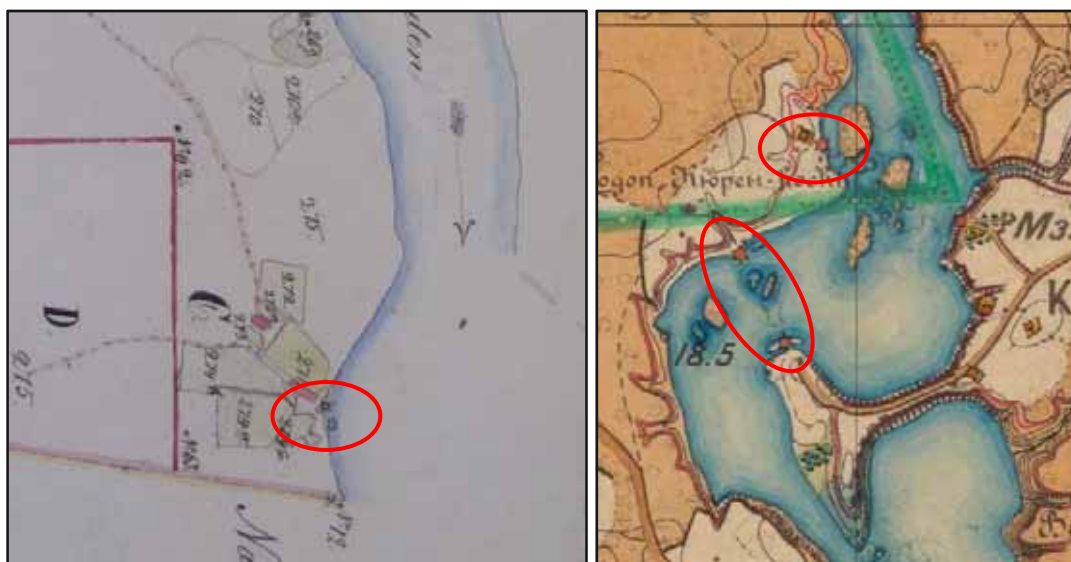

5.3.4 Myllykosken myllyt

Laji:	Tuhoutunut kohde
Tyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat
Tyyppin tarkenne:	Vesimyllyt
Lukumäärä:	1
Ajoitus:	Historiallinen aika
Yhtenäiskoordinaatit:	pkoo: 6783140, ikoo: 3596625
Peruskartta:	M5134

Historialliset kartat: Isojakokartta Korvenkannan ja Meltolan kylistä vuodelta 1832. Kansallisarkisto.
Senaatinkartasto, Jääski. Kartta vuodelta 1898. Kansallisarkisto.
Venäläiset topografikartat vuodelta 1898. Kansallisarkisto.

Meltolan kylän eteläpuolella, Myllykosken pohjoisrannalla on sijainnut vanha myllyn paikka. Mylly näkyy 1800-luvun kartta-aineistossa. 1800-luvun lopulla on samassa lahdessa sijainnut myös toinen mylly, jolla on ollut vastapari saarekkeessa (Kyyrönniemessä). Myllyjen paikalle lännestä, Vallinkoskentieltä, johtava tie noudattelee vanhaa, ainakin 1800-luvulle periytyvää tielinjaa. Myllyn paikat mantereen puolelta tarkastettiin inventoinnin yhteydessä, mutta myllyyn viittaavia merkkejä ei paikalta havaittu.

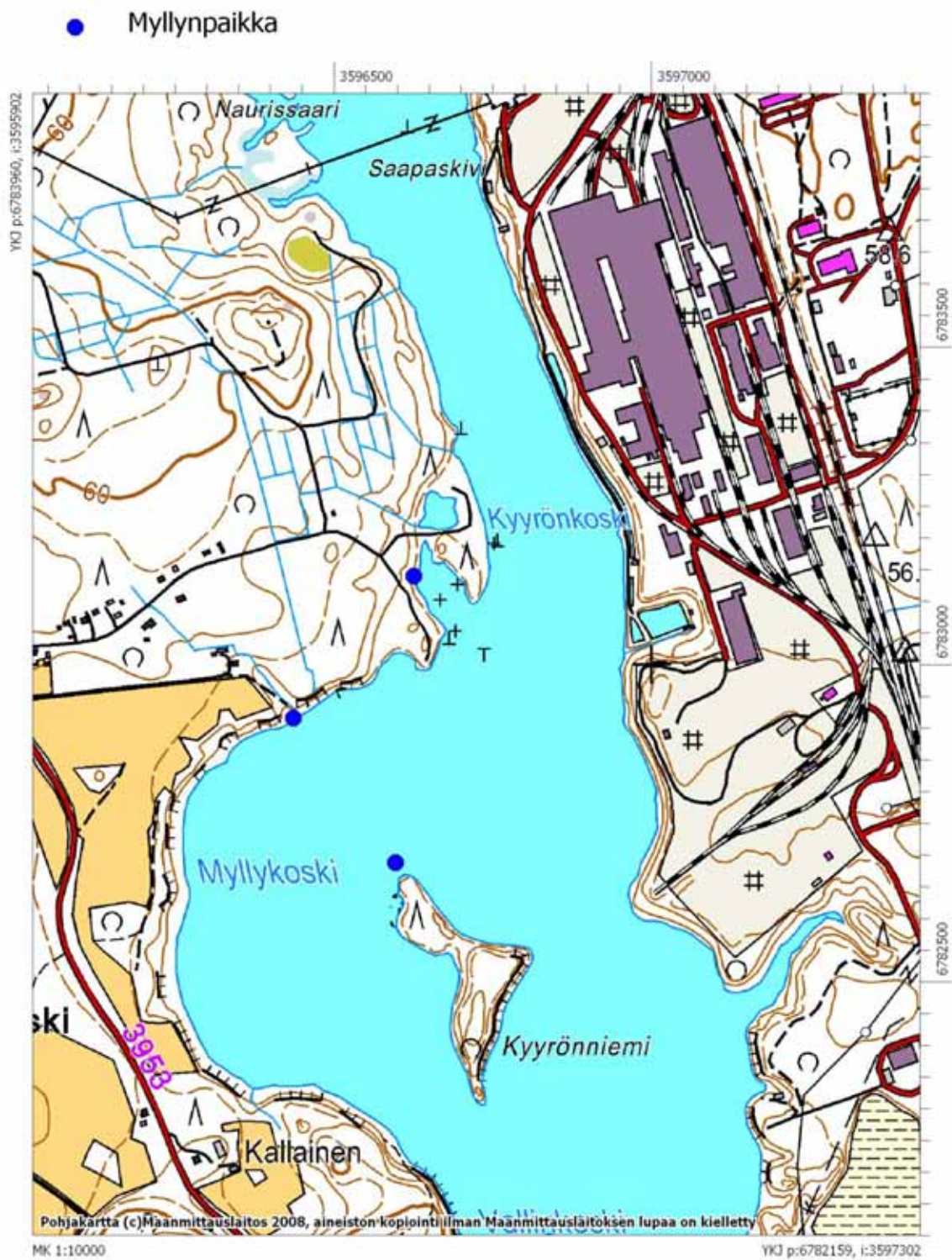
Kartta 15 Myllyn paikka on ympyröity isojakokarttaan.⁸⁹

Kartta 16 Karttaote Senaatin kartastosta vuodelta 1898. Myllyt on ympyröity karttaan.⁹⁰

⁸⁹ Karttalähde: KA / MH G49 26/1-10

⁹⁰ Karttalähde: KA/ Senaatin kartasto XVI 49 Jääski

IMATRA MYLLYKOSKEN MYLLYT

6 Yhteenveto

Imatralla Vuoksen ranta-alueilla suoritettiin historiallisen ajan muinaisjäännösinventointi 27.9.–8.10.2010. Inventointi liittyi Imatran kaupungin Vuoksen yleissuunnitelma-hankeeseen. Inventointitutkimuksen tilasi ja sen kustannuksista vastasi Imatran kaupunki. Inventoinnissa tarkastettiin arkistoselvityksen perusteella potentiaaliset muinaisjäännöskohdet. Myös hävinneet kohteet ja kohteet, jotka eivät toistaiseksi ole muinaismuistolain rauhoittamia listattiin. Lisäksi inventointi piti sisällään tarkkuusinventoinnin muinaisjäännöskohdeessa Imatra Imatrankoski. Tarkkuusinventoinnissa Kruununpuistossa ja Muinaisuomanpuistossa olevat kalliohakkaukset ja historialliset rakenteet dokumentoitiin ja kartoitettiin takymetrillä tunnettuun koordinaatistoon.

Inventointialueelta tunnettiin Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä entuudestaan yksi historiallisen ajan muinaisjäännöskohde (Imatrankoski, kalliohakkaukset) ja yksi vedenalainen irtolöytö, savikannu, joka on nostettu tarkemmin määrittelemättömästä paikasta Imatrankosken yläpuolelta Vuoksesta. Vuoden 2010 inventoinnin jälkeen tutkimusalueelta tunnetaan yhteensä 16 kiinteää muinaisjäännöskohdetta ja 3 mahdollista muinaisjäännöskohdetta. Lisäksi inventoinnissa dokumentoitiin yhteensä 4 hävinnyttä kohdetta ja 6 muuta kohdetta, jotka eivät ole muinaisjäännöksiä, mutta joiden tietoa voidaan tarvita tulevaisuudessa mahdollisten maankäyttöhankkeiden tms. suunnittelussa. Kohteet pitävät sisällään asutushistoriallisia, elinkeinohistoriallisia, teollisuushistoriallisia, sotahistoriallisia sekä liikenteeseen liittyviä historiallisia jäännöksiä.

Helsingissä 23.12.2010

Ulrika Köngäs

7 Lähteet

Historialliset kartat:

Geografisk karta öfver Jäskis härad af Viborgs län...Kartta vuodelta 1852. Kansallisarkisto / MHA Kihlakunnankartasto Ica 13

Isojakokartta Immalanjärven kylästä vuodelta 1834. Kansallisarkisto / MH G66¹ 30/1-16

Isojakokartta Näträmälän, Hallikkalan, Räikkölän ja Kiurulan kylistä vuodelta 1833. Kansallisarkisto / MH G61a1 40/1-16

Isojakokartta Korvenkannan ja Meltolan kylistä vuodelta 1832. Kansallisarkisto / MH G49 26/1-10

Isojakokartta Pelkolan kylästä vuosilta 1839-1842. Kansallisarkisto / MH G61a 8/1-8

Isojakokartta Siitolan kylästä vuodelta 1834-1838. Kansallisarkisto / MH G66 15/1-23

Isojakokartta Teppalan rusthollista sekä Jakolan ja Kyyrölän kylistä vuodelta 1836. Kansallisarkisto / MH G 61a1 30/1-3

Isojakokartta Vuoksenniskan kylästä vuodelta 1835. Kansallisarkisto / MH G66 21/1-4

Karjalan lääninkartta vuodelta 1650. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX) <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201009062532>

Kartta Imatran kruununpuiston ympäryrajoista.. Kartta vuodelta 1892. Kansallisarkisto / stoa d 745/32, aktissa, 272:01

Kartta Jääsken läänistä vuodelta 1852. Kansallisarkisto / Kihlakunnankartasto / MHA Ica 13

Kartta Pelkolan kylän metsäalueista vuodelta 1808. Kansallisarkisto / MH MH 220/-- 56M 13/07 251:01

Korvenkannan tiluskartta vuodelta 1730. Kansallisarkisto / MH G65 3/1

Maakirjakartta Jääsken pitäjältä vuosilta 1640-44. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX) <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201009162586>

Maanmittaushallitus, peruskartta 411206 vuodelta 1983.

Ruokolahti C 1941. Kansallisarkisto puolustushallinnon sotilasasiakirjojen kokoelma T15713/1-5 ja 21.

Senaatin kartasto XVI 49 Jääski. Kartta vuodelta 1898. Kansallisarkisto

Senaatin kartasto XVII Ruokolahti. Kartta vuodelta 1898. Kansallisarkisto

Tiluskartta Siitolan rusthollin (Neitsytniemen) maista vuodelta 1739. Kansallisarkisto / MH G65 6/1

Venäläiset topografikartat XVI 49 & XVII 49, Kartat vuodelta 1898. Viipurin lääni, Jääsken kihlakunta. Kansallisarkisto.

Viipurin läänin verollepanokartta Näträmälän, Hallikkalan, Räikkölän ja Kiurulan kylistä vuodelta 1773. Kansallisarkisto / 125 Jääski 27:1a-d

Viipurin läänin verollepanokartta Siitolan ja Vuoksenniskan kylistä vuosilta 1775-1776. Kansallisarkisto / 125 Ruokolahti 60:1a-f & 60a.

Viipurin läänin verollepanokartta Pelkolan kylästä vuodelta 1775. Kansallisarkisto / 125 Jääski 31:a-c.

Viipurin läänin verollepanokartta Teppanalan kylästä (sis. Jakola ja Kyyrölä) vuodelta 1773. Kansallisarkisto / 125 Jääski 35:1a-b

Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto:

A. Heimala 1959: Imatran Pässiniemen linnoituksen tutkimustyöt 13.7.-25.7.1959.

Jurvanen, P., Okko, T., Siirpää, P., Pirhonen, A., Leino, T., Vaartaja, K., Heinilä, H. 2004: I Maailmansodan maalinnoitteet Etelä-Karjalassa. Inventointiraportti. MV/RHO

Kruununpuisto, Kruununpuiston kehittäminen, osaprojekti 1, puistohistoriallinen selvitys 2009. Imatran kaupunki.

Lehonkoski, P. 1986: Tainionkosken vanha tehdasalue. Rakennushistoriallinen selvitys. Enso-Gutzeit Oy.

Maaranen, P. 2009: Imatra Imatrankoski. Hoitoraportti 2009. Raportti liitteenä Museoviraston muinaisjäännösten hoitorekisterissä

Muut arkistot:

Tanskanen, P. 1998: Imatran koskiuoman kalliohakkauksista kerätty aineisto. Imatran kaupunginmuseo.

Painetut lähteet:

Aarnio, H. & Rutanen, K 1997: Imatra – koski ja kaupunki Karjalassa. *Imatran kirja*. Jyväskylä.

Hirn, S. 1984: Imatran tarina. Matkailuhistoriamme valtaväylältä. *Kanta-Imatra seuran julkaisu N:o 3*.

Jokiniemi-Talvisto, M. 1997: Yhteiskunnan muuttuminen. *Imatran kirja*. Jyväskylä

Jyllinvuori, P. 1996: Linnankosken voimalaitos. *Puuhiokkeesta rautaan ja teräkseen. Roiskeita ja sirpaleita Vuoksenniska-yhtiön ja sen edeltäjän Elektrometallurgiska ab:n vuosikymmeniltä*. Imatra.

Luoto, J. 1997: Asutus ja väestö kivikaudelta 1800-luvulle. *Imatran kirja*. Jyväskylä

Ojonen, L 1994: Imatran rakennetun ympäristön kohteet. *Imatran kaupunginmuseon julkaisuja 1/1994*.

Paappa, E. & Ropponen, J. 1992: *Jääsken kihlakunnan historia III 1860-1980*. Pieksämäki.

Suomen asutus 1560-luvulla. Kyläluettelot. *Helsingin yliopiston historianlaitoksen julkaisuja N:o 4*.

Syrjö, V-M. 1976: *Jääsken kihlakunnan historia II*. suuresta Pohjan sodasta 1860-luvulle. Helsinki

Valta, R. 1997: Tavar- ja tiedonkulku. *Imatran kirja*. Jyväskylä

Ylönen, A. 1957: *Jääsken kihlakunnan historia I*. Vuoteen 1700. Forssa.

Österlund, T. 1997: Suurteollisuuden kauppala ja kaupunki. *Imatran kirja*. Jyväskylä

Imatra, Vuoksen ranta-alueiden historiallisen ajan muinaisjäännösinventointi

U. Köngäs 2010

MV/RHO 218030: 1-44

Kuvan numero	Aihe	Kuvaaja
218030:1	Imatra Pässiniemi. Kuvattu kaakosta.	Ulrika Köngäs
218030:2	Imatra Pässiniemi. Kuvattu luoteesta.	Ulrika Köngäs
218030:3	Imatra Pässiniemi. Kuvattu etelästä.	Ulrika Köngäs
218030:4	Imatra Imatrankoski. Polkurakenne. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Köngäs
218030:5	Imatra Imatrankoski. Polkurakenne ylä-paviljongilla. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Köngäs
218030:6	Imatra Imatrankoski. Kalliohakkauksia länsirannalla. Kuvattu luoteesta.	Ulrika Köngäs
218030:7	Imatra Imatrankoski. Yleiskuva kohteesta. Kuvattu lounaasta.	Ulrika Köngäs
218030:8	Imatra Imatrankoski. Yleiskuva kohteesta. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Köngäs
218030:9	Imatra Aronmäki. Taisteluhauta. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Köngäs
218030:10	Imatra Aronmäki. Taisteluhauta. Kuvattu pohjoisesta.	Ulrika Köngäs
218030:11	Imatra Aronmäki. Taisteluhauta. Kuvattu lännestä.	Ulrika Köngäs
218030:12	Imatra Aronmäki. Taisteluhauta. Kuvattu lännestä.	Ulrika Köngäs
218030:13	Imatra Räikkölä. Kuvattu lännestä.	Ulrika Köngäs
218030:14	Imatra Räikkölä. Kuvattu etelästä.	Ulrika Köngäs
218030:15	Imatra Hallikkala. Kuvattu lounaasta.	Ulrika Köngäs
218030:16	Imatra Hallikkala. Kuvattu etelästä.	Ulrika Köngäs
218030:17	Imatra Immalanjärvi. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Köngäs
218030:18	Imatra Pelkola. Kuvattu kaakosta.	Tiina Mikkonen
218030:19	Imatra Jakola. Kuvattu pohjoisesta.	Ulrika Köngäs
218030:20	Imatra Siitola. Ritikankosken länsipuoli. Kuvattu lännestä.	Ulrika Köngäs
218030:21	Imatra Siitola. Itä-Siitola, Linnankosken itäranta. Kuvattu idästä.	Ulrika Köngäs
218030:22	Imatra Siitola. Itä-Siitola, Linnankosken itäranta, Veteraani puisto. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Köngäs
218030:23	Imatra Siitola. Itä-Siitola, Linnankosken itäranta. Kuvattu kaakosta.	Ulrika Köngäs
218030:24	Imatra Siitola. Rajapatsas. Kuvattu pohjoisesta.	Ulrika Köngäs
218030:25	Imatra Siitola. Rajapatsas. Kuvattu luoteesta.	Ulrika Köngäs

218030:26	Imatra Kotipelto. Taisteluhauta. Kuvattu luoteesta.	Ulrika Kögäs
218030:27	Imatra Kotipelto. Panssarivaunun kivieste. Kuvattu lännestä.	Ulrika Kögäs
218030:28	Imatra Kotipelto. Mahdollisen ampuma-aseman kiviperustuksia. Kuvattu lounaasta.	Ulrika Kögäs
218030:29	Imatra Kotipelto. Mahdollisen ampuma-aseman kiviperustuksia. Kuvattu kaakosta.	Ulrika Kögäs
218030:30	Imatra Vuoksenniskan pururata. Taisteluhauta. Kuvattu lännestä.	Ulrika Kögäs
218030:31	Imatra Vuoksenniskan pururata. Panssarivaunun kiviestä.	Ulrika Kögäs
218030:32	Imatra Niskalampi. Rannan paalurakenne. Kuvattu etelästä.	Ulrika Kögäs
218030:33	Imatra Niskalampi. Kaarenmuotoinen puurakenne. Kuvattu etelästä.	Ulrika Kögäs
218030:34	Imatra Niskalampi. Rautatien pohja. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Kögäs
218030:35	Imatra Niskalampi. Rautatien pohja. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Kögäs
218030:36	Imatra Niskalampi. Kivirivi. Kuvattu pohjoisesta.	Ulrika Kögäs
218030:37	Imatra Niskalampi. Kivirivi. Kuvattu pohjoisesta.	Ulrika Kögäs
218030:38	Imatra Niskalampi. Rautatien pohja. Kuvattu kaakosta.	Ulrika Kögäs
218030:39	Imatra Siitola lauttapaikka. Kiveys veden alla. Kuvattu pohjoisesta.	Ulrika Kögäs
218030:40	Imatra Siitola lauttapaikka. Kuvan keskellä on lossituvan kivijalka. Kuvattu lounaasta.	Ulrika Kögäs
218030:41	Imatra Siitolan kartano. Kuvattu etelästä.	Ulrika Kögäs
218030:42	Imatra Siitolan kartano. Moderni talonpohja. Kuvattu koillisesta.	Ulrika Kögäs
218030:43	Imatra Siitolan kartano. Kellarikuoppa. Kuvattu luoteesta.	Ulrika Kögäs
218030:44	Imatra Neitsytniemen kartano. Kuvattu kaakosta.	Ulrika Kögäs